

Финансирано
од Европската Унија и
Советот на Европа

COUNCIL OF EUROPE

Имплементирано
од Советот на Европа

Анализа на собирање податоци за говор на омраза и кривични дела од омраза

Автори: м-р Бојана Неткова и Џоана Пери

Скопје, 2022 година

ХОРИЗОНТАЛЕН ИНСТРУМЕНТ ЗА ЗАПАДЕН БАЛКАН И ТУРЦИЈА II

„Промоција на разноликоста и еднаквоста во Северна Македонија“

© 2022 Совет на Европа. Сите права се задржани. Правата на користење ги има Европската Унија под одредени услови. Ниту еден дел од публикацијата не смее да се преведува, репродуцира или пренесува, во кој било облик или со кое било средство, електронско (ЦД-ром, Интернет, итн.) или механичко, вклучително и фотокопирање, снимање или каков било систем за складирање или повлекување на податоци, без претходно писмено одобрение од Директоратот за комуникации (F-67075 Стразбург Цедекс или publishing@coe.int).

Овој документ е произведен со финансиска поддршка на Европската Унија и Советот на Европа. Искражаните мислења искажани во документот нужно не го одразуваат официјалното гледиште на Европската Унија и Советот на Европа.

Слика од насловната страница: *Shutterstock*

КРАТЕНКИ:

АКМИС - Информациски систем за автоматско управување со судските предмети
КЗ - Кривичен законик на Република Северна Македонија, Службен весник бр. 248/18
КН - Кодекс на новинарите на Северна Македонија
СУП - Систем за управување со предмети
КСЗД - Комисија за спречување и заштита од дискриминација
ЕКЧП - Европска конвенција за човекови права и основни слободи
ЕКРИ - Европска комисија против расизмот и нетолеранцијата
МХК - Македонски Хелсиншки комитет за човекови права
ЗМ - Закон за медиуми, Службен весник бр. 184/2013; бр. 13/2014
МТСП - Министерство за труд и социјална политика
МВР - Министерство за внатрешни работи
ЗП - Закон за полиција
ЗСЗД - Закон за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник бр. 258/20
НКТ - Национално координативно тело
ОЈО - Основен јавен обвинител
РСМ – Република Северна Македонија
СИП - Стратегија за инклузија на Ромите 2020-2025 год.

Содржина

КРАТЕНКИ:	3
Вовед и извршно резиме	7
Прв дел: Ситуациона анализа	9
I. Методологија	9
II. Законодавна рамка	11
II.1 Регулатива и санкции за говорот на омраза	12
II.2 Регулатива и санкции за кривичните дела од омраза	21
II.3 Стратешка позадина и механизми	26
III. Податоци	30
III.1 Национална состојба	30
III.1.1 Податоци собрани од органите	31
III.1.1.a Кривични дела од омраза	32
III.1.2 Податоци собрани од невладините организации	36
III.1.3 Податоци собрани од телата за еднаквост	37
Презентација и анализа на национални податоци	38
Препораки:	45
Препораки:	48
Препораки:	49
Втор дел: Меѓународни анализи и препораки	50
IV. Вовед	50
V. Меѓународната рамка за собирање податоци кои се однесуваат на кривичните дела од омраза и говорот на омраза	50
VI. Национална состојба	52
VII. Шест водечки принципи за расчленети податоци за кривични дела од омраза и говор на омраза	52
VII.1 Принцип број 1: Фокус на жртвата	53
VII.2 Принцип број 2: Заземање сеопфатен пристап	54
Акциски планови и стратегии	55
Легислатива	56
Институционални насоки	56
Обука	57
Поттикнување на известувањето	58
Поддршка на жртвите	58
Национален коментар	59
Препораки	60
VII.3 Принцип број 3: Да се бара меѓународно усогласување	60
Национален коментар	62
Препораки:	63
VII.4 Принцип број 4: Бидете транспарентни	64
Национален коментар	65

Препораки	65
VII.5 Принцип број 5: Собирање и користење на податоци за да се разбере распространетоста, влијанието и одговорите	65
Национален коментар	69
Препораки	70
VII.6 Принцип број шест: заложба за соработка	70
Национален коментар	72
Препораки	72
VIII. Листа со препораки	74
Прилог број 1: Релевантни норми и стандарди	82
Рамковна одлука на ЕУ	82
Добра практика	84
Прилог број 2: Релевантни извадоци од ОПП бр. 1 на ЕКРИ, Борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата	86
Прилог број 3: Чекор по чекор дијагноза со користење на алатката INFANCT	88

Вовед и извршно резиме

Проектот „Промоција на разноликоста и еднаквоста во Северна Македонија“ е дел од заедничката програма на ЕУ и Советот на Европа „Хоризонтален инструмент за Западен Балкан и Турција II“, чија цел е поддршка на корисници од регионот на Западен Балкан и Турција за усогласување со стандардите на Советот на Европа. Проектот дава поддршка на корисници во Северна Македонија во борбата против говорот на омраза и кривичните дела од омраза; за промовирање и заштита на правата на ЛГБТИ лицата; зајакнување на антидискриминациските институции/механизми и координација во согласност со стандардите на Советот на Европа и наодите на мониторинг телата, особено Европската комисија против расизам и нетолеранција (ЕКРИ)¹.

Со цел да се поддржат понатамошните реформи во врска со говорот на омраза и кривичните дела од омраза, во проектот беше предвидена активност каде што двајца експерти (меѓународен и локален):

- ја анализираа тековната состојба во врска со говорот на омраза и кривичните дела од омраза во земјата, вклучувајќи и преглед на правната рамка (релевантни правни и политички документи);
- ги разгледуваа тековните напори за собирање и анализа на податоците за говорот на омраза и кривичните дела од омраза,
- дадоа препораки за тоа како да се подобри собирањето податоци (видете го и делот за методологија подолу).

Извештајот од анализата е поделен на два дела. Првиот дел нуди преглед на тековните податоци, практики, постапување со предмети, процедури, недостатоци и потреби во врска со собирањето на расчленети податоци за кривични дела од омраза и говор на омраза и идентификување на приоритети за интервенции на проектот на оваа тема.

Вториот дел дава преглед на меѓународните норми и стандарди, праксата и истражувањата релевантни за кривичните дела од омраза и пријавувањето на говорот на омраза, евидентирањето и собирањето на податоци, а ја мапира и националната ситуација во однос на меѓународните стандарди. Тука се даваат консолидирани препораки кои се надоврзуваат на првиот дел. Заедничка тема за двата дела е важноста на соработката со граѓанските организации, за што ќе бидат дадени и препораки.

Со ситуационата анализа е утврдено дека иако Република Северна Македонија има релативно цврста правна рамка за санкционирање на кривичните дела од омраза, сепак националната рамка за евиденција и мониторинг на кривични дела од омраза е недоволно развиена. Во однос на говорот на омраза, и правната рамка и системот за собирање податоци се недоволно развиени. Препораките во првиот дел од овој извештај се фокусираат на зајакнување на законодавната и политичката рамка, на пример преку воведување на специфична дефиниција на говорот на омраза во рамките на членот 122 од кривичниот законик, во согласност со ОПП бр. 15 на ЕКРИ.

Воедно, ситуационата анализа покажува дека напорите за развој на рамката за евиденција и собирање податоци во Република Северна Македонија датираат уште од 2014 година. Преземени се неколку важни чекори, како на пример, Министерството за внатрешни работи вовеле механизам за директно известување, „Црвено копче“, меѓутоа официјалните податоци остануваат фрагментарни и неодамнешното истражување за виктимизацијата поради криминал од омраза покажува дека повеќето инциденти на кривични дела од омраза не го привлекуваат вниманието на органите на прогонот или не се евидентираат ефикасно. Напорите на невладините организации се организирани

1 Ве молиме видете Технички услови

и влијателни, особено од страна на Хелсиншкиот комитет за човекови права, меѓутоа односите со државните органи и агенциите треба да се зајакнат.

Извештајот идентификува неколку стратешки можности за повторно започнување или зајакнување на меѓуинституционалната соработка, вклучувајќи и воспоставување на специфични механизми за соработка со специјализирани граѓански организации. Во однос на говорот на омраза, се препорачува можноста да се развие национална рамка за собирање податоци и соработка во врска со говорот на омраза со поддршка од Советот на Европа, во која ќе бидат вклучени идентификувани чинители, врз основа на напорите утврдени во овој извештај и врз основа на стандардите на Советот на Европа, исто така сумирани во овој извештај.

За време на фазата на анализа на ситуацијата беше одлучено да се стави фокус на говорот на омраза. Тоа е така бидејќи Мисијата на ОБСЕ во Скопје има воспоставено експертиза во оваа област и има развиено работен план кој вклучува серија на работилници со националните партнери користејќи ја методологијата на ОДИХР за INFANCT - (види Прилог број 2). Авторите препорачуваат Програмската канцеларија на Советот на Европа во Скопје да соработува со Мисијата на ОБСЕ во овие напори.

I. Методологија

Наодите и препораките во првиот дел се засновани на прашалници дистрибуирани до сите засегнати чинители, како и онлајн интервјуа со клучните чинители²; преглед на тековното законодавство за санкционирање и воспоставените механизми за одговор на кривичните дела од омраза и говорот на омраза; анализа на достапните податоци за пријавување, евидентирање и собирање на податоци и постапување со предмети; и, проценка на националната ситуација во однос на меѓународните норми и стандарди.

a. Анализа на документи и литература

Анализата на литературата овозможува собирање на контекстуални информации. Документите се исто така важни извори на информации во врска со владините активности, стратегии и акциски планови и нивната имплементација, како и тековните трендови во податоците.

Литературата³ вклучува меѓу другото:

- Релевантно законодавство и подзаконски акти (Устав на Република Северна Македонија, Кривичен законик, Закон за спречување и заштита од дискриминација и Закон за медиуми);
- Релевантни стратегии (Стратегија за еднаквост и недискриминација 2016 – 2020 год., Стратегија за инклузија на Ромите 2022 – 2030 год.);
- Релевантни меѓународни и национални извештаи во врска со говорот на омраза и кривичните дела од омраза (Извештај издаден од ЕКРИ (2016 год.), Годишен извештај на ОБСЕ за кривичните дела од омраза 2020 год., Комисија на ЕУ, Извештај за Северна Македонија за 2021 год., Резултати од спроведено следење на говорот на омраза во Република Северна Македонија 01.05.2020 год. - 31.08.2020 год., Годишен извештај за следење на говорот од омраза на локално ниво во градовите Тетово, Битола и Штип 2020 год., Резултати од спроведено следење на говорот од омраза во Република Северна Македонија 01.01.2021 год. - 30.04.2021 год., Годишни извештаи на МВР за 2020⁴ и 2021 год.⁵, Годишен извештај на Јавниот обвинител на Република Северна Македонија за 2020 год.⁶); студии, анализи, анкети и статистички податоци поврзани со говорот на омраза и кривичните дела од омраза.⁷

² Хелсиншки комитет за човекови права, Мисија на ОБСЕ во Скопје,

³ Целосни референци се дадени низ целиот извештај

⁴ Годишен извештај на МВР, 2020 година, Министерство за внатрешни работи, Биро за јавна безбедност, Сектор за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4-519/1, 15.03.2021 година, достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202020%20kopi.pdf

⁵ Годишен извештај на МВР, 2021 година, Министерство за внатрешни работи, Биро за јавна безбедност, Сектор за криминалистичко разузнавање и анализа, бр. 22.4 - 506/1, 29.03.2022 година, достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%202021%20godina,%20-%2015_0422.pdf

⁶ ИЗВЕШТАЈ за работата на Јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2020 година, Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, достапен на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/izveshta%D1%98-za-2020-%D1%98o-na-rsm.pdf>

⁷ Вклучувајќи го и првото национално истражување за виктимизација поради кривични дела од омраза, нарачано од Мисијата на ОБСЕ во Скопје, П. Игански (2019 год.) „Истражување за виктимизацијата поради криминал од омраза: Извештај“

b. Прашалници

Прашалници со отворен тип на прашања беа доставени до главните чинители: полициските органи⁸, Јавното обвинителство⁹, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација¹⁰, судовите¹¹, Мрежата за заштита од дискриминација, Хелсиншкиот комитет за човекови права и претставници од медиумите¹² со цел да се добие увид во релевантните законски прописи кои ги регулираат кривичните дела од омраза и говорот на омраза, во надлежноста на институциите за собирање, систематизирање и презентирање на податоците, како и во протокот на овие податоци од моментот на пријавување на потенцијалното кривично дело пред полицијата полициските органи до неговото конечно судско пресудување. Прашалниците беа структурирани постепено од поопшти и едноставни прашања до поконкретни прашања за темите на анализата и служеа за споредба со податоците собрани со другите користени алатки.

c. Интервјуа

Користени се интервјуа со отворен тип на прашања кои им овозможуваат на испитаниците да дадат одговори врз основа на нивното комплетно знаење, искуство и разбирање на дадената тема на дискусија. Овој вид на интервјуа беа претпочитани бидејќи претставуваат квалитативни истражувачки методи кои обезбедуваат доволно простор за интервјуираните да се изрази слободно. Министерството за внатрешни работи и Јавното обвинителство не одговорија на прашалниците кои им беа испратени како дел од истражувањето за овој извештај. Исто така не беше можно да се интервјуира ниту еден претставник на овие институции. Затоа интервјуата беа одржани со претставници на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, македонскиот Хелсиншки комитет за човекови права и Мрежата за заштита од дискриминација. Интервјуата овозможија појасно разбирање на релевантните законски акти кои ги регулираат кривичните дела од омраза и говорот на омраза, надлежноста на институциите за собирање, систематизирање и презентирање на податоците, како и на протокот на овие податоци од моментот на пријавување на потенцијалното кривично дело пред полицијата до неговото конечно судско пресудување.

8 Одговорот на Министерството за внатрешни работи на прашалникот

9 Јавното обвинителство не одговори на прашалникот

10 Комисијата за спречување и заштита од дискриминација не одговори на прашалникот

11 Основниот кривичен суд во Скопје одговори на прашалникот

12 Претставниците од медиумите не одговорија на прашалникот

II. Законодавна рамка

Република Северна Македонија има развиена правна рамка за санкционирање на кривичните дела од омраза. Сепак, националната рамка за следење и спречување на кривичните дела од омраза и правната рамка за следење, спречување и санкционирање на говорот на омраза не се доволно развиени. Имено, во делот на говорот на омраза, санкционирањето на истиот е регулирано со кривичниот законик. Сепак, потребно е да се нагласи дека во рамките на КЗ има преклопување на двете категории, односно говор на омраза и кривични дела од омраза. Заканите врз основа на „раса“, боја, потекло, национална или етничка припадност, возраст, попреченост, јазик, религија или верување, пол, род, родов идентитет, сексуална ориентација и други лични карактеристики или статус според Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ за борба против говорот на омраза¹³ се говор на омраза, но истовремено во рамките на КЗ претставуваат и кривично дело од омраза¹⁴. Административните мерки и полесните кривични дела со кои се регулира, односно санкционира говорот на омраза недостасуваат во националното законодавство. Исто така, треба да се напомене дека не постои одредба во рамките на ниту еден закон што го регулира, односно дефинира говорот на омраза или дејствијата или формите што говорот на омраза може да ги добие во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза.

Во однос на мониторингот на говорот на омраза и собирањето на податоци во земјата, не постои законска рамка која наметнува обврска на која било од институциите, особено во делот на мониторингот на говорот на омраза преку социјалните мрежи и онлајн медиумите. Гледано низ призмата на општата и посебната превенција, ваквата правна празнина е основа за репродуцирање на правната несигурност.

Овој дел дава воведен увид во националната правна рамка која ги опфаќа говорот на омраза и кривичните дела од омраза и процесите на собирање податоци. Како највисок правен акт во државата, **Уставот на Република Северна Македонија**¹⁵ ги регулира граѓанските и политичките слободи и права на своите граѓани, гарантирајќи дека граѓаните на Републиката се еднакви во слободите и правата без разлика на род, „раса“, боја на кожа, национално и социјално потекло, политички и верски уверувања, имот и социјален статус.¹⁶ Тој дава конкретни гаранции за слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното формирање на јавни институции за информирање, слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации¹⁷ итн.

Амандманот XI, со кој се изменува членот 77 од Уставот на Република Северна Македонија, се однесува на обврската на Народниот правобранител да посвети особено внимание на заштитата на принципите на недискриминација, како и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во органите на државната управа, органите на единиците на локалната самоуправа и во јавните институции и служби. Дополнително, Уставот му дава надлежности на Уставниот суд во областа на заштитата на слободите и правата на човекот и граѓанинот кои се однесуваат на слободата на уверување, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната за дискриминација на граѓаните по основ на пол, „раса“, религија и националност, социјална и политичка припадност.¹⁸ Програмите и дејствувањето

13 Општа препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза, усвоена на 8 декември 2015 година, Стразбур, 21 март 2016 година

14 Ве молиме видете Дел II.2 „Прописи и санкции за кривичните дела од омраза“, страница 21

15 Устав на Република Северна Македонија со измените на Уставот I - XXXII, Службен весник бр. 2011, Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје 342.4 (497.7), ISBN 978-608-215-013-0, COBISS.MK-ID 89110026, достапен на:

<https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

16 Ibid, член 9

17 Ibid, член 16

18 Ibid, член 110

на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон активности кои имаат за цел уривање на уставниот поредок на Републиката и охрабрување, поттикнување или повикување на воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост.¹⁹ Уставот нема одредби кои го забрануваат или осудуваат говорот на омраза.

II.1 Регулатива и санкции за говорот на омраза

Националното законодавство на Северна Македонија го регулира говорот на омраза во рамките на неколку закони и, генерално, ги вклучува стандардите на Европската конвенција за човекови права.

Кривичниот законик на Северна Македонија е главниот закон кој содржи одредби кои забрануваат и казнуваат говор на омраза и ширење на материјали преку интернет кои промовираат или поттикнуваат омраза, дискриминација или насилство кон кое било лице или група, врз која било дискриминаторска основа. Оваа клучна национална кривично-правна рамка е релативно комплетна во справувањето со феномените поврзани со омраза. Говорот на омраза, иако не под тоа име, се санкционира во Кривичниот законик со кривичното дело „Предизвикување омраза, раздор или нетрпеливост врз национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа“ (чл. 319)²⁰, каде што пропишаната казна затвор е од една до пет години (ст. 1), а во случај на тешки последици до десет години затвор (ст. 2). Одредбата со која се регулира „Загрозување на сигурноста“ (чл. 144 ст. 4) предвидува санкционирање за лица кои по пат на информатички систем ќе се заканат дека ќе сторат кривично дело против други луѓе поради нивната припадност на одреден пол, „раса“, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, образование, политичко уверување, попреченост, возраст или каква било друга основа.

Кривичниот законик исто така го санкционира говорот на омраза преку компјутерските системи и преку медиумите. Кривичното дело е насловено како „Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“ (член 394-г)²¹. Пропишана казна е од една до пет години (ст. 1), а при тешки последици до десет години (ст. 3).

Последната одредба која го регулира и санкционира говорот на омраза во Кривичниот законик и претставува кривично дело од областа на дискриминацијата е на-

¹⁹ Ibid, член 20

²⁰ „Тој штосо присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, излагање на подбив на националните, етничките, верските и други симболи, со палење, уништување или на друг начин оштетување на знаме на Република Македонија или знамиња на други држави, со оштетување на туѓи предмети, со сквернавење на споменици, гробови или на друг дискриминаторен начин, непосредно или посредно, ќе предизвика или ќе разгори омраза, раздор или нетрпеливост врз основа на пол, „раса“, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови на уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од една до пет години“.

²¹ Тој што преку компјутерски систем во јавноста шири расистички и ксенофобичен пишан материјал, слика или друга репрезентација на идеја или теорија која помага, промовира или поттикнува омраза, дискриминација или насилство, против кое било лице или група, врз основа на пол, „раса“, боја на кожа, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или физичка попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор ќе се казни со затвор од една до пет години.

Со казната од ставот (1) на овој член ќе се казни и тој којшто делото ќе го стори преку други средства за јавно информирање.

Тој што делото од ставовите (1) и (2) на овој член го врши со злоупотреба на положбата или на овластувањето или ако поради тие дела дошло до безредие и насилства спрема луѓе или до имотна штета од големи размери, ќе се казни со затвор од една до десет години.

словена „Расна и друга дискриминација“ (чл .417)²² каде пропишаната казна е од шест месеци до пет години, вклучувајќи го и оној кој врши прогонување на поединци или на организации кои се борат против дискриминацијата по која било основа. Став 3 утврдува кривично дело говор на омраза: „Тој што шири идеи за супериорност на една „раса“ над друга или пропагира расна омраза или поттикнува на расна дискриминација, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години“.

Говорот на омраза е дефиниран само во Кривичниот законик и е регулиран и забранет преку различни закони на ниво на прекршоци. Оттука, може да се забележи дека формулацијата „говор на омраза“ или „говор што поттикнува омраза“ никаде не се наоѓа во одредбите на КЗ. Говорот на омраза е криминализиран со следниот јазик: „Предизвикување или разгорување омраза“, „Поттикнување, повикнување или охрабрување на ширење“, „Со намера да се поттикне омраза“, што е во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза²³. Предвидените основи уредени во чл. 319 ст. 1 како род, „раса“, боја на кожата, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, националност, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба се исто така во целосна согласност со Општата препорака бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза.

Извештајот на ЕКРИ за Северна Македонија (петти циклус) од 2016 година ги препознава напорите што ги прави земјата во исполнувањето на препораките од четвртиот извештај на ЕКРИ за Северна Македонија од 28 април 2010 година и го поздравува напредокот што е постигнат во повеќе области како што се донесување на набројаните основи за „раса“, боја, етничко потекло, јазик, државјанство и религија во Законот за спречување и заштита од дискриминација; формирање на работна група за кривични дела од омраза формирана од страна на Министерството за правда, во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, која беше свикана за ограничен временски период за информирање за големи промени во националната законска рамка за кривични дела од омраза; воспоставување на онлајн апликацијата „Црвено копче“ во рамките на Министерството за внатрешни работи, преку која поплаките за говор на омраза може да се поднесуваат на поедноставен начин преку интернет.²⁴

Сепак, и покрај постигнатиот напредок, некои прашања предизвикаа загриженост. Кривичниот законик сè уште не е целосно во согласност со Општата препорака за политики бр. 7 на ЕКРИ во однос на националното законодавство за борба против расизмот и расната дискриминација. Остануваат празнини и во однос на одредбите од граѓанското и управното право²⁵. Етничките тензии помеѓу двете најголеми заедници и понатаму се високи и расистичкиот говор на омраза е широко распространет проблем кој останува во голема мера непроверен и создава атмосфера во која може да се случи акт на расистичко насилство. Покрај тоа, нивото на нетолеранција кон ЛГБТИ лицата е алармантно високо и поттикнувањето на хомо-трансфобична омраза и насилство се зголемува и не е ефикасно

22 „Тој што врз основа на разлика на полот, „расата“, бојата на кожа, родот, припадноста на маргинализирана група, етничката припадност, јазикот, државјанството, социјалното потекло, религијата или верското уверување, други видови уверувања, образованието, политичката припадност, личниот или општествениот статус, ментална или телесната попреченост, возраста, семејната или брачната состојба, имотниот статус, здравствената состојба или која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ги повредува основните човекови права и слободи признати од меѓународната заедница, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години“.

Со казната од став 1 ќе се казни тој што врши прогонување на организации или на поединци поради нивното залагање за рамноправност на луѓето.

Тој што шири идеи за супериорност на една „раса“ над друга или пропагира расна омраза или поттикнува на расна дискриминација, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години.

23 Општа препорака бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза, усвоена на 8 декември 2015 година, Стразбур, 21 март 2016 година

24 ИЗВЕШТАЈ НА ЕКРИ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус на мониторинг), 2016 год., КРИ (2016)21, Секретаријат на ЕКРИ, Генерален директорат II – Демократија, Совет на Европа, достапен на: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-/16808b590>

25 Ibid, стр. 9

спречено или казнето од страна на органите. Покрај тоа, ЛГБТИ лицата се соочуваат со други форми на дискриминација и нетолеранција во своето секојдневно живеење.²⁶

Според тоа, ЕКРИ препорачува:

- Органите да го усогласат Кривичниот законик на земјата, општо земено, со Општа препорака за политики бр. 7, како што е наведено во претходните ставови; особено треба експлицитно:²⁷
 - Да се криминализираат јавните расистички навреди и клевети;²⁸
 - Да се додадат сексуалната ориентација и родовиот идентитет на листата на основи наведени во член 39(5) и член 319;²⁹
 - Да се воведат општа одредба за криминализирање на создавањето или раководењето на група која промовира расизам, давањето поддршка на таквата група и учество во нејзините активности.^{30 31}

Примената на релевантното законодавство во врска со говорот на омраза е исклучително слаба. Овој проблем е вкоренет, барем делумно, во недостатокот на волја кај релевантните органи за ефикасна примена на законите. Обуката на полициските службениците, обвинителите и судиите за легислативата во врска со говорот на омраза е недоволна³².

Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“³³ во изминатите неколку години организираше неколку обуки поврзани со говорот на омраза, додека Центарот за обуки³⁴ на полициските службени лица не нуди достапни податоци за одржани или тековни обуки за говорот на омраза.

26 Ibid, стр. 9

27 Ibid, стр. 11

28 Ibid, стр. 11

29 Ibid, стр. 11; Оваа препорака беше усвоена со измените на Кривичниот законик во 2018 година: Член 39(5): При одмерување на казната, Судот посебно ќе има предвид дали кривичното дело е сторено против лице или група на лица или имот, непосредно или посредно, поради неговиот или нивниот пол, „раса“, боја на кожа, класа, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, здравствената состојба или која било друга основа која е предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор“. Член 319 (1): Тој што со присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, излагање на подбив на националните, етничките, верските и други симболи, со палење, уништување или на кој било друг начин оштетување на знамето на Република Македонија или знамиња на други држави, со оштетување на туѓи предмети, со сквернавење на споменици, гробови или на кој било друг дискриминаторски начин, непосредно или посредно, ќе предизвика или ќе разгори омраза, раздор или нетрпеливост врз основа на пол, „раса“, боја на кожата, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, националност, социјално потекло, религија или верско верување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од пет години“.

30 Член 417 „Расна и друга дискриминација“ (1) Тој што врз основа на разлика на полот, „расата“, бојата на кожа, родот, припадноста на маргинализирана група, етничката припадност, јазикот, државјанството, социјалното потекло, религијата или верското уверување, други видови уверувања, образованието, политичката припадност, личниот или општествениот статус, менталната или телесната попреченост, возраста, семејната или брачната состојба, имотниот статус, здравствената состојба или која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ги повредува основните човекови права и слободи признати од страна на меѓународната заедница, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години“. (2) Со казната од став 1 ќе се казни и тој што врши прогонување на организации или на поединци поради нивното залагање за рамноправност на луѓето. (3) Тој што шири идеи за супериорност на една „раса“ над друга, или пропагира расна омраза или поттикнува расна дискриминација, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години“.

31 ИЗВЕШТАЈ НА ЕКРИ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус на мониторинг), 2016 год., КРИ(2016)21, Секретаријат на ЕКРИ, Генерален директорат II – Демократија, Совет на Европа, стр. 35, достапен на: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-/16808b590b>

32 Ibid, стр. 15

33 Академија за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“, достапно на: <https://jpacademy.gov.mk/>

34 Центар за обука на службеници за спроведување на законот, МВР, достапен на: <https://mvr.gov.mk/kategorija/novosti-centar-za-obuka>

Во 2015 година, Министерството за внатрешни работи ја постави онлајн апликацијата „Црвено копче“, преку која поплаките за говор на омраза на интернет може да се поднесуваат на поедноставен начин преку интернет. Сепак, досега тоа резултираше само со пријавување на лични навреди од страна на корисниците. Сепак, „апликацијата никогаш навистина не профункционира, бидејќи не беше соодветно промовирана и е непозната за општата популација.“³⁵

Според извештајот на ЕКРИ (петти циклус на мониторинг) од 2016 година, „ова укажува на општ концептуален проблем во разбирањето на говорот на омраза во земјата, бидејќи е недоволно издвоен од актите на лична клевета или клевета, и не се фокусира на поттикнување омраза и дискриминација против групите засновани на идентитет, како што се етничките, верските или сексуалните малцинства.“³⁶

ЕКРИ препорачува органите да преземат итни мерки за справување со растечкиот проблем на расистички и хомо/трансфобичен говор на омраза, особено преку: i) засилување на активностите за обука за говор на омраза за полициските службеници, обвинителите и судиите; ii) воведување административни санкции за говор на омраза во Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги од 2013 година³⁷; iii) обезбедување на регулаторниот орган за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги со можност за издавање предупредувања или барање извинувања во случаи на расистички или хомо-/трансфобичен говор на омраза и поврзани прекршувања на професионалните новинарски стандарди и етика; iv) воспоставување на систем за споделување на информации преку кој регулаторниот орган за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги добива информации од обвинителите и судовите во врска со случаите кои ги доставува со цел да му овозможи на регулаторниот орган да ги подобри и оптимизира своите медиумски активности; и v) следење и воспоставување на ефикасни регулаторни тела, притоа почитувајќи го принципот на независност, кој може да ги следи инцидентите на говор на омраза во печатените медиуми и на интернет. Понатаму, ЕКРИ препорачува да се изврши евалуација на минатите иницијативи за спречување на говорот на омраза со цел надградување на постојните напори и проширување на добрите практики, особено во медиумскиот и образовниот сектор.³⁸

Сепак, не постои дефиниција за говор на омраза со користење на формулацијата говор на омраза или говор што поттикнува омраза во рамките на КЗ. Не постои јасна разлика во рамките на законот за тоа кои кривични дела се говор на омраза, а кои кривични дела се кривични дела од омраза или кривични дела на дискриминација, што придонесува за понатамошна конфузија во препознавањето на овие дела од страна на обвинителите и судиите.

Препорака: Да се воведат специфична дефиниција на говорот на омраза во рамките на членот 122 од КЗ во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ.

Иако оваа анализа на податоци не ја опфаќа дискриминацијата, клучно е да се обрне внимание на водечкиот Закон за спречување и заштита од дискриминација, начинот на кој овој закон го третира говорот на омраза и поврзаните обврски за собирање, евидентирање и обработка на податоци.

35 Добиени информации од интервјуто со претставникот од ОБСЕ, Организација за безбедност и соработка во Европа, Мисија во Скопје

36 ИЗВЕШТАЈ НА ЕКРИ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус на мониторинг), 2016 год., стр. 16, достапен на: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-/16808b590>

37 Оваа препорака беше усвоена со Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, Службен весник бр. 248, 31.12.2018 година

38 ИЗВЕШТАЈ НА ЕКРИ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус), 2016 год., стр. 17, достапен на: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-/16808b590>

Законот за спречување и заштита од дискриминација³⁹ е усогласен со директивите на ЕУ⁴⁰ и го регулира спречувањето и забраната на дискриминацијата, формите и видовите на дискриминација, процедурите за заштита од дискриминација, како и составот и работата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација⁴¹. Неговата цел е да се обезбеди принципот на еднаквост и спречување и заштита од дискриминација во остварувањето на човековите права и слободи⁴². Законот забранува каква било дискриминација врз основа на „раса“, боја на кожа, потекло, националност или етничка припадност, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, други уверувања, попреченост, возраст, семеен или брачен статус, имотна состојба, здравствена состојба, личен статус и општествен статус или каква било друга основа.⁴³

Законот за спречување и заштита од дискриминација содржи одредби кои се директно релевантни за говорот на омраза како што се: Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација (член 9). Во членот се вели: „Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација е секоја активност со која посредно или непосредно се повикува, охрабрува, дава упатства или поттикнува да се изврши дискриминација врз дискриминаторска основа“⁴⁴.

Законот како форма на говорот на омраза го прикажува вознемирувањето кое има за цел да провоцира или да создаде заканувачка или понижувачка практика или пристап. Во член 10 став 1 се дефинираат акти на вознемирување: „Вознемирувањето претставува несакано постапување кон лице или група лица врз дискриминаторски основи што има за цел или последица, повреда на достоинството или создавање заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика“. ЗСЗД во своите прекршочни одредби⁴⁵ предвидува глоба во износ од 400 до 10.000 евра во денарска противвредност за правното лице за кое е утврдено од надлежен орган дека сторило дискриминација согласно член 9 и 10 од законот. Со глоба во износ од 50 до 150 евра во денарска противвредност ќе се казни физичко лице за кое од надлежен орган е утврдено дека сторило дискриминација согласно член 9 и 10 од законот⁴⁶.

Како механизам за борба против дискриминацијата, законот предвидува формирање на Комисија за спречување и заштита од дискриминација и го регулира нејзиното функционирање и надлежности⁴⁷. КСЗД е независно тело кое, во согласност со законот, постапува по жалби поднесени од физички или правни лица кои сметаат дека претрпеле или доживеале дискриминација.

Законот предвидува дека „сите субјекти кои се законски обврзани да собираат, евидентираат и обработуваат податоци, имаат обврска да ги прикажат овие податоци според дискриминаторските основи од членот 5 на овој закон, релевантни во полето, а со цел

39 ЗСЗД, Службен весник бр. 258, 30.10.2020 год., достапен на: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)040-e#:~:text=Any%20discrimination%20based%20on%20race,age%2C%20family%20or%20marital%20status](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)040-e#:~:text=Any%20discrimination%20based%20on%20race,age%2C%20family%20or%20marital%20status)

40 Директива 2006/54/ЕС на Советот од 5 јули 2006 година за спроведување на принципот на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во врска со вработувањето и занимањето (пречистен текст); Директива 2004/113/ЕС на Советот од 13 декември 2004 година за спроведување на принципот на еднаков третман на мажите и жените во пристапот и снабдувањето со стоки и услуги; Директива 2000/78/ЕС на Советот од 27 ноември 2000 година за воспоставување на општа рамка за еднаков третман при вработувањето и занимањето

41 ЗСЗД, чл. 1

42 Ibid, член 2

43 Ibid, член 5

44 ЗСЗД, Службен весник бр. 258, 30.10.2020 год., чл. 9, достапен на: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)040-e#:~:text=Any%20discrimination%20based%20on%20race,age%2C%20family%20or%20marital%20status](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)040-e#:~:text=Any%20discrimination%20based%20on%20race,age%2C%20family%20or%20marital%20status)

45 ЗСЗД, чл. 41 ст.1

46 Ibid, ст. 4

47 Ibid, чл. 14

промовирање на еднаквост и спречување на дискриминација.⁴⁸

Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија⁴⁹ од 19.10.2021 година препознава дека Законот за спречување и заштита од дискриминација и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација се во сила, но ја нагласува важноста за земјата да ја унапреди имплементацијата на законодавството за говор на омраза.⁵⁰ Цивилниот механизам за надворешен надзор над полицијата не е целосно функционален и отсуството на вистински независни инспектори ги попречува напорите за решавање на полициската неказливост и ефикасно гонење.

Земјата треба, конкретно:⁵¹

Да ги спроведе сите одредби од Законот за спречување и заштита од дискриминација и да ги распредели потребните ресурси со кои ќе овозможи Комисијата за спречување и заштита од дискриминација да стане целосно функционална;

Како што може да се види, законот го опфаќа говорот на омраза во две одредби со користење на зборовите повикување, поттикнување, инструкција и вознемирување, што генерално е во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ во однос на борбата против говорот на омраза каде „говорот на омраза треба да се сфати како застапување, промовирање или поттикнување, во која било форма, на омаловажување, омраза или клевета против лице или група, како и какво било вознемирување, навреда, негативно стереотипизирање, стигматизација или закана во однос на таквото лице или група и оправдување на сите претходни видови изразување, на основа на „раса“, боја, потекло, национална или етничка припадност, возраст, јазик, религија или верско уверување, пол, род, родов идентитет, сексуална ориентација и други лични карактеристики или статус“;⁵²

Законот нема јасна и прецизна дефиниција за говор на омраза и не го препознава говорот на омраза како отежнувачка форма на дискриминација и не ги препознава различните форми на говор на омраза и нивото на сериозност на тие форми.

Препораки:

- 1) Да се воведат специфична дефиниција за говор на омраза во согласност со ОПП бр. 15 на ЕКРИ и да се воведат прекршоци за говор на омраза и прекршочни одредби кои ќе ја санкционираат употребата на говор на омраза – ЗСЗД.
- 2) Да се ревидира членот 10 на начин што ќе се одвојат дејствијата кои спаѓаат во опсегот на говорот на омраза од дејствијата кои претставуваат вознемирување и да се репродуцира нов член или да се интегрира во членот 9 (дефиниција за говор на омраза) - ЗСЗД

Говорот на омраза е забранет и според член 3⁵³ од **Законот за политички партии**, како и според член 4 (2)⁵⁴ од **Законот за здруженија и фондации**.

48 Ibid, чл. 3

49 Европска комисија, Извештај за Северна Македонија, Стразбур 19.10.2021 год.

50 Ibid, стр. 6

51 Ibid, стр. 25

52 Општа препорака бр. 15 на ЕКРИ во однос на говор на омраза, стр .3, достапна на: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

53 Програмата, статутот и активностите на политичките партии не можат да бидат насочени кон: насилно уривање на уставниот поредок на Република Македонија, поттикнување или повикување на воена агресија и поттикнување на национална, расна или верска омраза или нетолеранција.

54 Се забранува формирање на организација ако нејзината програма и активности се насочени кон насилно

Законот за политичките партии во своите прекршочни одредби предвидува глоба за сторен прекршок во износ од 800 до 4800 евра во денарска противвредност за која ќе се изрече на политичката партија која е организирано постапува спротивно на членот 3 од овој закон. Притоа, со глоба во износ од 160 до 800 евра во денарска противвредност за сторен прекршок ќе се санкционира одговорното лице на политичката партија.

Законот за медиуми⁵⁵ гарантира слобода на изразувањето и слобода на медиумите. Оттука, овој закон предвидува посебни забрани како што се објавување или емитување содржини во медиумите кои поттикнуваат насилно уривање на уставниот поредок на Републиката, поттикнување на воена агресија или вооружен конфликт, поттикнување или ширење на дискриминација, нетолеранција или омраза врз основа на „раса“, пол, религија или националност.⁵⁶ Иако овој закон предвидува посебни забрани за ширење омраза, не постојат прекршочни одредби ако овие посебни забрани не се почитуваат. Во Кодексот на новинарите на Северна Македонија⁵⁷ е наведено дека говорот на омраза или дискриминацијата во медиумите е забранета по повеќе основи, меѓу кои и „политичката основа“⁵⁸ Кодексот не е закон, но е најважен акт на саморегулација и почитување на професионалните правила во новинарството, а е донесен во 2001 година.

Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги⁵⁹ предвидува посебни забрани кога аудио и аудиовизуелните медиумски услуги содржат содржини кои ја загрозуваат националната безбедност, насилно рушење на уставниот поредок на Република Северна Македонија, повици за воена агресија или вооружен конфликт, охрабруваат или шират дискриминација, нетрпеливост или омраза врз основа на „раса“, боја на кожа, потекло, националност или етничка припадност, пол, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, друго уверување, попреченост, возраст, брачен статус, имотен статус, здравствена состојба, личен и општествен статус или каква било друга основа⁶⁰.

Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги во своите прекршочни одредби предвидува глоба сторен прекршок во износ од 1000 до 5000 евра во денарска противвредност за која ќе му се изрече на правно лице доколку емитува и создава програми кои ја загрозуваат националната безбедност, насилно охрабрува уривање на уставниот поредок на Република Северна Македонија, повикување на воена агресија или вооружен конфликт, поттикнуваат или шират дискриминација, нетрпеливост или омраза врз основа на „раса“, боја на кожа, потекло, националност или етничка припадност, пол, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјален статус, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, друга попреченост, возраст, брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, личен и општествен статус или каква било друга

уривање на уставниот поредок на Република Северна Македонија, поттикнување на воена агресија и поттикнување на национална, расна или верска омраза или нетолеранција, ако презема активности поврзани со тероризам, ако презема активности спротивни на Уставот или законот и ако се повредуваат слободите и правата на другите.

55 Закон за медиуми, Службен весник бр. 144/2013; бр. 13/2014, достапен на: https://mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/Zakon_za%20mediumi_konsolidiran_15102015.pdf

56 Ibid, чл. 4

57 Кодекс на новинарите на Северна Македонија, 2001 год., достапен на: <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

58 Кодекс на новинарите на Северна Македонија, 2001 год., чл. 10, <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>

59 Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, Службен весник бр. 248, 31.12.2018 година

60 Ibid, чл. 48, достапен на: <https://www.slvesnik.com.mk/issues/b089570bacc436a9b39c585dca78b3f.pdf>

основа.⁶¹ Агенцијата за ААМУ⁶² може да изрече мерки кога ќе утврди говор на омраза во аудио-визуелни медиумски содржини (член 48), како што се: јавна опомена, ќе поведе прекршочна постапка, предлог за одземање на дозволата и ќе спроведе постапка за бришење од регистарот на даватели на аудиовизуелни медиумски услуги или од регистарот на радиодифузери (член 23).

Извештајот на ЕКРИ за Северна Македонија наведува дека „ЕКРИ смета дека говорот на омраза е особено загрижувачки бидејќи често е прв чекор во процесот кон вистинско насилство⁶³. Соодветните одговори на говорот на омраза вклучуваат канали за спроведување на законот (кривични и административно-правни санкции, граѓански правни лекови), но и други механизми за спротивставување на неговите штетни ефекти, како што се саморегулација, превенција и говор на спротивставување (контраговор⁶⁴).“⁶⁵ Не постои регулаторен механизам за интернетот во земјата и оваа област излегува од овластувањата на органот за аудио-визуелни медиуми⁶⁶.

Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија⁶⁷ од 19.10.2021 година елаборира дека постојат различни мислења во медиумскиот сектор во врска со законската регулатива на онлајн медиумите, особено во однос на новонастанатото прашање за дезинформациите. Како одговор, усвоен е механизам за саморегулација⁶⁸, но нема друго конкретно следење. Говорот на омраза е нелегален и онлајн и офлајн, но продолжува да биде широко распространет онлајн. Европската комисија препорачува дека се потребни понатамошни напори за решавање на прашањата поврзани со дезинформациите и говорот на омраза, вклучително и онлајн⁶⁹.

Сегашната регулатива за аудио и аудио-визуелни услуги не ги регулира онлајн содржините. Законот ја дефинира аудио-визуелната услуга како услуга обезбедена од давател на аудио или аудиовизуелни медиумски услуги и која опфаќа секаков вид на економска активност чија примарна цел е да обезбеди аудио или аудио-визуелни програми за информирање, забава и/или едукација на пошироката јавност преку електронски комуникациски мрежи и аудио или аудио-визуелна комерцијална комуникација.⁷⁰

61 Закон за изменување и дополнување на законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, чл. 38 (изменување и дополнување на чл. 147 од законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги)

62 Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги регулирана со чл. 4 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Службен весник бр. 184/13

63 ЕКРИ ИЗВЕШТАЈ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус), 2016 год., страница 15 точка 23

64 Контраговор е секој директен одговор на говорот на омраза или штетен говор со цел да го неутрализира. Контраговорот е тактика на спротивставување на говорот на омраза или на дезинформациите преку прикажување на алтернативен наратив наместо со цензура на навредливиот говор. (Kohn, Sally (2018). *The Opposite of Hate: A Field Guide to Repairing Our Humanity*)

65 Ibid, стр. 15

66 Ibid, стр. 16

67 Европска комисија, Извештај за Северна Македонија, Стразбур, 19.10.2021 год., достапен на: [https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en)

68 Етичкиот кодекс содржи одредба која се однесува на говорот на омраза, во која се онаведува дека новинарите не треба свесно да создаваат или обработуваат информации кои ги загрозуваат човековите права и слободи, да користат говор на омраза и да охрабруваат дискриминација по која било основа – националност, религија, пол, социјална класа, јазик, сексуална ориентација, политичка ориентација... (чл. 10), *ЗНМ (2001) Етички кодекс на новинарите. Достапен на: <https://znm.org.mk/kodeks-na-novinarite-na-makedonija/>*; Повелбата за етичко известување за време на изборни кампањи го содржи „Принципот за почитување и толеранција“ кој подразбира дека медиумите нема да користат стереотипи, предрасуди, дискриминација по која било основа, ниту говор на омраза и разгорувачки јазик во своето известување „Повелба за етичко известување за изборната кампања за локалните избори 2021“, Скопје: СЕММ. Достапна на: <https://semm.mk/dokumenti/korisni-resursi/kodeks/950-povelba-za-etichko-izvestuvanje-za-izborite-2021>; Насоките за етичко известување во онлајн медиумите се донесени во 2021 година и содржат дополнителни одредби во однос на член 10 од Етичкиот кодекс кој конкретно се однесува на онлајн медиумите (член 10), „Насоки за етичко известување во онлајн медиумите“, Скопје: 2021. Достапно на: <https://bit.ly/3pHNYyQ>.

69 Ibid, стр. 31

70 Закон за изменување и дополнување на законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, чл. 3 ст. 1 точка а

Услугите кои не претставуваат аудио или аудио-визуелни медиумски услуги се услуги чија примарна цел не е обезбедување на програми, односно каде што секоја аудио-визуелна содржина е само од случаен карактер за услугата и не е нејзина примарна цел како што се: а) веб-страници кои содржат само придружни аудио-визуелни елементи, како што се анимирани графички елементи, кратки реклами или информации поврзани со некој производ или услуга кои не се аудио-визуелни, б) пребарувачи и в) електронски верзии на весници и списанија.⁷¹

Недостатокот на законска регулатива за говор на омраза на интернет доведува до несоодветна заштита од него и негово неконтролирано ширење преку онлајн алатки. Истовремено, и покрај фактот дека говорот на омраза е криминализиран, останува фактот дека прекршочните одредби за санкционирање на говорот на омраза, особено говорот на омраза на интернет, се значително потребни.

Препораки:

- Да се воведат нова одредба во рамките на Законот за аудио и аудио-визуелни услуги која препознава интернет страници кои содржат аудио-визуелни елементи само на помошен начин, како што се анимирани графички елементи, куси рекламни спотови или информации поврзани со некој производ или услуга кои не се аудио-визуелни, пребарувачи и електронски верзии на весници и магазини како аудио или аудио-визуелни медиумски услуги или да се измени постојниот член 3
- Да се воведат нови одредби со кои се забранува говор на омраза на интернет и прекршочни одредби
- Да се измени член 2 став 1 точка 1 од Законот за медиуми и да се вклучи „како медиуми да се сметаат средствата за јавно информирање, односно каков било вид на комуникација како што се весници, магазини, програми на радиото и телевизијата, телетекст и други средства за дневно или периодично објавување на уреднички обликувани содржини во пишана форма, звук или слика и преку интернет“.
- Да се измени член 2 став 1 точка 3 и да се вклучи „преку интернет“: „Уредник на медиуми е физичко или правно лице кое врши дејност на издавање на печатен медиум или објавува медиуми преку интернет, или емитување на радио и телевизиски програми (радиодифузери), вклучително и преку интернет.“
- Да се измени член 4 со цел да се опфати прецизната формулација/ дефиниција на говорот на омраза во согласност со ОПП бр. 15 на ЕКРИ, и да се прошират предвидените основи согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација
- Да се изменат сите други одредби од Законот за медиуми за да бидат во согласност со член 2

⁷¹ Ibid, чл.3 ст. 2 точка е

II.2 Регулатива и санкции за кривичните дела од омраза

Кривичниот законик на Северна Македонија претставува суштински закон за кривичните дела од омраза утврдувајќи неколку различни форми на кривични дела во кои како мотив се јавува „омразата“. Во 2018 година е изменет Кривичниот законик, а измените се објавени во Службен весник бр. 248/2018 каде е додадена дефиниција⁷² за кривичните дела од омраза. Со овие измени, една од главните работи за омразата беше воведувањето на дефиницијата за тоа што претставува чин на омраза: „Како дело од омраза изречно предвидено со одредбите од овој Законик се смета кривично дело против физичко или правно лице или со нив поврзани лица или имот кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на „раса“, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување.“⁷³ Зборовите „од омраза“ или „ако кривичното дело е извршено од омраза“ беа додадени во одредбите, кои појасно ги санкционираа кривичните дела што се случуваат како резултат на омраза, како што се:

- Кривични дела против животот и телото регулирани со членовите 123 и 130;
- Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот регулирани со членовите 139, 140, 142, 144 и 155;
- Кривични дела против половата слобода и половиот морал регулирани со член 186;
- Кривични дела против здравјето на луѓето регулирани со член 208;
- Кривични дела против имотот регулирани со членовите 236, 237, 238, 243 и 258;
- Кривични дела против редот и мирот регулирани со членови 386 и 400;
- Кривични дела против човештвото и меѓународното право регулирани со членовите 407-а и 417

Во рамките на Кривичниот законик зборот „од омраза“ се вметнува како мотив за извршување на кривичното дело, но и како тешка форма на кривичното дело, во следните одредби:

Во кривичното дело „Убиство“ од чл. 123⁷⁴ е додадено „од омраза“, како потешка форма за која пропишаната казна е најмалку десет години затвор за оние кои извршиле

72 КЗ, чл.122 ст. 42 „Како дело од омраза изречно предвидено со одредбите од овој Законик се смета кривично дело против физичко или правно лице или со нив поврзани лица или имот кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на „раса“, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување.“

73 КЗ, Службен весник бр. 248/18, чл. 122 ст. 42

74 (1) Тој што ќе лиши друго лице од живот ќе се казни со затвор најмалку пет години затвор. (2) Со затвор најмалку десет години или со доживотен затвор ќе се казни тој што: 1) друг ќе лиши од живот на свиреп или подмолен начин, 2) друг ќе лиши од живот при вршење на семејно насилство, 3) друг ќе лиши од живот и притоа со умисла ќе го доведе во опасност животот на уште некое лице, 4) друг ќе лиши од живот од користољубие, заради извршување или прикривање на друго кривично дело, од безобзирна одмазда, од омраза или други ниски мотиви, 5) друг ќе лиши од живот по порачка, 6) друг ќе лиши од живот заради вадење на орган, ткиво или клетки за пресадување, 7) ќе лиши од живот женско лице за кое знае дека е бремено или малолетно лице и 8) ќе лиши од животот судија, јавен обвинител или адвокат при вршењето на неговата функција, односно дејност или службено или воено лице при вршењето на работите на јавната или државната безбедност или на должноста чување на јавниот ред, фаќање на сторител на кривично дело или чување на лице лишено од слобода. (3) Со затвор од најмалку десет години или со доживотен затвор ќе се казни тој кој со умисла ќе лиши од живот две или повеќе лица, за кои претходно не му било судено, освен ако не се работи за кривични дела од член 9 став (3), член 10 став (3) и членовите 124, 125 и 127.”

убиство со цел да лишат друг од живот поради омраза или од други ниски побуди.⁷⁵ Во случај на „Телесна повреда“ (чл. 130)⁷⁶ и „Тешка телесна повреда“⁷⁷ (чл. 131) „Тој што ќе изврши кривично дело од омраза“ ќе биде осуден на казна затвор од шест месеци до три години⁷⁸ или осуден на казна затвор од една до пет години.⁷⁹ Кривичните дела „Присилба“ (чл. 139)⁸⁰ - „Тој што со сила или сериозна закана ќе присили друг да стори или да не стори или да трпи нешто од омраза“ и „Противправно лишување од слобода“ (чл. 140)⁸¹ - Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен, или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење од омраза, овозможува посериозни форми на сторување на основното дело во случај сторителот да го сторил делото од омраза со пропишана казна затвор од шест месеци до три години. Во „Загрозување на сигурноста“, (чл. 144)⁸², се додаваат зборовите „од омраза“ за оној кој ја загрозува сигурноста на друг, со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело или животот или телото на нему блиско лице ќе се казни со затвор од три месеци до три години (ст. 2 во врска со ст. 1). Оваа одредба во ст. 4 предвидува уште потешка форма на извршување на

75 Ibid, чл. 123 ст. 2 точка 4

76 (1) Тој што друг телесно ќе го повреди или ќе му го наруши здравјето, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години. (2) Тој што ќе го стори делото од став 1 при вршење семејно насилство ќе се казни со затвор од шест месеци до три години. (3) Со казната од ставот (2) на овој член ќе се казни тој што делото ќе го стори од омраза. (4) Судот може на сторителот на делото од став 1 да му изрече судска опомена ако бил предизвикан со особено навредливо или грубо на оштетениот. (5) Гонењето за делото од став 1 се презема по приватна тужба, а за ставот 2 по предлог.

77 (1) Тој што друг тешко телесно ќе го повреди или здравјето тешко ќе му го наруши, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години. (2) Тој што ќе го стори делото од став 1 при вршење семејно насилство или одомраза ќе се казни со затвор од една до пет години. (3) Тој што друг тешко телесно ќе го повреди или здравјето тешко ќе му го наруши и поради тоа ќе биде доведен во опасност животот на повредениот или ќе му биде уништен или трајно и во значителна мера ослабен некој важен дел од телото или некој важен орган или ќе биде предизвикана трајна неспособност за работа воопшто или за работата за која е оспособен или трајно и тешко ќе му биде нарушено неговото здравје или ќе биде нагрдно, ќе се казни со затвор од една до десет години. (4) Ако поради тешката телесна повреда од ставовите 1 до 3 повредениот ќе умре, сторителот ќе се казни со затвор најмалку една година. (5) Тој што делото од ставовите 1, 2 и 3 ќе го стори од небрежност, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години. (6)

Тој што делото ќе го стори на миг, доведен без своја вина во состојба на силна раздражнетост со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на повредениот, ќе се казни за делото од ставовите 1 и 2 со парична казна или со затвор до три години, а за делото од ставовите 3 и 4 со затвор од една до пет години.

78 КЗ, чл. 130 ст. 3 во врска со ст. 2

79 Ibid, чл. 131 ст. 2

80 (1) Тој што со сила или сериозна закана ќе присили друг да стори или да не стори или да трпи нешто, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година. (2) Ако делото од став 1 е сторено при вршење семејно насилство или од омраза, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до три години. (3) Ако делото од ставот 1 го стори службено лице во вршење на службата, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години. (4) Гонењето за делото од став 1 се презема по приватна тужба.

81 (1) Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. (2) Ако делото од став 1 е сторено при вршење семејно насилство, од омраза или спрема дете, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до три години. Обидот се казнува. (4) Ако противправното лишување од слобода го сторил службено лице со злоупотреба на службената положба или овластување, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години. (5) Ако противправното лишување од слобода траело подолго од 30 дена или е вршено на свиреп начин или ако на лицето противправно лишено од слобода поради тоа тешко му е нарушено здравјето или настапиле други тешки последици, сторителот ќе се казни со затвор од една до пет години. (6) Ако лицето противправно поради тоа го загубило животот, сторителот ќе се казни со затвор најмалку четири години.

82 (1) Тој што ќе ја загрози сигурноста на друг со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело или животот или телото на нему блиско лице, ќе се казни со парична казна или со затвор до шест месеци. (2) Тој што ќе го стори делото од став 1 при вршење семејно насилство или од омраза ќе се казни со затвор од три месеци до три години. (3) Со казната од став 2 ќе се казни тој што делото од ставот 1 ќе го стори спрема службено лице во вршењето на службата, или спрема повеќе лица. (4) Тој што по пат на информатички систем ќе се закани дека ќе стори кривично дело за кое е пропишана казна затвор од пет години или потешка казна против некое лице поради нивната припадност на одреден пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со казна затвор од една до пет години. (5) Гонењето за делото од став 1 се презема по приватна тужба.

кривичното дело со казна затвор од една до пет години кога кривичното дело е сторено од лице кое со помош на информатички систем ќе се закани дека ќе стори кривично дело кое е предмет на пропишана казна затвор од пет години или потешка казна против лице поради неговиот пол, „раса“, боја на кожата, класа, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор .

Во „Силување“, чл. 186, ст. 3 „Ако поради делото од став 1 настапила тешка телесна повреда, смрт или други тешки последици⁸³ или делото е сторено од страна на повеќе лица или на особено суров и понижувачки начин или од омраза, сторителот ќе се казни со затвор најмалку четири години“.

Кривичниот законик, исто така, ги регулира одредбите кои ја опфаќаат формулацијата „е сторено од омраза“ во следниве членови:

Во „Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување“ член 142, ст. 1⁸⁴ предвидува затворска казна од три години до осум години, додека во ст. 2 е вметната формулацијата „ако делото е извршено од омраза“ што претставува многу тешка форма на кривичното дело со пропишана казна од минимум 4 години затвор.

Во „Спречување или смеќавање јавен собир“, член 155, зборовите „извршено од омраза“ означуваат затвор од три месеци до три години кога гореспоменатото кривично дело е извршено од омраза со сила, сериозна закана, измама или на кој било друг начин што спречува или нарушува повикување или организирање на мирен јавен собир.⁸⁵

„Неукажување медицинска помош“ според член 208 став 1 опфаќа казна затвор до една година ако лекар или друг здравствен работник кој спротивно на својата должност нема да му укаже неодложна медицинска помош на лице кое се наоѓа во опасност за животот или делото е извршено од омраза, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. Тешката форма е регулирана во став 2 каде е пропишана казна затвор од шест месеци до пет години доколку поради кривичното дело од став 1 лицето на кое не му е укажана медицинска помош умре.

Во „Тешка кражба“ според член 236, „Разбојништво“ според член 237 и „Разбојничка кражба“ според член 238 казните за извршување на кривичното дело од омраза се движат од една до десет години. Ако кражбата⁸⁶ е извршена од омраза, престапникот ќе биде осуден на казна затвор од една до пет години;⁸⁷ Ако украдениот предмет е од големи размери или со поголема вредност, казната е затвор од една до десет години;⁸⁸ Тој што со употреба на сила или со закана дека непосредно ќе нападне врз животот или телото на друг, ќе одземе туѓ подвижен предмет со намера противправно да го присвои, ќе се казни со затвор од најмалку пет години;⁸⁹ Ако вредноста на украдениот предмет е

83 (1) Тој што друг со употреба на сила или закана дека непосредно ќе нападне врз неговиот живот или тело или врз животот или телото на нему блиско лице, ќе го присили на обљуба, ќе се казни со затвор од три до десет години.

84 (1) Тој што во вршењето на службата, како и тој што наведен од службено лице или врз основа на негова согласност, ќе употреби сила, закана или друго недопуштено средство или недопуштен начин со намера да изнуди признание или некоја друга изјава од обвинетиот, сведокот, вештакот или друго лице, или ќе предизвика кај друг тешко телесно или душевно страдање за да го казни за кривично дело што го сторило или за што е осомничен тој или друго лице, или за да го заплаши или да го присили на откажување од некое негово право, или ќе предизвика такво страдање поради каков било облик на дискриминација, ќе се казни со затвор од три до осум години.

85 КЗ, чл. 155 ст. 2 во врска со ст. 1 „(1) Тој што со сила, сериозна закана, измама или на друг начин ќе спречи или ќе смеќава свикување или одржување мирен јавен собир, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година. (2) Ако делото од став 1 е сторено од омраза или од службено лице со злоупотреба на својата службена положба или овластување, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.“

86 КЗ, чл. 236

87 КЗ, чл. 236 ст. 1 точка 7

88 Ibid, ст. 2 и 3

89 КЗ, чл. 237 ст. 1

од големи размери или делото е извршено од омраза, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку осум години.⁹⁰ Тој што, затечен во кражба, ќе употреби сила или закана дека непосредно ќе нападне врз животот или телото на друг со намера да го задржи украдениот предмет, ќе се казни со затвор од најмалку една година.⁹¹ Ако вредноста на украдените предмети е од големи размери или делото е извршено од омраза, сторителот ќе се казни со затвор од најмалку осум години.⁹²

„Оштетување туѓи предмети“ според член 243 предвидува дека тој што ќе оштети, уништи или стори неупотреблив туѓ предмет и делото е извршено од омраза, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.⁹³

Во „Изнуда“ според член 258 став 1 и 2 е пропишана казна затвор од најмалку четири години за тој што ќе изврши кривично дело од омраза со намера да прибави противправна имотна корист за себе или за друг, со сила или со сериозна закана, што ќе принуди друг да стори или да не стори нешто што му штети на сопствениот или на туѓ имот.

Членот 386 го регулира „чинот на насилство“ и го санкционира секој кој малтретира, грубо навредува, ја загрозува сигурноста или врши грубо насилство врз друг, и со тоа предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв кај јавноста или со фрлање на пиротехнички средства или предмети со кои може да се загрози животот или телото на друг или имотот на објекти на спортски терен или трибини или со влегување на спортскиот терен со намера да предизвика тепачка или друго насилство, ќе се осуди на казна затвор од три месеци до три години;⁹⁴ Ако делото е сторено од омраза, пропишаната казна е затвор од една до пет години.⁹⁵

Во „Сквернавање на гроб“ според член 400 пропишана е парична казна или казна затвор до една година за секој кој неовластено ќе прекопа, разурне или оштети гроб или друго место во кое се закопуваат умрените или грубо ќе ги повреди;⁹⁶ пропишана е затворска казна до три години ако делото е сторено од омраза.⁹⁷

Во однос на кривично-правната рамка, Кривичниот законик е во голема мера во согласност со европските стандарди⁹⁸ со воведувањето на „говорот на омраза“ како мотив за голем број кривични дела. Криминализацијата на одредени акти на насилство извршени со таков мотив овозможува подобра перцепција на кривичните дела од омраза,

90 Ibid, ст. 2

91 КЗ, чл. 238 ст. 1

92 Ibid, ст. 2

93 КЗ, чл. 243 ст. 1 и 2

94 Ibid, чл. 386 ст. 1 и 2

95 Ibid, ст. 5

96 КЗ, чл. 400 ст. 1

97 Ibid, ст. 2

98 Општа препорака за политики бр. 7 во однос на националното законодавство за борба против расизмот и расната дискриминација, усвоена на 13 декември 2002 година, достапна на <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislation/16808b5aae>; Меѓународна конвенција на ОН за елиминирање на сите форми на расна дискриминација, усвоена од Генералното собрание на ОН со Резолуцијата 2106 (XX) од 21 декември 1965 година, ДОСТАПНА НА: Меѓународна конвенција на ОН за елиминирање на сите форми на расна дискриминација; Меѓународен пакт за граѓански и политички права, усвоен и отворен за потпишување, ратификација и пристапување со резолуција 2200А (XXI) на Генералното собрание од 16 декември 1966 година, стапува на сила на 23 март 1976 година, достапно на: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>; Конвенција на ОН за правата на лицата со посебни потреби, усвоена со резолуција 61/106 на Генералното собрание на 13 декември 2006 година, достапно на: <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>; Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на човековите права и основните слободи, потпишана на 4 ноември 1950 година, стапи на сила на 3 септември 1953 година, достапно на: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf; Конвенцијата на СЕ за компјутерски криминал (CETS бр. 185); Протоколот кон Конвенцијата на СЕ за компјутерски криминал во врска со криминализација на дела од расистичка и ксенофобична природа извршени преку компјутерски системи (CETS бр. 189); Препораката на СЕ CM/Rec(2010)5 на Комитетот на министри до земјите-членки за мерки за борба против дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет, усвоена на 31 март 2010 година, достапно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a; Одлука на Министерскиот совет на ОБСЕ бр. 9/09 за борба против злосторствата од омраза, 2 декември 2009 година, дел 9, достапно на <http://www.osce.org/cio/40695?download=true>; Рамковна одлука на Советот 2008/913/ПВР од 28 ноември 2008 година за борба против одредени форми и изразување на расизам и ксенофобија преку кривичното право, достапно на <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32008F0913>;

поголема ефикасност во откривањето на кривичните дела и собирање на статистички и други податоци за насилството и кривичните дела од омраза. Сепак, негативниот аспект на воведување на мотивот омраза како субјективен елемент во суштината на кривичното дело (субјективен елемент на незаконитост), или во суштината на основното кривично дело или, како квалификувана форма на кривичното дело (отежнувачка околност), за кое е пропишана потешка казна, е фактот дека неговото утврдување е предмет на истите процедури и правила на докажување, кои се однесуваат и на други карактеристики на кривичното дело.⁹⁹ Тоа подразбира дека обвинението мора да содржи објаснување и презентација на сите докази врз кои се заснова обвинението со оглед на правната квалификација на кривичното дело како чин на омраза, односно обвинителите мора да докажат дека сторителот постапил од омраза кон заштитена карактеристика.

Сепак, имајќи ја предвид дефиницијата за кривично дело од омраза утврдена во член 122 од Кривичниот законик, во која мотивот за извршување на кривичното дело мора да се заснова на одредени предрасуди кон заштитена карактеристика („раса“, боја на кожа, националност, етничка припадност, религија или верување, ментална или физичка попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување), без вклучување на зборот омраза како водечки предуслов за извршување на кривичното дело, резултира со олеснет практичен пристап кон примената на овие одредби во откривањето, гонењето и процесуирањето на овие кривични дела.

Оттука, самата правна рамка е добро воспоставена и е доволна за борба против кривичните дела од омраза. Од друга страна, имплементацијата на законската рамка од страна на сите актери е недоволна, што резултира со голем број на непријавени кривични дела или кривични дела кои се пријавени и за кои воопшто не е поведена соодветна постапка.

Истражувањето за виктимизацијата поради криминалот од омраза спроведено од ОБСЕ во 2019 година¹⁰⁰ ја идентификува причината за непријавувањето на кривичните дела од омраза, односно недоволното пријавување на овие кривични дела по општата перцепција на самите жртви.

Според извештајот,¹⁰¹

„шест од десет (60,1%) испитаници за кои најсериозниот акт на криминал со кој се соочиле во последните 12 месеци е кривично дело од омраза, рекле дека не го пријавиле кривичното дело во полиција. Најчестата причина што ја даваат нешто повеќе од една третина од жртвите на кривичните дела од омраза за непријавување на најтешкото злосторство што го доживеале во полицијата е прифаќањето дека тоа е само нешто што се случува. Еден во шест жртви на криминал од омраза изјавил дека тоа било претривијално и претставува нешто што не вреди да се пријавува. Една третина од жртвите на криминал од омраза, исто така, рекле дека не биле уверени дека полицијата ќе стори нешто, со мал број, само нешто повеќе од една од дваесет жртви на криминал од омраза, наведуваат дека полицијата немало да се заангажира или заинтересира.“¹⁰²

Кривичните дела од омраза обично не се пријавуваат, па дури и кога завршуваат како формални пријави, не се соодветно истражени од органите бидејќи тие не се обучени да идентификуваат и да одговорат на кривичните дела од омраза.¹⁰³

99 КОНЦЕПТОТ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД ОМРАЗА ВО ЗЕМЈИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН: КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА И АКТУЕЛНИ ПРЕДИЗВИЦИ, Андреј Божиновски, УДК: 343.3/.7: 316.613.434, стр. 18 и 19 достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Andrej%20Bozinovski.pdf>

100 Истражување за виктимизацијата поради криминал од омраза, Пол Игански, ОБСЕ 2019, достапно на: https://tandis.odhr.pl/bitstream/20.500.12389/22550/22550_EN.pdf

101 Ibid

102 Ibid, стр. 5

103 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., стр. 31, достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

II.3 Стратешка позадина и механизми

Врз основа на анализата на тековната состојба во земјата во однос на законската рамка, механизмите за ефективно и ефикасно управување и борба против говорот на омраза и кривичните дела од омраза се Националното координативно тело за анти-дискриминација, Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020 год.¹⁰⁴ и Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2026 год.¹⁰⁵ Двете стратегии содржат одредени аспекти во однос на говорот на омраза и кривичните дела од омраза и борбата против нив.

Националната стратегија за еднаквост и недискриминација е усвоена во 2016 година и, иако не е на сила, претставува еден од клучните документи кој ги опфаќа прашањата на говорот на омраза и кривичните дела од омраза. Интенцијата на оваа стратегија е остварување на човековите права и воспоставување еднакви можности и недискриминација за сите луѓе во сите области на општественото живеење. Нејзините цели се ефикасна заштита од дискриминација и почитување на принципот на еднакви можности, како и забрана за дискриминација на кое било лице и/или група врз основа на која било лична карактеристика, вклучувајќи ја и попреченоста¹⁰⁶.

Стратегијата содржи три стратешки цели: унапредување на правната рамка за еднакви можности и недискриминација; градење на капацитети, подобрување на работата и координација на институционалните механизми за спречување и заштита од дискриминација и промовирање на еднакви можности; и подигнување на јавната свест за препознавање на облиците на дискриминација и промовирање на концептите за недискриминација и еднакви можности. Во рамките на секоја од стратешките цели постојат пет конкретни цели.¹⁰⁷ Специфичните цели се остваруваат преку реализација на различни специфични активности кои се фокусирани на градење на капацитети на институции и организации на национално и локално ниво, соработка со невладини организации, воспоставување на база на податоци за спроведени обуки, обучени лица, обучени обучувачи и материјали за обука,¹⁰⁸

Во специфичната стратешка цел 2.4. - Правда и администрација се предвидуваат следните активности:

- Градење на капацитетите на судиите и јавните обвинители во однос на прашањето за товарот на докажување, видовите докази и во однос на облиците на дискриминација
- Градење на капацитетите на судиите и јавните обвинители по прашањето на дискриминацијата
- Подигнување на свеста кај полициските службеници за концептот на недискриминација
- Мониторинг на случаи на кривични дела од омраза

Треба да се напомене дека агенциите надлежни за спроведување на последната активност, односно мониторинг на кривичните дела од омраза, се Националното координативно тело¹⁰⁹, МВР, Основното јавно обвинителство и судовите.

104 2016-2020 НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА, мај 2016 год.; достапна на: https://www.legislationline.org/download/id/6795/file/FYROM_national_equality_non_discrimination_strategy_2016_2020_en.pdf

105 Стратегија за инклузија на Ромите 2022-2026; достапна на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/Strategija%20za%20inkluzija%20na%20Romite%202022-2030%2003-02-2022%20finalna%20verzija.pdf>

106 2016-2020 НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА, страница 15

107 Работни и трудови односи; образование, наука, спорт и култура; социјално осигурување; судство и администрација; и пристап до стоки и услуги

108 Стратешка цел 2 – Зајакнување на капацитетите, унапредување на работата и координација на институционалните механизми за спречување и заштита од дискриминација и промовирање на еднакви можности

109 Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на 27 март 2018 година, донесе Одлука за формирање на Национално координативно тело за следење на состојбите со недискриминација и спроведување

Стратешката цел 3 - Подигнување на јавната свест за препознавање на облиците на дискриминација и промоција на концептите за недискриминација и еднакви можности¹¹⁰ предвидува преземање на мерки за спречување на говорот на омраза и насилството и другите форми на дискриминација врз етничките заедници, жените, ЛГБТИ лицата, лицата со попреченост и слично;

Во моментот не постои активен механизам во земјата за промовирање на недискриминација и еднаквост со фокус на говорот на омраза и кривичните дела од омраза, со оглед на тоа што оваа стратегија повеќе не е на сила, а новата стратегија сè уште не е усвоена¹¹¹. Ваквиот временски јаз создава несигурност и недоследност во спроведувањето на планираните активности.

Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2026 год. е донесена во согласност со приоритетите на владината програма 2020-2024 год. кои се однесуваат на обезбедување на забрзан и одржлив економски раст, повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните, квалитетно образование достапно за сите и целосна имплементација на Охридскиот рамковен договор. Овие стратешки приоритети се директно поврзани со вклучување на Ромите во однос на унапредување на положбата на етничките заедници и обезбедување еднаков третман и почитување на основните права на сите граѓани, како и во насока на ромската заедница.

Во рамките на Мерката 3 предвидена е Конкретна цел 2 од Стратешката цел 8¹¹² во делот на подобрување на институционалната и политичката рамка за собирање на расчленети податоци за говорот на омраза и кривичните дела сторени од омраза со антиромски мотиви, вклучувајќи и меѓусекторски податоци. Влијанието на говорот на омраза врз ромската заедница е особено нетретирано. Како членови на една од најмаргинализираните групи на граѓани во Северна Македонија, Ромите, особено во Битола, страдаат од најинтензивен говор на омраза во секојдневната комуникација на социјалните мрежи.¹¹³ Последиците од нетретирањето на говорот на омраза имаат влијание врз достоинството на групата, создавајќи негативна социјална клима, како и пренесување на говорот на омраза од интернетот во секојдневниот живот. Дополнително, историскиот недостаток на посветеност на искоренување на расизмот ја одразува опасноста од брзо ширење на антициганистички идеи токму преку социјалните мрежи¹¹⁴.

¹¹⁵ Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на 27 март 2018 година, донесе Одлука за формирање на Национално координативно тело за антидискриминација кое ќе ја следи состојбата со недискриминацијата и спроведувањето на законите, подзаконските акти и стратешките документи од оваа област. НКТ е составено од 36 членови, претставници на државни институции, единици на локалната самоуправа, здруженија, синдикати, здруженија на работодавачи и независни експерти¹¹⁶. Согласно

на законите, подзаконските акти и стратешките документи од оваа област. Формирањето на ова тело е во насока на имплементација на Програмата за работа на Владата на Република Македонија 2017-2020 год. и Стратегијата за еднаквост и недискриминација 2016-2020 год., со која ќе се постигне подобра координација и ефикасност на механизмите за превенција и заштита од дискриминација, а со цел градење на еднакво општество за сите.

110 Ibid, стр. 31

111 На 48-та седница на Владата одржана на 28 мај 2022 година, Владата ја усвои новата Стратегија за еднаквост и недискриминација 2022-2026 година, достапна на: <http://vlada.mk/node/28946> Сепак, Стратегијата сè уште чека гласање во Парламентот за да биде усвоена и да се започне со нејзино спроведување.

112 Елиминирање на облиците на манифестирање на антициганизам и намалување на дискриминацијата на Ромите, предвидени се четири конкретни цели поврзани со создавање институционална рамка за препознавање на антициганизмот, подигање на свеста кај институциите и создавање механизми за заштита од институционална дискриминација

113 Годишен извештај од мониторинг на говорот на омраза, Хелсиншки комитет, 2020 год., стр. 17

114 Говорот на омраза на социјалните мрежи и неговото влијание врз ромската заедница, Ромалитико, Ромска политика и анализа, 2021 год., стр. 12, достапен на: https://www.romalitico.org/images/2021/pdf/Govorot_na_omraza_na_socijalnite_mrezi_i_negovoto_vlijae_vrz_romskata_zaednica.pdf

115 Службен весник бр. 60/2018, 3 април 2018, достапен на: <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/7b5d2407fcea4e91a124f34eb7fb7fd8.pdf>

116 Членови на НКТ се Министерството за труд и социјална политика (шест члена); Генералниот секретаријат на Владата на Република Македонија (еден член); Министерството за правда (еден член); Министерството за здравство (еден член);

одлуката на Владата, „во работата на Националното координативно тело се вклучени надворешни експерти и претставници на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, од Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права во Скопје и од Канцеларијата на Делегацијата на Европската Унија во Скопје и други независни експерти“.¹¹⁷ НКТ има задача да ја следи состојбата со дискриминацијата, да учествува во изработка на стратегија за антидискриминација, да ја следи имплементацијата на прописите во оваа област и да ја информира Владата. Работата на НКТ се заснова на Националната програма за работа на координативното тело за следење на состојбите со недискриминација и имплементација на закони, подзаконски акти и стратешки документи од оваа област за периодот 2018-2020 година. Програмата за 2018-2020 година предвидува конкретни активности за НКТ во повеќе области:

- Област 1 - Мониторинг и подобрување на правната рамка и политиките за еднаквост и недискриминација,
- Област 2 – Зајакнување на капацитетите, унапредување на работата и координација на институционалните механизми за спречување и заштита од дискриминација и промовирање на еднаквост,
- Област 3 - Собирање на податоци и следење на состојбите.

Како што е прикажано погоре, фокусот на НКТ не е на говорот на омраза, што создава празнина во областа на спречувањето и заштитата од таквиот говор.

Во земјата не постојат стратегии кои се на сила за справување со говорот на омраза и кривичните дела од омраза кон лицата со попреченост и ЛГБТИ лицата.

Во 2019 година, на работилница организирана од Мисијата на ОБСЕ во Скопје, беше потпишана Декларација против говорот на омраза во медиумите и на интернет¹¹⁸ од страна на сите институции во Република Северна Македонија¹¹⁹. Со Декларацијата е формирана Мрежата за борба против говорот на омраза во медиумите. Потписници на оваа Декларација беа претставници на професионалните медиуми и новинарски здруженија, носители на одлуки, државни и регулаторни тела надлежни за заштита на човековите права, граѓански организации и образование, истражувачки и други субјекти од областа на медиумите и заштитата на слободата на изразување и човековите права. Главната цел на Мрежата е да се спречи ширењето на говорот на омраза во јавната сфера, да се зајакне професионалното и етичко вршење на новинарската дејност и да се подигне свеста на пошироката популација за негативните последици од говорот на омраза.

Во декларацијата, меѓу другото, се наведува дека членовите на мрежата ќе работат на развивање механизми за препознавање и пријавување на случаи на говор на омраза до надлежните институции и тела, ќе работат во рамките на своите надлежности за развој на форми и поддршка и ќе ги штитат новинарите и претставниците на медиумите, ќе се залагаат за афирмација на улогата на медиумите, но и на давателите на услуги и социјалните мрежи во спречувањето на говорот на омраза, како и за координирано иници-

Министерството за образование и наука (еден член); Министерството за информатичко општество и администрација (еден член); Министерството за транспорт и врски (еден член); МВР (еден член); Министерството за финансии (еден член); Секретаријатот за европски прашања (еден член); Агенцијата за остварување на правата на заедниците (еден член); Агенцијата за млади и спорт (еден член); Агенцијата за вработување на Република Македонија (еден член); Комисијата за заштита од дискриминација (еден член); Народниот правобранител на Република Македонија (еден член); Организацијата на работодавачи на Северна Македонија (еден член); Федерацијата на синдикати на Северна Македонија (еден член); Заедницата на единиците на локалната самоуправа (еден член); Коалицијата Маргини (еден член); - Хелсиншкиот комитет (еден член); НВО Хера (еден член); Мрежата за недискриминација (двајца членови); Македонско здружение на млади правници (двајца членови); НВО Полио Плус (еден член); Институтот за човекови права (двајца членови); Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите - Месечина (еден член); НВО Субверзивен фронт (еден член); Независен експерт истакнат во областа на човековите права како постојан член (еден член).

117 Одлука за формирање на Национално координативно тело за следење на состојбите со недискриминација и имплементација на закони, подзаконски акти и стратешки документи од оваа област, чл .2 ст .2

118 Достапно на: <https://semm.mk/attachments/deklaracija.pdf>

119 НВОи, МВР, медиуми, Академијата за судии и јавни обвинители, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Здружението на новинари на Македонија, Народниот правобранител, Министерството за информатичко општество и администрација, Кабинетот на министерот без ресор задолжен за комуникации, отчетност и транспарентност итн.

рање на програми, механизми за саморегулација и внатрешни кодекси на медиумите и давателите на услуги, како и други превентивни мерки со кои ќе се спречи употребата на говор на омраза во јавната сфера, без да се загрози правото на слобода на изразување.

Оваа Декларација не е документ кој наметнува обврска за институциите и другите потписници за борба против говорот на омраза, ниту пак наметнува обврска за собирање, категоризирање и презентирање на податоци за говорот на омраза. Оваа декларација е израз на волјата на потписниците да бидат вклучени во спречувањето на говорот на омраза.

Меѓутоа, не постојат видливи резултати од формирањето на оваа мрежа, ниту какви било докази дека таа сè уште постои.

Некои од претпоставките за нефункционирање на мрежата се недостаток на средства со цел преземање на заеднички активности и недостаток на иницијатива од страна на членовите во мрежата што е резултат на немање формална структура која вклучува формирање на тела со одредени одговорности, како што е одборот кој ќе усвојува план за работа на мрежата на годишно ниво и ќе ја координира работата на мрежата, ќе воспоставува систем на работа, ќе усвојува акти за работа на мрежата и ќе го утврдува буџетот на мрежата.

Имајќи предвид дека мрежата се формира со потпишување на декларација која не произведува и не наметнува никакви обврски на членовите, туку е само израз на волјата на институциите во борбата против говорот на омраза, потребно е да се формира посебно/национално координативно тело кое ќе има постојана структура и истото ќе биде формализирано и тесно ќе соработува со мрежата.

Препорака:

Формирање на Национално координативно тело за борба против говорот на омраза (со формална структура) кое тесно ќе соработува со мрежата.

III. Податоци

III.1 Национална состојба

Неколку институции во Република Северна Македонија собираат податоци релевантни за анализа на дискриминацијата. Според Законот за спречување и заштита од дискриминација, сите субјекти кои се законски обврзани да собираат, евидентираат и обработуваат податоци, имаат обврска да ги прикажат овие податоци според дискриминаторските основи опфатени во членот 5¹²⁰ од законот релевантен во полето, а со цел промовирање на еднаквост и спречување на дискриминација.¹²¹

Како што е прикажано погоре, законот не се однесува конкретно на ниту еден орган, ниту наметнува обврска за собирање, евидентирање и обработка на податоци. Од друга страна, законот ги споменува субјектите на кои им се наметнува обврската. „Сите субјекти кои се обврзани со закон“, но кои се тие субјекти и со кои закони се наметнува обврската не е јасно наведено. Законот само им наметнува обврска на овие субјекти за прикажување на собраните податоци по дискриминаторски основи како што се „раса“, боја на кожа, потекло, национална или етничка припадност, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или уверување, политичко уверување, друго уверување, попреченост, возраст, брачен статус, имотен статус, здравствен статус, личен статус и социјален статус или која било друга основа регулирана со член 5.

Истовремено, законот воведува обврска за КСЗД да собира и објавува статистички и други податоци и да формира бази на податоци во врска со дискриминацијата¹²², а КСЗД понатаму го вклучува тоа во годишниот извештај.

Народниот правобранител е институција која ги штити правата на граѓаните кога се повредени од јавните институции. Законот за Народниот правобранител¹²³ не содржи конкретни одредби кои се однесуваат на говорот на омраза. Законот ги користи термините „човекови права“ и „дискриминација“, но не дава дефиниција за дискриминацијата, ниту пак наведува забранети основи. Сепак, Законот налага обврска за Народниот правобранител како механизам за граѓанска контрола да подготви извештај за својата работа и спроведените активности кој е составен дел на Годишниот извештај за степенот на обезбедување усогласеност, унапредување и заштита на уставните и законските права на граѓаните.¹²⁴ Годишниот извештај содржи анализа на работата на Народниот правобранител, степенот на обезбедување на почитување, унапредување и заштита на уставните и законските права на граѓаните и почитување на принципите на недискриминација¹²⁵.

Министерството за внатрешни работи, односно органите за спроведување на законот, Јавното обвинителство и судовите се првенствено надлежни за прибирање на податоци за кривичните дела. Податоците треба да го вклучуваат бројот на пријавени случаи, бројот на обработени случаи и завршени случаи¹²⁶.

120 „раса“, боја на кожа, потекло, националност или етничка припадност, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, други уверувања, попреченост, возраст, семеен или брачен статус, имотна состојба, здравствена состојба, личен статус и општествен статус или каква било друга основа.

121 ЗСЗД, чл. 3 ст. 4

122 Ibid, чл. 21 ст. 1 точка 24

123 Закон за Народниот правобранител, Службен весник бр. 60/03, 114/09, 181/16, 189/16, 35/2018

124 Ibid, чл. 31-в ст. 4

125 Ibid, чл. 36 ст. 1

126 Заклучок направен врз основа на соодветните закони, судски правила и нивните годишни извештаи

Согласно Законот за државна статистика¹²⁷, „Министерството за внатрешни работи е едно од овластените тела за спроведување на статистички истражувања, односно за прибирање, обработка, презентирање, чување, заштита и дисеминирање на статистички податоци“. Врз основа на усвоената Програма за статистички истражувања за периодот 2018-2022¹²⁸ година, „МВР е надлежно да спроведува истражувања за кривични дела од областа на „правдата и криминалот“.^{129 130}

Сепак, не постои прецизна и јасна одредба во националното законодавство која наметнува обврска на одредено тело систематски да собира, евидентира и обработува податоци, поврзани со говорот на омраза и кривичните дела од омраза.

Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија 2019 година¹³¹ наведе дека „собирањето на податоци за говорот на омраза не е систематско, додека зголемувањето на случаите на кривични дела од омраза е забележано во базата на податоци на граѓанското општество“, по што следеше истиот заклучок во Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија 2020 година¹³², „несистематското собирање на податоци за говорот на омраза продолжува да биде проблем“ со континуиран тренд на зголемување на случаите на кривични дела од омраза регистрирани во базата на податоци на граѓанското општество во 2019 година.¹³³ Сè уште во 2021 година останува отворено прашањето за отсуството на систематско собирање на податоци за говорот на омраза.

III.1.1 Податоци собрани од органите

Полициските органи се должни со закон¹³⁴ да водат евиденција за лица чија слобода на движење е ограничена по која било основа; лица за кои постои основа за сомневање дека се сторители на кривични дела или прекршоци; поднесени кривични пријави против познат и непознат сторител, пријавени сторители и жртви на кривични дела кои се гонат по службена должност; сторители на кривични дела и прекршоци - општа азбучна евиденција, сторени кривични дела; итн.¹³⁵ Евиденцијата за „сторени кривични дела“ може да се структурира врз основа на:¹³⁶ евиденција на кривични дела што се гонат по службена должност; евиденција на кривични дела што се гонат со приватна тужба; евиденција на повредени лица.

Евиденцијата од членот 69 на Законот ја води полицијата одделно, во зависност од тоа дали е заснована на факти или на разузнавачки податоци¹³⁷. Податоците за бројот на извршени кривични дела или прекршоци и бројот на пријавени сторители и повредени лица, како и други нумерички податоци се прикажани во годишниот извештај изготвен од Бирото за јавна безбедност - Одделение за криминалистичко разузнавање и

127 Закон за државна статистика, „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 54/1997, 21/2007, 51/2011, 104/2013, 42/2014, 192/2015, 27/16, 83/18, 220/18, 31/20, чл .1, достапен на:

<https://www.stat.gov.mk/ZakonZaStatistika.aspx>

128 Програма за статистички истражувања за периодот 2018-2022 година, „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 22/18, достапна на:

<https://www.stat.gov.mk/pdf/Programa20182022.pdf>

129 Ibid, стр. 5, 6 и 7

130 Добиени информации од прашалникот одговорен од МВР

131 Европска комисија, Извештај за Северна Македонија за 2019 година, стр. 30, достапен на:

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2019-05/20190529-north-macedonia-report.pdf>

132 Европска комисија, Извештај за Северна Македонија за 2020 година, стр. 32, достапен на:

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/north_macedonia_report_2020.pdf

133 Ibid

134 Закон за полиција, Службен весник бр. 114/06, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15; достапен на:

<https://www.mvr.gov.mk/Upload/Documents/Zakon%20za%20policija,%20precisten%20tekst%2015.04.2015%20.pdf>

135 ЗП, чл. 69

136 Ibid, ст. 3

137 ЗП, чл .70 ст. 1

анализа.¹³⁸ Во годишниот извештај за 2020 година¹³⁹ во делот Компјутерски криминал е пријавено дека „во делот на кривичните дела од омраза, е забележано намалување на инкриминациите за 43,1% во однос на 2019 година, при што во 2020 година се регистрирани вкупно 29 кривични дела, за кои се поднесени 26 кривични пријави против 30 сторители. Продолжува трендот на вршење дејствија преку информативниот систем - 79,3% од вкупниот број на регистрирани, а најчесто се извршуваат со загрозување на животот и телото на повредените лица, упатување навреди и омаловажување на национална, верска и етничка основа, при што жртвите вршат јавна функција (претседател на Северна Македонија, премиер, претседател на Собранието, политичари, поранешни и сегашни министри и амбасадори, судство), верска заедница, политичка партија, како и полициски службеници, новинари и други поединци.“¹⁴⁰

Состојбата со говорот на омраза и поттикнувањето на насилство во 2021 година се влоши во споредба со 2020 година, што резултираше со зголемен број на регистрирани кривични дела од страна на полициските органи.

Со оглед на сè поголемата масовна употреба на интернетот и зголемената активност на социјалните медиуми со цел спречување на ширење на лажни вести, говор на омраза и поттикнување на насилство во 2021 година во областа на компјутерскиот криминал¹⁴¹ се откриени и регистрирани 30 кривични дела „ширење на расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем“ за кои кривично се пријавени 30 сторители и 29 кривични дела „загрозување на сигурноста“ за кои кривично се пријавени 21 сторител.¹⁴² Трендот на вршење кривични дела преку информатичкиот систем продолжи и во 2021 година е зголемен за 8,7% во однос на 2020 година и претставува 88% од вкупниот број регистрирани кривични дела. Делата се извршени со загрозување на животот и телото и повикување на насилство врз оштетените лица, најчесто како жртви на јавна функција. Исто така, регистрирани се случаи на упатување навреди и омаловажување на национална и етничка основа, промовирање и поттикнување на омраза врз основа на религија или уверување, манифестирање омраза, ширење и поттикнување на насилство кон Македонците и одредени етнички заедници.¹⁴³

III.1.1.a Кривични дела од омраза

Според ОБСЕ/ОДИХР, во делот „Пријавување на кривични дела од омраза“, „Северна Македонија редовно пријавува податоци за кривични дела од омраза до ОДИХР.“¹⁴⁴

Како што е забележано од ОДИХР, податоци за криминал од омраза се собираат од „полициски службеници кои евидентираат релевантни информации додека ги подготвуваат своите извештаи во делот со наслов „Индикација дека е извршено кривично дело од омраза“. Овој дел вклучува индикатори дека инцидентот бил кривично дело од омраза, истовремено наведувајќи ги релевантните карактеристики на жртвата издвоени од страна на сторителот на кривичното дело. Овие карактеристики вклучуваат: пол, „раса“, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, националност, социјално потекло, религија или верско убедување, други видови убедувања, образование, политичка припадност, ли-

138 Ibid, чл. 9

139 Годишен извештај 2020 год., бр. 22.4-519/1, 15.03.2021 год.; достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202020%20kopi.pdf

140 Ibid, точка 2.9.2 - Компјутерски криминал, стр. 77

141 Годишен извештај 2021 год., бр. 22.4-506/1, 15.04.2022, достапен на: mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%20za%202021%20godina,%20%20-%2015_04_2022.pdf

142 Годишен извештај 2021 год., бр. 22.4-506/1, 15.04.2022 год., страница 41

143 Ibid, стр. 38, 39

144 ОБСЕ, ОДИХР, Известување за криминал од омраза, Како се собираат податоци за кривични дела од омраза во Северна Македонија, достапно на: <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

чен или социјален статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или каква било друга основа утврдена со закон или со меѓународни договори. Податоците за поднесени кривични пријави по соодветните членови се внесуваат во електронскиот систем за податоци на Министерството за внатрешни работи. Одделението за криминалистичко разузнавање и анализи на Министерството води национална евиденција.”¹⁴⁵

Во рамките на истиот дел „Пријавување на криминалот од омраза“, ОБСЕ истакнува дека податоците пријавени до ОДИХР, исто така, вклучуваат случаи на поттикнување омраза.“¹⁴⁶

Сепак, според Одлуката на Министерскиот совет 9/09¹⁴⁷, „земјите-учеснички се обврзаа дека ќе обезбедат брза истрага на кривичните дела од омраза и дека ќе се осигураат дека мотивите на осудените за кривични дела од омраза ќе се признаат. За таа цел, органите за спроведување на законот мора, пред сè, да ги евидентираат мотивите засновани на предрасуди во основата на кривичните дела од омраза. Во Одлуката 9/09 на Министерскиот совет, земјите учеснички, исто така, се обврзаа да воведат или доразвијат професионална обука и активности за градење на капацитетите за органите за спроведување на законот, обвинителството и судските службеници кои се занимаваат со кривичните дела од омраза. ОДИХР забележува дека органите за спроведување на законот на Северна Македонија не ги евидентирале мотивите засновани на предрасуди на кривичните дела од омраза.“

Министерството за внатрешни работи користи единствен формулар за кривична пријава кој содржи посебно поле за кривични дела од омраза. МВР користи интерен електронски билтен во кој има поле за штиклирање на кривичните дела од омраза. Меѓутоа, полициските службеници најчесто пропуштаат да го штиклираат, што е причина за малиот број на регистрирани прекршоци од омраза¹⁴⁸. Причина за тоа може да биде недостатокот на спроведени обуки за кривичните дела од омраза во изминатиот период.

Според Годишниот извештај за кривични дела од омраза 2020 год.¹⁴⁹, повеќе од 2000 полициски службеници присуствувале на обуката за кривични дела од омраза помеѓу 2016 и 2017 година¹⁵⁰. Сепак, како што е истакнато погоре, не постојат јавно достапни податоци за тоа колку обуки се спроведени со полициските службеници во периодот од 2017 година до денес.

Во Извештајот¹⁵¹ исто така се посочува дека правилното и навремено препознавање и регистрирање на кривичните дела од омраза од страна на полициските службеници и судските органи е незадоволително.¹⁵² Иако полициските органи почнаа да регистрираат, односно да препознаваат некои од пријавените инциденти како кривични дела од омраза¹⁵³, сепак, може да се види дека тоа не е редовна пракса заснована на јасно утврдени критериуми или показатели за предрасуди¹⁵⁴. Ова е најверојатно така за-

145 ОБСЕ, ОДИХР, Известување за криминал од омраза, Како се собираат податоци за кривични дела од омраза во Северна Македонија, достапно на: <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

146 ОБСЕ, ОДИХР, Известување за криминал од омраза, Како се собираат податоци за кривични дела од омраза во Северна Македонија, достапно на: <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

147 Одлука на Министерскиот совет бр. 9/09 за БОРБА ПРОТИВ КРИВИЧНИ ДЕЛА ОД ОМРАЗА, МС.ДЕС/9/09, 2 декември 2009 год., достапна на: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>

148 Добиени информации од интервјуто со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје

149 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., стр. 10, достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

150 Добиени информации од интервјуто со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје

151 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

152 Ibid, стр. 10

153 Ве молиме видете го делот „Национална состојба“, на страница 37

154 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., стр. 17, достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

тоа што полициските службеници не ги познаваат и не ги препознаваат показателите за предрасуди на кривичните дела од омраза. Поради комплексноста на истражувањето на кривичните дела од омраза, полициските службеници имаат тенденција да ги третираат овие кривични дела како обични кривични дела¹⁵⁵.

Препораки:

- Да се имплементира посебно поле за штиклирање на говор на омраза во рамките на електронскиот билтен.
- Градење на капацитети за кривични дела од омраза и говор на омраза
- Да се воведат Меморандум за соработка со Хелсиншкиот комитет за споделување на податоци поврзани со пријавени инциденти на кривични дела од омраза и говор на омраза

Јавното обвинителство е опремено со електронски систем за управување со предмети (СУП) кој треба да се користи од страна на ЈО низ целата земја. СУП е различен од АКМИС-от¹⁵⁶ на начин што автоматски се назначува јавен обвинител кој е експерт во некоја област, за разлика од АКМИС-от преку кој се назначува судија по случаен избор. СУП е веб-базирана апликација и има поле за штиклирање за кривични дела од омраза. Внесувањето податоци најпрво е задача на службеник за податоци до моментот кога ќе се назначи јавен обвинител кој потоа ќе ја преземе функцијата. Службеникот за податоци, назначениот обвинител, неговиот претпоставен и Државниот јавен обвинител, сите имаат пристап до случајот¹⁵⁷.

Сепак, нивото на употреба на СУП е незначително од причини што „многу ЈО регистрираат кривични дела рачно, не сите јавни обвинители добиле обука за тоа како да го користат СУП а јавните обвинителства се значително со намален број на вработени“.¹⁵⁸ Покрај тоа, до 2017 година, имаше одредено ниво на специјализација на јавните обвинители кои работат на конкретни кривични дела, но сега сите работат на сите прашања поврзани со криминалот.¹⁵⁹ Секое пониско јавно обвинителство подготвува годишен извештај за својата работа и го доставува извештајот до непосредното повисоко јавно обвинителство. Јавното обвинителство на Република Северна Македонија подготвува унифициран годишен извештај за работата на сите јавни обвинителства¹⁶⁰.

Годишниот извештај на Јавниот обвинител на РСМ за 2020 година¹⁶¹ ги обработува податоците по број на поднесени кривични дела и ги систематизира по возрастни сторители, малолетници, непознати сторители. Податоците дополнително се анализираат со постапување по кривични пријави во кои се наведува бројот на решени кривични пријави против познати сторители. Извештајот се осврнува и на преземените дејствија од страна на јавните обвинители во предметите како што се: Барање за прибирање на податоци и потребни известувања; Истражни дејствија на јавниот обвинител во предистражна постапка; Резултати од спроведени истраги од страна на јавните обвинители/Одлуки за кривични пријави и сл. Резултатите од спроведените истраги од страна на јавните обвинители/Одлуките за кривични пријави дополнително се поделени по број и структура на решенијата за решени кривични пријави, во смисла кои обвиненија се

155 Добиени информации од интервјуто со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје

156 Ве молиме погледнете подолу, дел: Судови во РСМ

157 Добиени информации од интервјуто со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје,

158 Ibid

159 Ibid

160 Закон за јавно обвинителство Службен весник бр. 42, 16.02.2020 година, чл. 54 ст. 1,2 и 4, достапно на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2020/02/sluzhben-vesnik-na-rsm-br-42-od-16.2.2020-godina-1.pdf>

161 Годишен извештај на Јавниот обвинител на РСМ за 2020 година, достапен на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/izveshta%D1%98-za-2020-%D1%98o-na-rsm.pdf>

одбиени и врз основа на кој член од законот се одбиени, за кои обвиненија е поднесено обвинение (акт, предлог), кои обвиненија се испитуваат итн.

Сепак, годишниот извештај на Јавниот обвинител на РСМ за 2020 година не содржи посебен дел или каков било податок поврзан со говорот на омраза и кривичните дела од омраза, односно собраните податоци не се расчленети на кривични дела од омраза, говор на омраза, дискриминација и не вклучуваат друга особено ранлива категорија на лица или не ги наведуваат релевантните карактеристики на жртвата. Кога станува збор за гонење на кривични дела од омраза, полицијата укажува на проблем, а тоа е недостатокот на информации кои не ѝ се достапни на полицијата дали јавното обвинителство (ЈО) ги процесуира пријавите или истите се отфрлени.¹⁶² Од друга страна, ЈО овој проблем го третира како проблем предизвикан од МВР, а не од ЈО, бидејќи тие секогаш го информираат МВР за исходот од поднесените пријави, но МВР е веројатно тоа кое не ги информира своите полициски службеници.¹⁶³

Препораки:

- Да се воведат посебни закони за управување со движењето на предметите во ЈО, како што е случајот со Законот за управување на движењето на предметите во судовите. На овој начин ќе се наметне обврска за секој јавен обвинител да го користи СУП.
- Да се имплементира посебно поле за штиклирање на говор на омраза во рамките на СУП.
- Да се имплементира дополнително поле за избирање параграфи/ставови од членовите во рамките на СУП
- Градење на капацитетите на ЈО за користење на СУП и кривичните дела од омраза и говорот на омраза

Судовите во РСМ во согласност со судскиот деловник ги обработуваат сите статистички податоци во согласност со податоците достапни во Автоматизираниот информациони систем за управување со судски предмети (АССМИС/АКМИС) и подготвуваат месечни, тримесечни и годишни извештаи. Овие извештаи се поднесуваат до Врховниот суд на РСМ и судскиот совет на РСМ. АКМИС се користи за управување со движењето на предметите.¹⁶⁴ Автоматизираното управување со судските предмети ги регистрира сите дејства преземени од претседателот на судот, судскиот администратор, судиите и судските службеници, од денот на добивањето на поднесоците во судот до денот на конечното завршување и архивирање на предметите.¹⁶⁵ АКМИС е многу напреден систем кој има бројни опции за складирање и анализа на податоци. Слично на Електронскиот билтен (МВР) и СУП (ЈО), и АКМИС исто така има поле за штиклирање на кривични дела од омраза. Ова поле за штиклирање на кривични дела од омраза се користи откако пресудата ќе биде донесена од судот.¹⁶⁶ Сепак, како што е случајот со другите два системи, судиите не го штиклираат, што резултира со мал број регистрирани случаи на кривични дела од омраза. АКМИС може да ги наведе предметите по членови, но не и по ставови.¹⁶⁷ Исто

162 Добиени информации од интервјутото со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје

163 Ibid

164 ЗАКОН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДВИЖЕЊЕТО НА ПРЕДМЕТИТЕ ВО СУДОВИТЕ, бр. 08-1416/1, 16 февруари 2020 година, достапен на: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-upravuvane-so-dvizheneto-na-predmetite-vo-sudovite-16-02-2020.pdf>

165 Ibid, чл. 3 ст. 1

166 Добиени информации од прашалникот на Основниот кривичен суд во Скопје

167 Добиени информации од интервјутото со претставникот од Мисијата на ОБСЕ во Скопје

така, кога станува збор за судиите, иако можат да препознаат кривично дело од омраза, тие не го третираат како такво, плашејќи се дека ќе ја влошат ситуацијата.¹⁶⁸

Во однос на оваа алатка, потребно е понатамошно ажурирање со цел изборот на предмети кои се извршени поради кривично дело од омраза да може да се направи во моментот на поднесување на обвинението/предлогот.

АКМИС-от не собира никакви податоци за говорот на омраза. Начинот на кој судовите ги водат предметите е со кратенки кои се однесуваат на одреден вид на кривично дело во регистарот - книга за евиденција на видовите на предмети во АКМИС¹⁶⁹. Секој регистратор има своја ознака која станува составен дел од бројот на случајот кој е евидентиран во регистарот, кој не може да се промени. Регистрите се отвораат со автоматски компјутерски систем за управување кој ги дефинира нивните карактеристики.¹⁷⁰ Главните карактеристики на регистарот се: име, назнака, на кој тип (кривични, истраги, истражни дејствија, кривично возрасни итн.) или поттип (кривична истрага, истраги - организиран криминал, одредени истражни дејствија итн.) припаѓа случајот и на која организациона единица (оддел).¹⁷¹

Како што може да се види, овој начин на водење на предметите не предвидува посебен регистар за говор на омраза или кривични дела од омраза.

Иако има одредени позитивни промени во областа на борбата против кривичните дела од омраза, како што се подобрувањата во АКМИС кои сега имаат опционо копче за регистрирање на случаите на кривични дела од омраза и можноста да се добијат информации поврзани со правосилни пресуди за кривичните дела од омраза и говорот на омраза преку интернет-страницата на Врховниот суд, останува фактот дека од овој начин на регистрирање на случаите на кривични дела од омраза и говор на омраза невозможно е да се добијат релевантни информации, со оглед на тоа што податоците не се расчленети на кривични дела од омраза и говор на омраза.

III.1.2 Податоци собрани од невладините организации

Податоците за кривичните дела од омраза и говорот на омраза редовно ги собираат и чуваат невладините организации, односно Хелсиншкиот комитет за човекови права кој понатаму ги категоризира податоците преку две интернет платформи.

Податоците за говорот на омраза се собираат и евидентираат преку платформата <http://www.govornaomraza.mk/> и истите се делат по категории што ги вклучува сите предвидени основи кај ЗСЗД и КЗ. Комисијата подготвува и објавува месечни, квартални и годишни извештаи на локално и национално ниво за говорот на омраза користејќи аналитичко-синтетички пристап во поглед на собирање на податоци, документација и анализа. Процесот на прибирање податоци, односно забележаните случаи на говор на омраза на локално ниво, комисијата го врши во градовите Тетово, Битола и Штип на месечно ниво.¹⁷² Следењето на говорот на омраза на локално ниво значи директно набљудување на случаите преку гледање спортски натпревари, концерти, политички состаноци, изложби итн. Истовремено, процесот вклучува следење на печатените и електронските медиуми, како и интернет платформите. За целите на известувањето на национално ниво,

168 Добиени информации од прашалникот на Основниот кривичен суд во Скопје

169 http://www.vsrn.mk/wps/wcm/connect/central/022a5a53-8449-45dd-8953-b2fb44561d58/Sudski-delovnik-09-05-2013.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE.Z18_L8CC1J41L088FOA1K8MT8K00U4-022a5a53-8449-45dd-8953-b2fb44561d58-mAmG2Gf

170 Судски деловник, Службен весник бр.66/2013, чл. 240 ст. 1 и 2, достапен на: http://www.vsrn.mk/wps/wcm/connect/central/022a5a53-8449-45dd-8953-b2fb44561d58/Sudski-delovnik-09-05-2013.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE.Z18_L8CC1J41L088FOA1K8MT8K00U4-022a5a53-8449-45dd-8953-b2fb44561d58-mAmG2Gf

171 Ibid, ст. 3

172 Годишен извештај за мониторинг на говорот на омраза, Хелсиншки комитет, 2020 год., стр. 8

податоците (пријавени случаи на говор на омраза) добиени од платформата <http://www.govornaomraza.mk/> се обработуваат квантитативно и квалитативно, а според добиените статистички податоци, се сумираат интензитетот и најчестите основи на говорот на омраза.¹⁷³

Податоците за кривичните дела од омраза се собираат и чуваат преку платформата <https://zlostorstvaodomraza.com/en/> поделени по категорија на кривични дела од омраза, односно по кривични дела¹⁷⁴ и по мотив (мотив заснован на предрасуди)¹⁷⁵. Платформата обезбедува информации за начините на кои граѓаните можат да пријавуваат инциденти, преку интернет апликации, Твитер, електронска пошта и електронски формулари и прикажува статистички графикони. Хелсиншкиот комитет за човекови права редовно поднесува извештај до Мисијата на ОБСЕ во Скопје, што придонесува за пореална и поодржлива слика во врска со состојбата поврзана со кривичните дела од омраза.

Со цел да се следат пријавените случаи на кривични дела од омраза, Хелсиншкиот комитет за човекови права подготвува и објавува месечни, квартални и годишни извештаи на локално и национално ниво кои служат како индикатор за обемот, природата и зачестеноста на инцидентите од омраза извршени во земјата. За целите на известувањето, Комитетот ја користи следнава дефиниција за кривично дело од омраза: „кривичното дело од омраза се подразбира како кривично дело мотивирано од нетрпеливост, односно предрасуди кон одредена група во општеството. Затоа, секој може да биде жртва на кривично дело од омраза, и покрај фактот дека припадниците на ранливите заедници се најчестите жртви. Кривичните дела од омраза честопати се насочени против припадници на различни етнички заедници, верски и свети згради, Роми, сексуални малцинства и внатрешно раселени лица.“¹⁷⁶

Користените дефиниции се во согласност со дефиницијата за кривично дело од омраза во КЗ¹⁷⁷.

III.1.3 Податоци собрани од телата за еднаквост

Народниот правобранител и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација прибираат, обработуваат и чуваат податоци само за случаи на дискриминација. Обработените податоци во продолжение се презентирани во објавените годишни извештаи¹⁷⁸ на гореспоменатите тела. Категоризацијата на случаите на дискриминација е расчленета по основите уредени со чл. 5 од ЗСЗД.

Треба да се напомене дека Народниот правобранител и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација не собираат, обработуваат, чуваат и пријавуваат податоци за говор на омраза. Сепак, клучно е да се нагласи дека Законот за спречување и заштита од дискриминација не содржи одредби кои го регулираат и забрануваат говорот на омраза, што директно доведува до непостоење на законски регулирана надлежност и

173 Ibid

174 Ве молиме видете го делот II. Законска рамка, стр. 8, ст. 3 точки _1-7

175 Ве молиме видете го ЗСЗД, чл .5

176 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., стр. 6, достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

177 КЗ, чл.122 ст. 42 „Како дело од омраза изречно предвидено со одредбите на овој Законик, се смета кривично дело против физичко или правно лице и со нив поврзани лица или имот, кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на „раса“, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување.“

178 Годишен извештај 2021 год., КСЗД, достапен на: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2022/03/Godisen-izvestaj-2021.pdf>

обврска на овие чинители/тела за еднаквост да собираат и обработуваат податоци поврзани со говорот на омраза. ЗСЗД, како што е објаснето погоре¹⁷⁹ во член 10, го регулира вознемирувањето како форма на говор на омраза кој има за цел да провоцира или да создаде заканувачка или понижувачка практика или пристап. Затоа, во нивните годишни извештаи ова прашање се третира како говор кој поттикнува вознемирување.

Презентација и анализа на национални податоци

И покрај фактот што податоците за кривичните дела од омраза не се прибираат систематски, не се класифицираат или не се обезбедуваат од сите органи, сепак постојат некои достапни информации за видовите на кривични дела, како и за тоа како се водат случаите.

Официјалните статистички податоци за кривичните дела од омраза кои се однесуваат на целата територија на Република Северна Македонија може да се најдат на веб-страницата на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Полициските органи, односно Министерството за внатрешни работи, редовно доставуваат извештаи до ОБСЕ/ОДИХР, а „Хелсиншкиот комитет останува единствената невладина организација која го информира ОБСЕ/ОДИХР за состојбата со криминалот од омраза во земјата.“¹⁸⁰

Табела 1: Официјални податоци за кривични дела од омраза ¹⁸¹

Година	Кривични дела од омраза евидентирани од полицијата	Гонети	Осудени
2020 год.	29	Нема информација	Нема информација
2019 год.	23	-	-
2018 год.	33	-	-
2017 год.	Нема информација	Нема информација	Нема информација
2016 год.	2	-	-

„Бројките вклучуваат случаи на поттикнување омраза, закани и напади поради политичка припадност, кои може да излезат од дефиницијата на ОБСЕ за кривични дела од омраза.“

Статистички податоци не постојат кога станува збор за следење на тоа колку од евидентираниите дела од омраза се пријавени во надлежното обвинителство. Исто така, нема статистика за колку предмети обвинителството има поднесено обвинителен акт или предлог до судовите или колку кривични дела од омраза се финализирани со осудителна пресуда, што би можело да укаже на потенцијално подобар квалитет на поднесените пријави.

Според податоците обезбедени од Основниот кривичен суд Скопје во 2020 и 2021¹⁸² година, регистрирани се 75 случаи како говор на омраза и кривични дела од омраза, од кои 58 се завршени со осудителна пресуда.

179 Ве молиме видете Дел II.2 „Прописи и санкции за кривичните дела од омраза“, страница 21

180 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., стр. 12, достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

181 <https://hatecrime.osce.org/index.php/north-macedonia#incidents-reported>

182 Податоци добиени преку пополнети прашалници

Табела 2: Говор на омраза и кривични дела од омраза

КРИВИЧНО ДЕЛО	ГОДИНА НА РЕГИСТРИРАЊЕ							
	2020 год.				2021 год.			
	Примени	Решени	Конечни		Примени	Решени	Конечни	
			Осуди	Ослободувања			Осуди	Ослободувања
Загрозување на сигурноста (чл. 144 ст. 2)	20	12	12	1	28	28	21	3
Изнуда (чл. 258 ст. 2)	3	1	1	0	4	3	3	0
Присилба (чл. 139 ст. 2)	0	0	0	0	1	1	0	0
Оштетување туѓи предмети (чл. 243 ст. 2)	0	1	0	1	0	0	0	0
Разбојништво (чл. 237 ст. 2)	0	1	1	0	0	0	0	0
Тешка телесна повреда (чл. 131 ст. 2)	5	3	3	0	10	5	6	0
Расна и друга дискриминација	1	0	0	0	0	0	0	0
Ширење расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем (чл. 394-г)	2	1	1	0	1	2	2	0
ВКУПНО	31	19	18	2	44	39	32	3

Од овој начин на известување, очигледно е дека податоците не се расчленети на кривични дела од омраза и говор на омраза и не вклучуваат друга особено ранлива категорија на лица или која било заштитена карактеристика.

Подолу се претставени податоците за кривичните дела од омраза евидентирани од полицијата расчленети според видот на кривично дело и според мотивот.

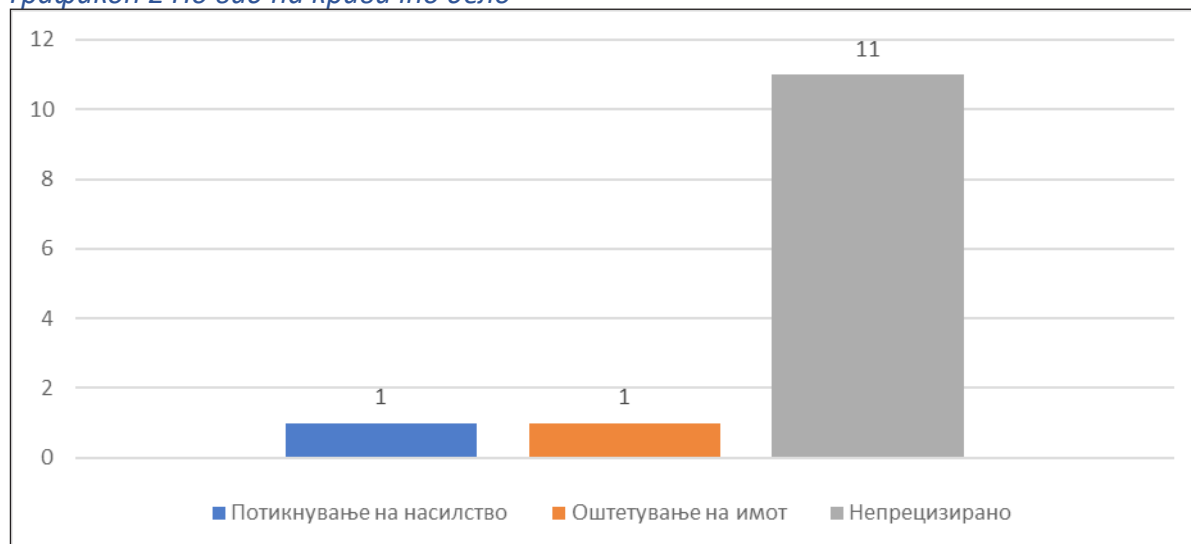
Оваа поделба на кривичните дела од омраза на мотив заснован на предрасуди и вид на кривично дело е направена од страна на полицијата. Меѓутоа, за мотивот заснован на предрасуди тие само забележале Расистичко и ксенофобично кривично дело од омраза. Листата која полицијата ја доставува до ОБСЕ е во Excel формат.

Графикон 1: По мотив

Евиденцијата под „непрецизирано“ претставува кривични дела Загрозување на сигурноста (член 144 ст. 2 од Кривичниот законик)

Графикон 2 По вид на кривично дело

Како што е прикажано погоре, податоците за говорот на омраза воопшто не се собрани од страна на органите. Само органите на МВР/полицијата делумно водат евиденција, имено податоци за примени онлајн пријави преку апликацијата „Црвено копче“ и објавуваат сумирани податоци во рамките на годишниот извештај под наслов „кривични дела од омраза“. Податоците го вклучуваат видот на кривичното дело во согласност со членовите од КЗ.

Од годишниот извештај 2020 год.¹⁸³ може да се добијат општи информации за бројот на примени пријави преку апликацијата „Црвено копче“ која е наменета за пријавување на сознанија или информации од областа на злоупотреба на деца, кривично дело од омраза и поттикнување насилство, како и трговија со луѓе. Примени се 223 пријави преку интернет во сите горенаведени категории за кои нема посебни статистички податоци, колку пријави се однесуваат на секоја категорија поединечно и за колку од тие пријави полициските службеници поднеле соодветни кривични пријави до надлежното јавно обвинителство за понатамошно постапување.

Во делот **кривични дела против државата** годишниот извештај за 2020 година¹⁸⁴ во точка 2.1 го покажува зголемениот број на кривични дела против државата во 2020 година, со евидентирани седум кривични дела во оваа област, во споредба со 2019 година кога се откриени четири кривични дела.

Графикон 3: Кривични дела против државата

Годишен извештај за 2020 година¹⁸⁵

183 Годишен извештај 2020 год., бр. 22.4-519/1, 15.03.2021 год., страница 15

184 Годишен извештај 2020 год., бр. 22.4-519/1, 15.03.2021 год.; достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202020%20kopi.pdf

185 Ibid, точка 2.1, стр. 43

Графикон 4: Сторени кривични дела против државата во 2020 година

Годишен извештај за 2020 година¹⁸⁶

Од податоците презентирани во графикон 4 очигледно е дека податоците се собираат и категоризираат според деловите¹⁸⁷ во рамките на Кривичниот законик (Дел 28 – Кривични дела против државата). Сепак, кривичното дело „Расна и друга дискриминација“ е регулирано со чл. 417 од КЗ и спаѓа во делот 30 – Кривични дела против човештвото и меѓународното право, додека кривичното дело „Предизвикување омраза, раздор или нетрпеливост на национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа“ (чл. 399) спаѓа во делот 28 – Кривични дела против државата, што првенствено произведува три перцепирани проблеми:

- категоризацијата и презентацијата на податоците се измешани и конфузни со оглед на фактот дека двете кривични дела припаѓаат на различни делови во кривичното право
- и двете кривични дела го регулираат говорот на омраза, но се претставени како кривични дела од омраза и се категоризирани како кривични дела извршени против државата без да бидат третирани како говор на омраза. Ова укажува на проблемот дека не постои метод со кој би се продуцирале податоци за говор на омраза кои се расчленети според видот на кривичното дело и мотивот заснован на предрасуди.
- Покрај тоа, и двете кривични дела не се вклучени во делот „кривични дела од омраза“, 2.8.8 (види подолу), што само ја зголемува збунувачката категоризација и презентација на податоците.

Извештајот содржи посебен дел 2.8.8 посветен на кривичните дела од омраза со следниве податоци:

Според видот, најбројни кривични дела се следниве:

¹⁸⁶ Ibid

¹⁸⁷ ве молиме видете точка III Законска рамка

Графикон 05: Најбројните кривични дела категоризирани по тип

Како што може да се види на графиконот, полициските органи не ги одвојуваат евидентираните податоци како „говор на омраза“ и „кривични дела од омраза“.

Министерството, исто така, презема активности за откривање на злоупотреби на интернет и социјалните мрежи во однос на спречување на ширењето на лажни вести, говор на омраза и поттикнување на насилство. Во тој контекст, посебно беа нагласени активностите за откривање, следење и појаснување на состојбите и појавите поврзани со ширење на расистички и ксенофобичен материјал, при што беа откриени 28 кривични дела „загрозување на сигурноста“ за кои се пријавени 25 сторители и 27 кривични дела „ширење на расистички и ксенофобичен материјал преку компјутерски систем“ со 16 пријавени сторители¹⁸⁸.

Во делот **кривични дела против државата** во годишниот извештај 2021 год.¹⁸⁹, точка 2.2 покажува намалување на бројот на кривични дела за 57% во однос на 2020 година со откриени три кривични дела, од кои две кривични дела за „поттикнување омраза, раздор или нетрпеливост на национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа“, а третото кривично дело се однесува на „расна и друга дискриминација“. Во рамките на откриените кривични дела, кривично се пријавени 10 сторители, од кои еден е малолетник.

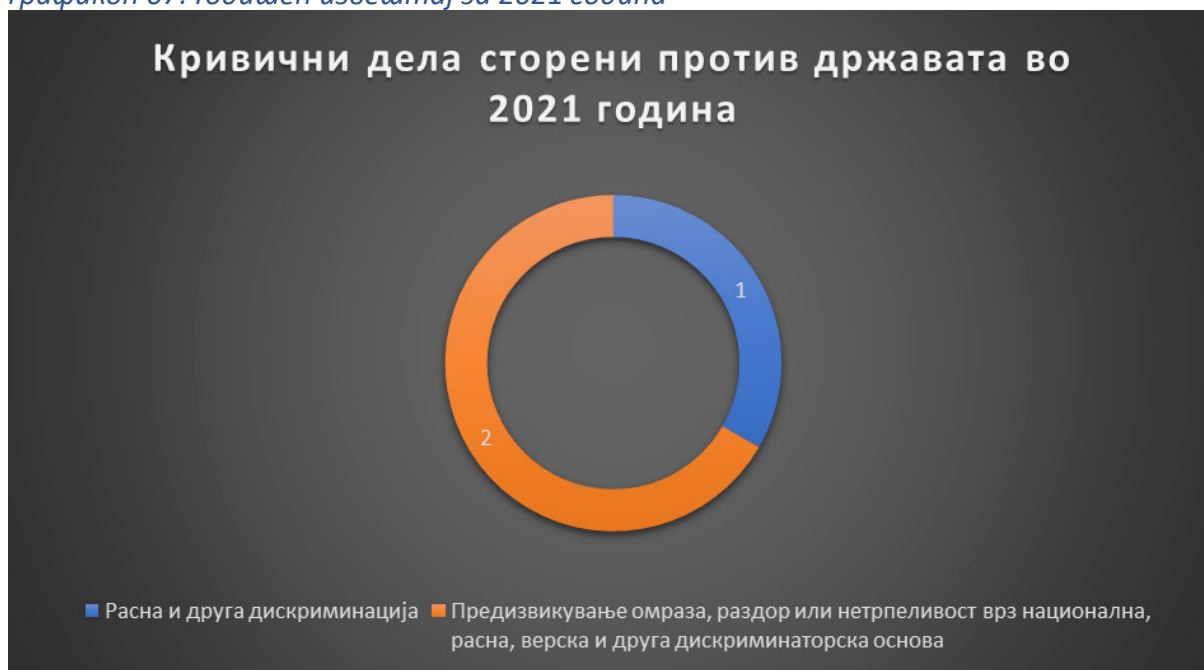
188 Ibid, точка 2.9.2 - Компјутерски криминал

189 Годишен извештај 2021 год., бр. 22.4-506/1.; стр. 20, достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%20za%202021%20godina,%20%20-%2015_04_2022.pdf

Графикон 06

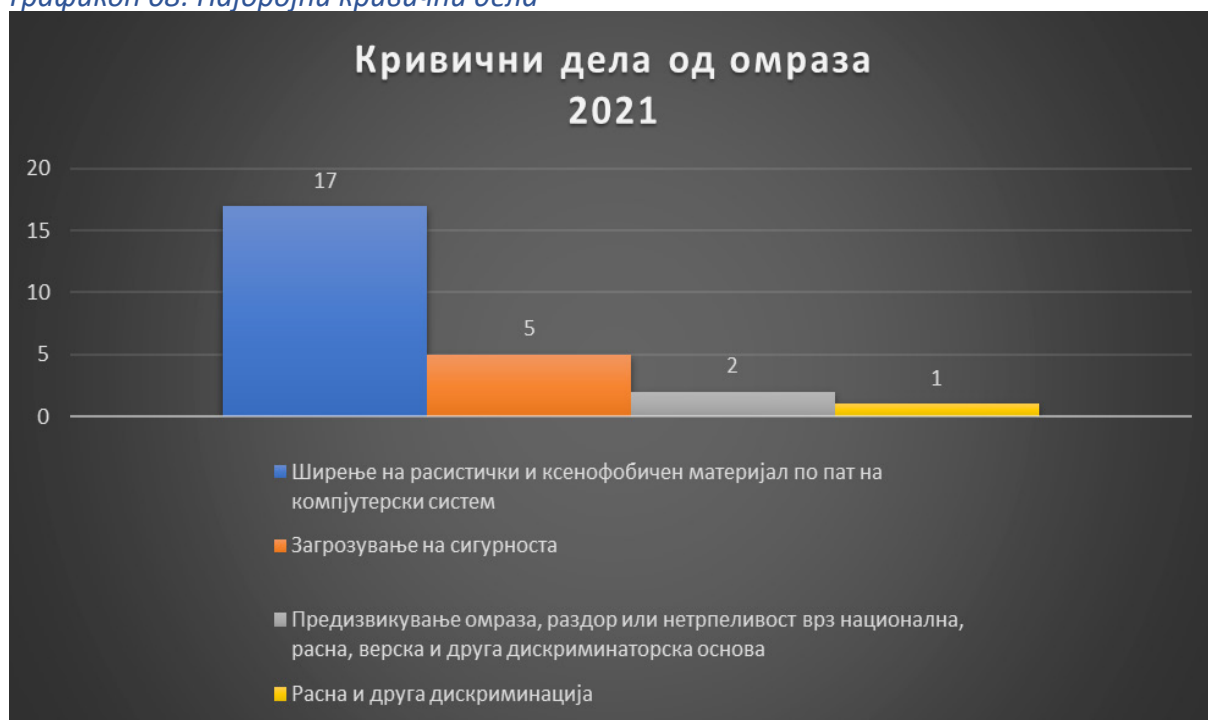
Графикон 07: Годишен извештај за 2021 година¹⁹⁰

Во делот 2.13 „Кривични дела од омраза“, пријавено е дека во текот на 2021 година регистрирани се вкупно 25 кривични дела, што е намалување од 13,8% во однос на 2020 година. Во однос на регистрираните 25 кривични дела од омраза, полицијата поднесе 24 кривични пријави против 31 сторител.

190 Годишен извештај 2021 год., бр. 22.4-506/1; стр. 20, достапен на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%20za%202021%20godina,%20%20-%2015_04_2022.pdf

Графикон 08: Најбројни кривични дела

Според делот 2.14.2 „Компјутерски криминал“, во 2021 година се регистрирани 51 кривично дело поврзани со „ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“ и „загрозување на сигурноста“, за што кривично се пријавени 51 сторител.

Графикон 09

Од презентираните податоци очигледно е дека настанатите кривични дела од омраза се пријавуваат од страна на МВР во 3 различни сектори, а говорот на омраза се идентификува како кривично дело од омраза. Како резултат на тоа, не е јасно дали органите се свесни за разликата помеѓу кривичните дела од омраза и говорот на омраза.

Дополнително, вкупниот број на откриени и регистрирани кривични дела од омраза и говор на омраза не е јасен, со оглед на начинот на евидентирање и презентирање на кривичните дела. Не е јасно дали регистрираните кривични дела против државата, како што се расна и друга дискриминација и поттикнување омраза, раздор или нетолеранција врз основа на национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа, се истите кривични дела кои се регистрирани и презентирани во делот Кривични дела од омраза, односно дали регистрираните 3 кривични дела во делот Кривични дела против државата се вклучени во регистрираните 25 кривични дела во делот Кривични дела од омраза. Овој тренд на збунувачко известување продолжува во областа на компјутерскиот криминал, каде што кривичните дела „ширење расистички и ксенофобични материјали по пат на компјутерски систем“ (30) и „загрозување на сигурноста“ (29) се совпаѓаат со истите кривични дела во областа на кривичните дела од омраза, при што единствена разлика е бројот на регистрирани кривични дела.

Препораки:

- Да се воведат посебен дел Говор на омраза во Годишниот извештај на МВР
- Да се создаде мала група во рамките на МВР специјализирана за кривични дела од омраза и говор на омраза
- Градење на капацитети за полициски службеници кои се членови на оваа група
- Да се создадат Насоки за препознавање на говорот на омраза и кривичните дела од омраза
- Да се воведат нов начин на известување со цел секое регистрирано кривично дело од омраза да биде претставено само во делот „Кривично дело од омраза“ и секој регистриран говор од омраза да биде претставен во рамките на новововеденото поглавје/дел „Говор на омраза“
- Да се назначат фокусни точки (обучени професионалци за кривични дела од омраза) од страна на Јавното обвинителство и Министерството за внатрешни работи кои ќе го координираат и следат движењето на случаите на кривични дела од омраза и нивното регистрирање.

Од погоре доставените податоци јасно е дека недостатокот на расположливи податоци за обработени предмети и предмети кои завршиле на суд со правосилна одлука е еден вид доказ за несоодветно постапување по овој вид предмети. Движењето на податоците започнува во полициската фаза, но исчезнува веднаш по пристигнувањето пред јавниот обвинител. Недоволната статистика за претходните години, вклучувајќи ја и 2021 година, го отежнува следењето на соодносот помеѓу бројот на пријави поднесени од полицијата и извештаите кои обвинителството одлучило да ги прифати и да ги процесуира до судот за понатамошно постапување. Овој недостаток на конзистентност во движењето на податоците укажува на можноста за потенцијално подобар квалитет на извештаите поднесени првенствено од јавното обвинителство.

Најголем број пријави за кривични дела од омраза (104) во 2020 година беа поднесени од невладини организации, односно македонскиот Хелсиншки комитет за човекови права (МХК) до мисијата на ОБСЕ во Скопје.¹⁹¹ Деталите во врска со инцидентите (краток опис, датум, време, локација, извор на информации, вклучена(и) жртва(и), извршител(и), статус на случајот, одговор од страна на институциите и влијание врз жртвата(-те) и заедницата) редовно се пријавуваат во Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Следењето на

191 Инциденти пријавени од други извори, <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia?year=2020#incidents-reported>

случаите во голема мера беше олеснето преку нивната интернет платформа за кривични дела од омраза¹⁹².

МХК во својот Годишен извештај за кривични дела од омраза¹⁹³ забележува дека „Во 2020 година, Комитетот регистрираше вкупно 104 инциденти и кривични дела од омраза. Инцидентите беа регистрирани веднаш откако беа објавени во медиумите или во Министерството за внатрешни работи. Во исто време, потврдени се 37 инциденти (36%), додека 67 (64%) остануваат непроверени. Поголемиот дел од инцидентите беа потврдени со проверка на полициските билтени и известувањето на медиумите за случаите.“¹⁹⁴

Имајќи предвид дека не постои база на податоци за кривични дела од омраза, сите 104 случаи се регистрирани со контактирање со полицијата, следење на медиумите и добивање информации директно од жртвите. За секој од набљудуваните инциденти Хелсиншкиот комитет испрати барање за информации до Министерството за внатрешни работи со цел да се добијат детали за статусот на предметите. Хелсиншкиот комитет испрати барања за јавно информирање до Министерството во врска со сите регистрирани инциденти и доби информации за сите месеци.

Од одговорите, Хелсиншкиот комитет забележа дека полициските органи почнале да регистрираат некои инциденти експлицитно како кривични дела од омраза, 9 од 104 евидентирани; сепак, ова сè уште не е редовна пракса и се чини дека се прави доста произволно. Имено, овие инциденти се однесуваат на случаи на закани против политичари преку интернет и случаи на ширење на расен и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски системи. Така, најголем дел од добиените одговори од Министерството во однос на инцидентите од 2020 година беа незадоволителни и не одговорија на прашањата во барањата. Според тоа, тие не содржеа никакви конкретни информации во врска со инцидентите и само констатираа дали настанот е евидентиран или не од страна на МВР¹⁹⁵.

Очигледно ова се должи на недостатокот на знаење за да се направи разлика помеѓу инцидентите на кривични дела од омраза и говорот на омраза.

Поголемиот дел од наводните кривични дела евидентирани од страна на Хелсиншкиот комитет вклучуваат: Насилство (66), Телесна и тешка телесна повреда (8), Предизвикување национална, расна или верска омраза, раздор или нетолеранција (8), Разбојништво (7), Оштетување на имот (5), Сериозна закана (4), Символи на осакатување (3) и Загрозување на сигурноста (3).¹⁹⁶

И покрај некои позитивни аспекти на работата во областа на борбата против кривичните дела од омраза како што се: „фактот дека повеќе од 2000 полициски службеници беа обучени за препознавање на кривичните дела од омраза помеѓу 2015 и 2016 година; подобрувањата во системите за автоматска база на податоци во обвинителството и судството кои сега имаат опција копче за регистрирање на случаите на кривични дела од омраза; измените на Кривичниот законик усвоени во декември 2018 година кои ги разјаснија одредбите за кривичните дела од омраза и ги проширија заштитените подрачја во пракса; и подобрувањето на националното собирање на податоци од кривичните дела од омраза од страна на Министерството за внатрешни работи.“, општата перцепција е дека правилното и навремено препознавање и регистрирање на кривичните дела од омраза од страна на полициските службеници и судските органи сè уште е незадоволително.¹⁹⁷

192 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021, дел 2.4, стр. 8, достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

193 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 год., достапен на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

194 Ibid, страница 11

195 Ibid, страница 17

196 Ibid, страница 11

197 Ibid, страница 10

Како што е презентирано во 2018 година, по зголемувањето на регистрираните инциденти од страна на МВР (вкупно 33) во споредба со претходните години каде што има достапни податоци само за 2016 година со само 2 регистрирани инциденти од омраза и за 2017 година нема достапни податоци, земјата пријавила само 23 кривични дела од омраза за 2019 година и 29 кривични дела од омраза за 2020 година.¹⁹⁸

Причината зошто само некои од кривичните дела од омраза се пријавуваат во полиција е поради перцепцијата дека тоа е само нешто што се случува, страв од заплашување од сторителите, недоверба во полицијата и непознавање на кривичното дело, страв дека пријавата нема да се сфати сериозно итн.¹⁹⁹

Дури и кога завршуваат како формални жалби, тие не се соодветно истражени од органите бидејќи тие не се обучени да идентификуваат и да одговорат на кривичните дела од омраза.²⁰⁰

Покрај недоволното пријавување, помала е веројатноста за евидентирање на кривичните дела од омраза од страна на надлежните органи, односно помалку се гонат и затоа помалку се осудуваат. Ова е поради неможност да се утврди мотивот (постоење на предрасуди и пристрасност според одреден аспект) или недостаток на препознавање и идентификување на мотив на „омраза“ меѓу другите кривично гонети случаи.

Овој заклучок неспорно произлегува од досегашната пракса на обвинителството и судовите.

Јавното обвинителство неправилно ги отфрли кривичните пријави за кривично дело од омраза врз основа на поднесена кривична пријава од страна на полицијата по член 144 од Кривичниот законик „Загрозување на сигурноста“ со погрешно квалификување на кривичното дело во кое се наведува дека конкретниот настан не ги исполнувал елементите на кривично дело што ќе се гони по службена должност.

„Родител на дете со аутизам го известил Хелсиншкиот комитет дека целото семејство е жртва на вознемирување и сериозни закани од двајца соседи во станбената зграда во која живеат. Соседите постојано чукале на вратата на семејството, извикувајќи дека ќе ги убијат нив и нивното деветгодишно аутистично дете, кое тие го нарекувале „ментално ретардирано“. Причината за овие напади е бучавата наводно предизвикана од детето. Семејството случајот го пријавило во полициска станица, но сето тоа завршило со полициски извештај, по што од страна на надлежните не биле преземени понатамошни дејствија за вознемирувањето на семејството и детето со интелектуална попреченост. Во 2018 година, полицијата поднесе кривична пријава за „Загрозување на сигурноста“ по член 144 од Кривичниот законик, која беше одбиена од Јавното обвинителство бидејќи конкретниот настан не ги исполнувал елементите на кривично дело кое се гони по службена должност. Според упатствата на Јавното обвинителство, семејството поднело приватна кривична тужба против соседите.“²⁰¹

Како што може да се види од горенаведената студија на случај, недостасува знаење кај обвинителите за препознавање на дејствијата кои го дефинираат говорот на омраза. Исто така, треба да се напомене дека полицијата при поднесување на пријавата до обвинителството е должна да ја наведе правната квалификација на кривичното дело за кое е поднесена пријавата, но јавниот обвинител нема законска обврска да ја прифати

198 Ве молиме видете погоре, страница 27

199 Ве молиме погледнете го Истражувањето за виктимизацијата поради криминал од омраза: извештај/ Пол Игански, ОБСЕ 2019, страница 27

200 Годишен извештај за кривични дела од омраза во 2020 година [Електронски извор] / [Вилдан Дрпљанин]. - Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права, 2021, дел 2.4, стр. 31, достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/annual-report-on-hate-crime-2020-eng-final.pdf>

201 Ibid, стр. 22, 23

таа квалификација која обично резултира со промена на квалификацијата на кривичното дело од страна на обвинителот во согласност со проценката на доказите и објаснувањето на настаните внесени во извештајот.

Препораки:

- Градење на капацитети (прилагодени обуки) за обвинители и полициски службеници за кривични дела од омраза и говор на омраза
- Да се воведат посебен сектор во рамките на обвинителството за кривични дела од омраза и говор на омраза кој ќе има само обучени обвинители кои работат на вакви случаи

Како што споменавме погоре, кога станува збор за говор на омраза²⁰², Хелсиншкиот комитет е единствената организација која следи, собира, документира, анализира, обработува податоци и објавува извештаи со сумирани податоци за говорот на омраза. Во периодот од 2018 до 2020 година има тренд на зголемување на говорот на омраза, а бројот на случаи секоја година е двојно поголем од претходната.

Графикон 10

Извор: Годишен извештај за мониторинг на говорот на омраза, Хелсиншки комитет, 2020 год.

Анализирајќи ја графичката претстава на говорот на омраза, може да се заклучи дека поголемиот дел од случаите на говор на омраза во последниве години се засновани на етничка припадност, сексуална ориентација и родов идентитет и политичка припадност.

Фактот што ниту една институција (полиција, обвинителство и суд) не прибира и не обработува податоци за говорот на омраза, со оглед на тоа дека за истиот кривично се одговара, е многу загрижувачки. Дополнително, од годишните извештаи на полицијата не се регистрирани пријави за говор на омраза, а недостасуваат и достапни податоци за процесуирани кривични пријави од страна на обвинителството. Министерството за внатрешни работи нема јасни и прецизни правила за постапување по случаите на говор на

202 Ве молиме видете го делот III.1.2 Податоци собрани од невладини организации

омраза. Одредени кривични дела се премногу обемни за да ги покријат сите случаи на говор на омраза, како што е чл. 319 од КЗ „Предизвикување омраза, раздор или нетрпеливост на национална, расна, верска и друга дискриминаторска основа“.²⁰³ Според годишниот извештај на МХК, тешкотиите при собирање докази, докажување на кривични дела и пронаоѓање на сторители, особено кривични дела извршени преку компјутерски систем, се најчестите проблеми со кои се соочуваат полициските службеници.²⁰⁴ Сепак, најчестата причина за нерегистрирање на кривичните дела од омраза е непознавањето на кривичните дела кои како причина го имаат говорот на омраза²⁰⁵.

Препораки:

- Да се измени КЗ со цел да се опфати правна квалификација на сите форми на говор на омраза и јасно и прецизно разграничување на кривичните дела од омраза
- Полесните облици на говор на омраза треба да се регулираат како прекршоци (Закон за прекршоци против јавниот ред и мир) или евентуално да се санкционираат со прекршочни одредби (Закон за спречување и заштита од дискриминација)
- Градење на капацитети (Специјализирани обуки) за препознавање на говорот на омраза и сите негови форми и идентификување на правилните членови од КЗ за полициски службеници и конкретни насоки

203 Годишен извештај за мониторинг на говорот на омраза, Хелсиншки комитет, 2020 год., стр. 25

204 Ibid

205 Ibid

IV. Вовед

Инцидентите на говор на омраза и кривични дела од омраза се хронично недоволно евидентирани и недоволно пријавени низ регионот на Советот на Европа. Како резултат на тоа, носителите на политики и одлуки ги немаат потребните информации и свест со кои можат да донесат клучни одлуки за ресурсите кои можат да ја зголемат заштитата, поддршката и правдата за жртвите. Државите се обврзаа да ги пријават информациите и статистичките податоци за распространетоста, влијанието и одговорите на овие штети до меѓународните тела, како што се Европската комисија против расизмот и нетолеранцијата (ЕКРИ), Комитетот на ОН за елиминирање на расната дискриминација (ЦЕРД) и Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР).

Напорите за развивање на рамка за евиденција и собирање податоци во Република Северна Македонија се во тек најмалку од 2014 година. Сепак, како што е опишано во Ситуационата анализа, официјалните податоци и понатаму се фрагментарни и нео-дамнешното истражување за виктимизацијата поради криминалот од омраза покажува дека повеќето инциденти на криминал од омраза не стигнуваат до органите на прогонот или не се евидентираат ефикасно.

Овој дел, вториот дел од извештајот

- дава преглед на меѓународните норми и стандарди, праксата и истражувањата релевантни за кривичните дела од омраза и пријавувањето на говорот на омраза, евидентирањето и собирањето на податоци и управувањето со предмети.
- предлага рамка за разбирање на важноста на евидентирањето, известувањето и собирањето податоци во оваа област и за преземање активности
- има за цел да даде практични и изводливи препораки кои ќе послужат како корисна основа за одредување на обемот, на приоритетите и спроведување на идните активности.
- трансферзална тема е важноста на соработката со граѓанските организации.

За време на фазата на анализа на ситуацијата беше одлучено да се стави фокус главно на говорот на омраза. Тоа е така бидејќи Мисијата на ОБСЕ во Скопје има воспоставено експертиза во оваа област и има развиено работен план кој вклучува серија на работилници со националните партнери користејќи ја методологијата на ОДИХР за INFANCT (види Прилог два).

V. Меѓународната рамка за собирање податоци кои се однесуваат на кривичните дела од омраза и говорот на омраза

Кривичните дела од омраза се кривични дела сторени со мотив заснован на предрасуди²⁰⁶. Тие може да вклучуваат прекршоци од „ниско ниво“, како што се оштетување на имот, закани и помали напади, како и поретки и многу сериозни дела, вклучувајќи сексуални напади и убиства. Мотивите засновани на предрасуди кои ги предизвикуваат кривичните дела од омраза се претходно замислени, негативни мислења или нетрпеливост кон одредена група која споделува заедничка карактеристика како што се „раса“, етничка припадност, сексуална ориентација и попреченост и други фундаментални ка-

²⁰⁶ Одлука бр. 9/09 на Министерскиот совет за Борба против кривични дела од омраза, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>. Оваа дефиниција е исто така прифатена од страна на Европската комисија против расизмот и нетолеранцијата (ЕКРИ).

рактеристики. Кривичните дела од омраза се многу сериозна форма на дискриминација што предизвикува длабока штета кај жртвите и заедниците и, ако не се проверат, може да ескалираат и да доведат до пошироки социјални немири.

Земјите-членки на Советот на Европа се обврзаа на голем број обврски во областа на евидентирањето и собирањето на податоци за кривични дела од омраза²⁰⁷. На пример, Општата препорака за политики бр. 1 на ЕКРИ објаснува дека државите треба да „се погрижат да се соберат и објават точни податоци и статистички податоци за бројот на расистички и ксенофобични прекршоци што се пријавуваат во полицијата, за бројот на случаи што се гонат, за причините зошто не се гонат и за исходот на случаите што се гонат“.²⁰⁸ Оваа обврска е повторена со Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ за борба против кривичните дела од омраза со која државите се обврзаа да „собираат, одржуваат и објавуваат сигурни податоци и статистики со доволно детали за кривичните дела од омраза и насилните манифестации на нетрпеливост, вклучувајќи го и бројот на случаи пријавени до органите за спроведување на редот, бројот на кривични дела и изречените казни.“

Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ објаснува дека говорот на омраза, „повлекува употреба на една или повеќе одредени форми на изразување - имено, застапување, промоција или поттикнување на омаловажување, омраза или клевета на лице или група лица, како и какво било вознемирување, навреда, негативно стереотипизирање, стигматизација или закана на такво лице или лица и какво било оправдување на сите овие форми на изразување - кое се заснова на неисцрпна листа на лични карактеристики или статус што вклучува „раса“, боја, јазик, религија или уверување, државјанство или национално или етничко потекло, како и потекло, возраст, инвалидитет, пол, род, родов идентитет и сексуална ориентација“²⁰⁹.

Говорот на омраза може брзо да се шири и да поттикнува насилство „офлајн“, односно во реалниот свет. Истовремено, напорите за спротивставување на истиот мора да бидат избалансирани со заштитата на основното право на слобода на изразување кое, заедно со безбедноста и сигурноста, е од суштинско значење за здравјето и силата на демократијата. Како што објаснува ЕКРИ во својата Општа препорака за политики бр. 15 за говорот на омраза, „отсуството на сеопфатни и споредливи податоци во врска со поплаките за говорот на омраза“ значи дека е тешко да се утврди неговата распространетост. Сепак, ЕКРИ забележува дека, „без сомнение, употребата на говор на омраза е истовремено повидлива и полесно распространета како резултат на широката достапност на електронските форми на комуникација.“²¹⁰

Во врска со говорот на омраза, како што е објаснето во воведот, ОПП бр. 15 на ЕКРИ²¹¹ ги обврзува државите да собираат податоци во две главни области: 1. да ја разберат природата и распространетоста на говорот на омраза и како тој се користи и 2. да ја поддржат ефикасноста на институционалните одговори. Исполнувањето на првата цел вклучува развивање на „сигурни алатки“ за „да се настојува да се идентификуваат условите кои водат до употреба на говорот на омраза како феномен и различните форми што тој ги зазема, како и да се измери неговиот обем и штетата што ја предизвикува, со цел

207 За релативно сеопфатна листа на стандарди во оваа област, види „Меѓународни стандарди кои се однесуваат на пријавување на криминал од омраза, евидентирање и собирање податоци“, Пери, Ј. (2019), Facing all the Facts/ Соочување со сите факти, <https://www.facingfacts.eu/annex-three-international-standards-relating-to-hate-crime-recording-and-data-collection/>

208 Види <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.1>

209 Види <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15>

210 ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 23, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

211 За стандардите на ЕУ, види на пример Европска комисија (2016 год.), Кодекс на однесување за борба против нелегалниот говор на омраза

да се обесхрабри и спречи неговата употреба и да се намали и отстрани предизвиканата штета“.²¹² Втората цел вклучува конкретни чекори кои вклучуваат работа меѓу органите од областа на кривичната правда, телата за еднаквост и граѓанското општество за собирање и објавување на „соодветно расчленети податоци“.

ОПП бр. 15 на ЕКРИ ги води државите кон собирање и составување на значајни, расчленети статистички податоци кои „не се ограничени на секторот на кривичната правда“, а „релевантните јавни органи треба да имаат експлицитна одговорност да ги пријавуваат во статистички формат сите поплаки за случаи во кои се тврди дека се случила употреба на говор на омраза спротивно на административното, граѓанското или кривичното право, како и исходот од секоја акција преземена во врска со таквите поплаки“. ОПП бр. 15 понатаму препорачува државите „редовно да дисеминираат податоци за појавата на говор на омраза, како и за неговите форми и условите кои водат до негова употреба, како за релевантните државни органи, така и за јавноста; и да ги користат резултатите од мониторингот и истражувањето за да развијат стратегии за справување со употребата на говор на омраза“.

VI. Национална состојба

Достапните податоци изнесени во Првиот дел, вклучувајќи ги и наодите од извештајот на ЕКРИ за земјата од 2016 година, покажуваат дека говорот на омраза и кривичните дела од омраза се значаен проблем во Република Северна Македонија.²¹³ Општо земено, органите треба да преземат поефикасни активности за справување со кривичните дела од омраза и говорот на омраза во земјата, вклучувајќи имплементирање на системи и процеси кои овозможуваат изработка на точни, расчленети податоци за кривичните дела од омраза и говорот на омраза.

Неколку важни чекори, вклучително и законодавните реформи и обуката на полицијата, се преземени за решавање на кривичните дела од омраза и говорот на омраза во земјата. Спроведувањето на ефикасна, добро опремена и сеопфатна инфраструктура за евиденција и прибирање податоци ќе помогне да се произведат потребните податоци за носителите на одлуки за да се утврди степенот до кој нивните политики биле успешни во исполнувањето на овие цели.

VII. Шест водечки принципи за расчленети податоци за кривични дела од омраза и говор на омраза

Кога го разгледуваме собирањето податоци за кривичните дела од омраза и говорот на омраза и институционалните и техничките рамки неопходни за ефикасен систем, може лесно да се изгубиме во техничките детали. Важно е да се запамети дека евидентирањето и собирањето податоци има повисока цел од едноставното собирање статистички податоци. Целта на овие напори треба да биде да се спречат овие штети и жртвите и заедниците да бидат безбедни. За да се помогне во насочувањето на националните активности во оваа област, вториот дел од извештајот е организиран околу шест меѓусебно поврзани водечки принципи кои се поткрепени со меѓународните стандарди.

²¹² ОПП бр. 15, Препорака 3,

<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b0>

²¹³ ИЗВЕШТАЈ НА ЕКРИ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус), 2016 год.

Системите за евидентирање и собирање податоци треба:

1. да имаат фокус на жртвите.
2. да имаат сеопфатен пристап: да бидат поврзани со други клучни и стратешки елементи на сеопфатен пристап за разбирање и справување со кривичните дела од омраза, говорот на омраза и дискриминацијата;
3. да се стремат кон меѓународно усогласување: да бидат усогласени со меѓународните норми и стандарди;
4. да бидат транспарентни: да изработат точни податоци кои се лесно достапни за јавноста и засегнатите заедници;
5. да одразуваат разбирање на распространетоста и контекстот: да се спроведуваат во контекст на посветеност за разбирање на целосната распространетост и влијание на овие штети, како и квалитетот и ефикасноста на институционалните одговори;
6. да се имплементираат во контекст на силна посветеност на соработка меѓу органите од областа на кривичното право, релевантните владини министерства, со релевантните граѓански организации и академици со релевантна експертиза.

VII.1 Принцип број 1: Фокус на жртвата

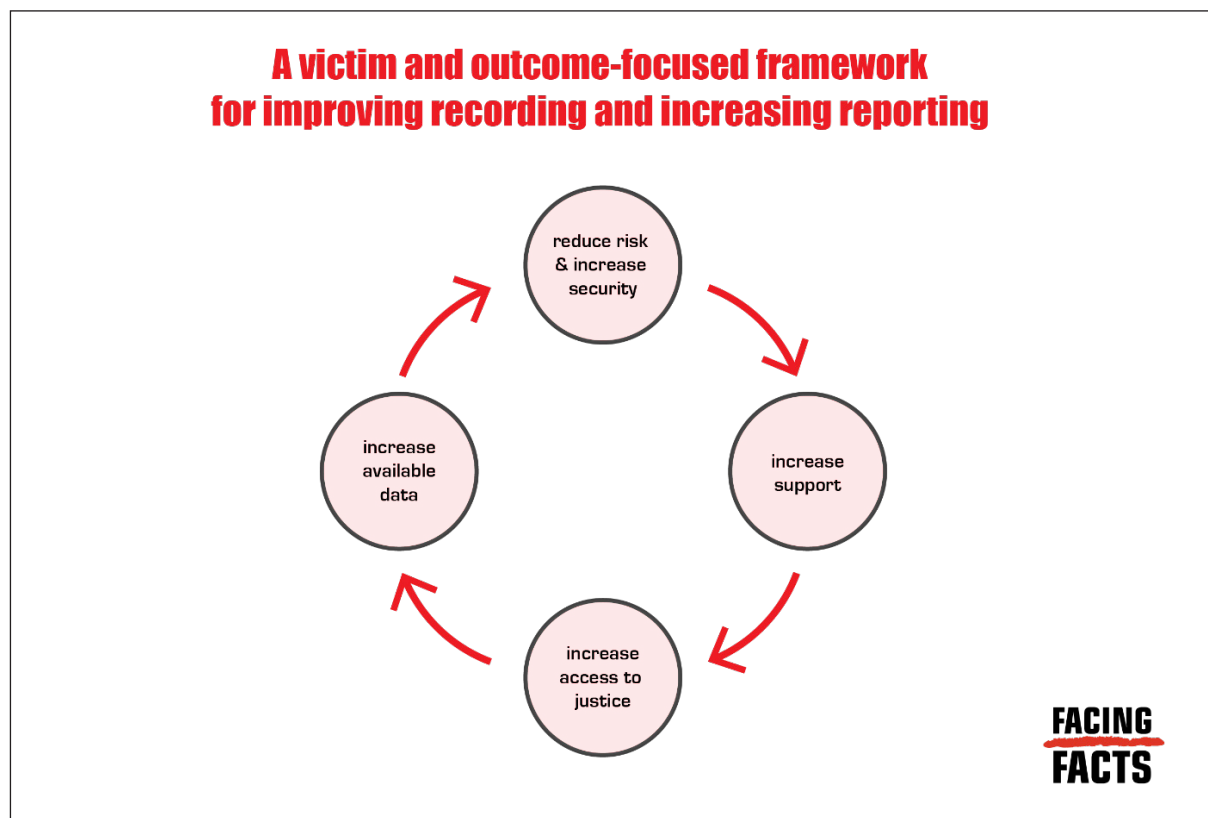
Како што е прикажано на Слика 1 подолу, напорите за подобрување на расчленетите податоци и информации за кривичните дела од омраза и говорот на омраза треба да бидат поткрепени со визија која гледа постигнување на следните резултати за жртвите и погодените заедници:

- намалување на распространетоста, повторната виктимизација и/или социјалната дезинтеграција
 - робустните и валидни податоци може да помогнат во насочување на напорите за превенција за заштита на групите со висок ризик и/или местата со висок ризик.
- зголемување на поддршката
 - демонстрирањето на постоењето и распространетоста на кривичните дела од омраза и говорот на омраза е аргумент дека се потребни соодветно опремени и вешти специјалистички служби.
- зголемување на пристапот до правдата и ефикасна примена на релевантните закони
 - разбирањето дали полициските и судските агенции ги имаат потребните вештини за да ги препознаат и судат овие кривични дела и да воведат прилагодувања кои ќе им овозможат на жртвите да даваат докази може да помогне во насочувањето на обуките.
 - разбирањето дали и како постојните закони се применуваат од страна на судовите ги открива силните страни и недостатоците во законската заштита.
- зголемување на пријавувањето по жртви и заедници.²¹⁴
 - Како што податоците и информациите ќе покажуваат зголемување на успешните судски и други резултати, ќе биде поверојатно дека жртвите и заедниците ќе имаат доверба дека нивната пријава ќе биде сфатена сериозно.

²¹⁴ Perry, J. (2020), Facing all the Facts European Report/Пери, Џ. (2020 год.), Европски извештај Соочување со сите факти

Овие размислувања се однесуваат на другите водечки принципи и ќе бидат разгледани подетално подолу.

Слика 1: пристап на евидентирање и собирање на податоци ориентиран кон жртвата и резултатот²¹⁵

(Рамка фокусирана на жртвите и исходите за подобрување на забележување и зголемено пријавување: Намалување на ризикот и зголемување на сигурноста -> зголемување на поддршката -> подобрување на пристап до правда -> зголемување на достапните податоци)

VII.2 Принцип број 2: Заземање сеопфатен пристап

Квалитетните податоци се генерирани од жртви и сведоци кои се охрабрани и поддржани да пријават инцидент и од вешти практичари кои се во можност да идентификуваат потенцијални случаи на кривични дела од омраза и говор на омраза, да снимат релевантни докази, да ги препознаат и да помогнат да се задоволат потребите на жртвите и да ги применат националните закони. Системите за ефикасно евидентирање и собирање податоци се само еден дел од неопходните напори за постигнување на овие важни, но сепак, понекогаш тешко достижни цели.

Овој „сеопфатен пристап“ зависи од спроведувањето на многу активности во различни области на политиката и практиките и вклучува низа институции. Висококвалитетната обука, упатствата за истрага и гонење и инклузивната правна и политичка рамка поддржани со одржливо финансирање се подеднакво важни делови од сложувалката.²¹⁶

²¹⁵ Оваа слика е од проектот „Соочување со сите факти“ (Пери и Бренан, 2019 год.)

²¹⁶ Види Механизми за собирање и следење на податоци за кривичните дела од омраза: Практичен водич, (2014 год.), ОБСЕ, <https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide?download=true>

Националните програми за учење и развој треба да вклучуваат соодветна обука и градење на капацитети за кривичните дела од омраза и говорот на омраза во полицијата, обвинителството и судовите. Напорите за охрабрување на пријавувањето и институционалните насоки за тоа како да се идентификуваат и евидентираат кривичните дела од омраза со помош на „показатели за предрасуди“, измените на институционалните системи за евиденција за да се вклучи детална евиденција на кривични и граѓански случаи, меѓуагенциските договори за „означување“ случаи за да можат да се споделат од фазата на истрагата до гонење се сите активности што може да се преземат за зајакнување на тековните рамки.²¹⁷ Координирањето на овие напори најефикасно се постигнува преку развој и имплементација на национални стратегии и акциски планови за кривични дела од омраза и говор на омраза.

Овој дел го разгледува секој елемент подетално.

Акциски планови и стратегии

Општата препорака бр. 1 на ЕКРИ, „Борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата“ утврдува широк и сеопфатен пристап, препорачувајќи им на државите да преземат активности во сите области на политиката (види Прилог два). Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ препорачува голем број активности за кривичните дела од омраза, вклучувајќи обука, податоци, поддршка на жртвите и легислатива, а документите објавени од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права ја опишуваат важноста на заземањето „сеопфатен пристап за решавање на кривичните дела од омраза“²¹⁸. Исто така, Акцискиот план на ЕУ против расизмот 2020-2025 год. ги повикува земјите-членки да „развијат и усвојат национални акциски планови против расизмот и расната дискриминација“²¹⁹. Проблемот со кривичните дела од омраза и важноста на податоците се наведени во целиот документ.

ОПП бр. 15 на ЕКРИ утврдува конкретни активности во областа на легислативата, обуката и насоките и ја нагласува корисноста на стратешкиот пристап, „Иако сите овие различни напори може да се преземат изолирано, тие би можеле да имаат уште поголемо влијание ако се преземаат во контекст на поголема соработка и координација од страна на различните засегнати страни. Ова може да подразбира... усвојување на национални стратегии и акциски планови за борба против екстремизмот, расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и поврзаната нетолеранција, хомофобијата и трансфобијата. Ваквите стратегии и планови треба да имаат конкретни задачи за министерствата, општините и полицијата и да се изготвуваат и евалуираат секоја година“. Препораката 3 во ОПП бр. 15 ги упатува државите да „ги искористат резултатите од мониторингот и истражувањето за да развијат стратегии за справување со употребата на говор на омраза“.

Во однос на специфичните елементи на сеопфатниот пристап, меѓународните стандарди и насоки препорачуваат неколку активности. Таквата работа треба да биде

217 Види на пример: Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција (2017 год.), „Обука за кривични дела од омраза за спроведување на законот и органите од областа на кривичната правда, 10 клучни водечки принципи“, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjKfS319v3AhVwIbcAHbDdAaMQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fnewsroom%2Fdocument.cfm%3Fdoc_id%3D43050&usq=AOvVaw3CvPhh2RGU9r-OdVUkg9IH; и Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција (2017), Подобрување на евидентирањето на криминалот од омраза од страна на органите за спроведување на законот, клучни водечки принципи, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-2017-key-guiding-principles-recording-hate-crime_en.pdf

218 Одлука на ОБСЕ МС 9/09, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>; за публикации на ОДИХР види <https://hatecrime.osce.org/odihrs-capacity-building-efforts>

219 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/a_union_of_equality_eu_action_plan_against_racism_2020_-2025_en.pdf

поткрепена со меѓуинституционални раководни групи и/или работни групи (види Принцип број шест).

Легислатива

Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ ги обврзува земјите-учеснички да донесат специфична, прилагодена легислатива за борба против кривичните дела од омраза, која предвидува ефективни казни кои ја земаат предвид тежината на таквите кривични дела.²²⁰ Иако Република Северна Македонија не е обврзана со Рамковната одлука на ЕУ за борба против одредени форми и изрази на расизам и ксенофобија преку кривичното право, важно е да се напомене дека земјите-членки на ЕУ се обврзани со член 1-3 да го криминализираат **поттикнувањето** на насилство или омраза врз основа на „раса“ и религија, и со член 4 да „ги преземат неопходните мерки за да се осигураат дека расистичката и ксенофобичната мотивација се **смета** за отежнувачка околност, или, алтернативно, дека таквата мотивација може да биде земена предвид од судовите при утврдувањето на казните“.²²¹

Препорачаната законска рамка за справување со говорот на омраза е покомплексна, и ги опфаќа граѓанското, административното и кривичното право. Исто така, неопходно е да се разгледаат и други неправни рамки за обесштетување, на пример, преку рамките на стандардите на заедницата на компаниите на социјалните медиуми. Како резиме, ОПП на ЕКРИ препорачува: ратификација на голем број меѓународни протоколи и конвенции,²²² за да се разјасни и конкретизира примената на кривичното, граѓанското и административното право за користењето на говор на омраза, „кој е наменет или разумно може да се очекува да поттикне акти на насилство, заплашување, непријателство или дискриминација против оние кои се цел на истиот, притоа почитувајќи го правото на слобода на изразување и мислење“;²²³ и да се користат „регулаторни овластувања во однос на медиумите“, вклучувајќи го и усвојувањето и употребата на кодекси на однесување. Ширината и сложеноста на оваа неопходна законска и регулаторна рамка мора да се земат предвид при планирањето на системите за следење на нејзината ефикасност.

Институционални насоки

Упатствата за истрага, гонење, евидентирање и други одговори на кривичните дела од омраза и говорот на омраза може да поддржат ефикасна, доследна и законска пракса. Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ има изработено голем број водичи во областа на кривичните дела од омраза, вклучувајќи го и гонењето²²⁴, собирањето податоци²²⁵ и неколку аспекти на поддршката на жртвите²²⁶

220 За повеќе информации за прашањата за политиката што треба да се разгледаат од креаторите на законот при развивањето и усвојувањето на националните закони против кривичните дела од омраза, види ОБСЕ/ОДИХР (2009 год.) „Закони за кривични дела од омраза: Практичен водич“, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>.

221 Рамковна одлука на Советот [2008/913/ПВП](https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/framework-decision-on-combating-certain-forms-and-expressions-of-racism-and-xenophobia-by-means-of-criminal-law.html) од 28 ноември 2008 година за борба против одредени форми и изрази на расизам и ксенофобија со помош на кривичното право, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/framework-decision-on-combating-certain-forms-and-expressions-of-racism-and-xenophobia-by-means-of-criminal-law.html>

222 Дополнителен протокол кон Конвенцијата за компјутерски криминал кој се однесува на криминализација на дела од расистичка и ксенофобична природа извршени преку компјутерски системи, Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства и Протокол бр. 12 кон Европската конвенција за човекови права; член 4 од Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација и член 20 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права и ја признава надлежноста на Комисијата за елиминација на расна дискриминација да прима и разгледува комуникации од поединци или групи поединци од членот 14. Види ОПП бр. 15 на ЕКРИ, Препораки 1 и 2. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

223 Види ОПП бр. 15 препораки 8 и 10.

224 <https://www.osce.org/odihr/prosecutorsguide>

225 <https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>

226 <https://www.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support>

ОПП бр. 15 на ЕКРИ препорачува усвојување на упатства за „спречување на злоупотребувањето на гонењето“ во врска со говорот на омраза, како и упатства за сите институции и организации со одговорности за следење и одговор на говорот на омраза.²²⁷

Обука

Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) постојано тврди дека членот 14 им наметнува позитивна должност на државните органи да го разоткријат мотивот заснован на предрасуди на кривичното дело.²²⁸ За извршување на оваа должност полицијата треба да биде опремена со вештини, системи за евиденција и политички насоки за добивање, евидентирање и третирање на овие информации во најраната фаза. Во Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ земјите учеснички исто така се обврзаа да воведат или доразвијат професионална обука и активности за градење на капацитетите за органите за спроведување на законот, обвинителството и судските службеници кои се занимаваат со кривичните дела од омраза.²²⁹ Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција изработи клучни водечки принципи кои наведуваат пристап базиран на норми за спроведување на програмите за обука и градење на капацитети базирани на потреби.²³⁰

ОПП бр. 15 ја истакнува важноста на обуката за обезбедување на неколку елементи за сеопфатен одговор на говорот на омраза, вклучувајќи ги и криминалните и некриминалните одговори. На пример, што се однесува до спроведувањето на кодексите на однесување, „Ефикасното спроведување на кодексите во голема мера зависи од обезбедувањето соодветна обука за лицата кои имаат одговорности во ова поле. Поконкретно, овие лица треба да разберат што претставува говор на омраза, вклучително користењето на кодирани или помалку очигледни формати, како да одговорот на неговата употреба и како да се справат со оние што го користат, како и начинот на вршење контрола и користењето на механизмите за жалби на соодветен начин. Бидејќи ова не е нешто што лесно може да се постигне од страна на сите тела, институции и организации за кои би било соодветно да се усвојат кодекси кои се однесуваат на говорот на омраза.“²³¹

Исто така, во однос на обуката, ОПП бр. 15, преп. 10, став 192 објаснува, „на сите оние кои се вклучени во кривично-правниот систем треба да им се обезбеди соодветна обука за да им се овозможи да се утврдат дали одредени забелешки вклучуваат употреба на говор на омраза и, ако е така, дали - имајќи го предвид правото на слобода на изразување - изрекувањето на кривична санкција би било соодветен одговор. Покрај тоа, оваа обука треба да им обезбеди на засегнатите поопшта оценка за влијанието на таквата употреба за оние кои се цел на истата и за опасностите кои таквата употреба ги носи за општеството во целина.

Покрај тоа, во зависност од нивните конкретни одговорности, треба да се направат напори за да се подобри нивната способност за собирање и оценување на сите докази релевантни за институцијата за покренување и утврдување на кривични постапки кои се однесуваат на употребата на говор на омраза. Понатаму, треба да се обезбедат насоки за судиите за

227 ЕКРИ ОПП бр. 15, препорака 10 став 180

228 Види на пример ЕСЧП, Балас против Унгарија (Balazs v. Hungary), бр. 15529/12, 14 март 2016 год.

229 Советот на Европа има неколку ресурси за обука за кривични дела од омраза и говор на омраза, вклучувајќи ја и платформата за образование за правни професионалци за човекови права (HELP), <https://help.elearning.ext.coe.int/>; ОБСЕ/ОДИХР исто така има неколку програми за обука за кривични дела од омраза (само за полицијата, обвинителите и граѓанското општество, види <https://www.osce.org/odihr/guides-related-to-hate-crime>

230 „Обука за кривични дела од омраза за органите за спроведување на законот и за кривична правда, 10 клучни водечки принципи“, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjKfS319v3AhVwIbcAHbDdAaMQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fnewsroom%2Fdocument.cfm%3Fdoc_id%3D43050&usq=AOvVaw3CvPhh2RGU9r-OdVUkg9IH;

231 ЕКРИ (2015 год.) Општа препорака за политики за говор на омраза, став 126, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

пристапот што се бара при утврдувањето кои одредени казни да се изречат по пресудата. Во сите случаи, ваквата обука и развојот на капацитетите најверојатно ќе биде засилен со размена на добри практики, особено кога одредени чинители во кривично-правниот систем имаат повеќе искуство од другите во справувањето со случаи на употреба на говор на омраза.”

Поттикнување на известувањето

Во Одлуките 9/09 и 12/04 на Министерскиот совет на ОБСЕ, земјите-учеснички се обврзаа „да соберат сигурни податоци и статистика, да преземат соодветни мерки за да ги охрабрат жртвите да пријавуваат кривични дела од омраза, вклучително и преку соработка со граѓанското општество, и да ги искористат сите достапни сигурни информации. За таа цел, мора да се воведат солиден систем за евидентирање на кривичните дела/иницијативите од омраза за да се охрабрат жртвите да пријавуваат.”²³²

Групата на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција во своите Клучни водечки принципи за охрабрување на пријавувањето објаснува дека охрабрувањето на пријавувањето на кривичните дела од омраза е клучно за да се гарантира дека земјите-членки ги почитуваат и ги исполнуваат своите законски обврски за борба против кривичните дела од омраза и за да се обезбеди пристап до правдата за жртвите.²³³

Во делот на говорот на омраза, потребно е да се охрабри пријавувањето, како и да се обезбеди ефикасен мониторинг на говорот на омраза од страна на низа чинители (последната точка е детално разгледана во Принцип број 5). Во областа на полицијата и кривичната правда и охрабрувањето на пријавувањето, ОПП бр. 15 на ЕКРИ, препорака 10, став 189, им дава насоки на истражните и обвинителските органи за да овозможат, „а) воведување на алатка која овозможува онлајн известување за употреба на говор на омраза, и е) развој на дијалог, заемна доверба и соработка со групи на лица кои се цел на употреба на говор на омраза за да се добие нивната доверба и да се зголеми свеста за нивните права. Покрај тоа, индивидуалните корисници треба да се охрабрат да пријават употреба на говор на омраза, а невладините организации треба да бидат поддржани во вршењето на мониторинг или работењето на контакт-точките или телефонските линии за да може да се препознае таквата употреба на говор на омраза“.

Поддршка на жртвите

Министерските одлуки 9/09 и 13/06 на ОБСЕ ги обврзаа земјите-учеснички „да им обезбедат на жртвите на кривични дела од омраза пристап до советување и правна помош, како и ефикасен пристап до правда; да ја зголемат позитивната интеракција помеѓу полицијата и жртвите на кривични дела од омраза преку обука на службениците од првите редови, вклучително и во обезбедувањето на упатувања за помош и заштита на жртвите“.²³⁴ ОПП бр. 15 на ЕКРИ, препорака 5 се однесува на важноста на поддршката за оние кои се „цел на говор на омраза, како поединечно, така и колективно“, вклучувајќи советување, правна помош, помош за известување и во однос на покажувањето солидарност²³⁵.

232 Види ОБСЕ-ОДИХР (2021), Главна забелешка 5, Главни клучни забелешки, <https://public.flourish.studio/story/1108641/>

233 Група на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција (2021 год.), Клучен водич за охрабрување на пријавувањето на кривичните дела од омраза, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiYhZ_aj73AhVhSWwGHdGNA_IQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fnewsroom%2Fjust%2Fdocument.cfm%3Fdoc_id%3D75196&usq=AOvVaw1wtlh9OU0-FD6NoAaF_n_t

Види исто така FRA (2021 год.) Охрабрување на пријавувањето на кривичните дела од омраза во ЕУ

234 Види ОБСЕ-ОДИХР (2021), Дополнителна забелешка 11, „Дополнителни клучни забелешки“, <https://public.flourish.studio/story/1108641/> ; види исто така Зајакнување на поддршката на жртвите на кривични дела од омраза, проектот EStAR, <https://www.osce.org/odihr/hate-crime-vict-support> за повеќе ресурси во оваа област.

235 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Национален коментар

Законодавна рамка

Ситуационата анализа во првиот дел од овој извештај покажа дека националната кривично-правна рамка е „релативно комплетна“ во однос на говорот на омраза. Истата опфаќа широк спектар на заштитени карактеристики и прекршоци на поттикнување омраза и/или дискриминација и е утврдено дека во голема мера е во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ за говор на омраза. Постојат специфични препораки да се вклучи дефиниција за говор на омраза и да се зајакнат релевантните прекршочни одредби (види дел 111.1, дел за препораки). Спроведувањето на овие препораки ќе ја зајакне основата за национална рамка за евиденција и мониторинг. Националната законска рамка за кривични дела од омраза беше ревидирана во 2018 година во согласност со меѓународните стандарди. Истата вклучува јасна дефиниција за „кривично дело од омраза“ и опфаќа широка листа на карактеристики.

Насоки и обука

Во моментот не постојат упатства за евиденција, истрага или за гонење на кривичните дела од омраза и говорот на омраза. Цитирајќи еден неодамнешен извештај (2020 год.) на Хелсиншкиот комитет, ситуационата анализа објаснува дека повеќе од 2000 полицајци биле обучени за кривични дела од омраза помеѓу 2015-2016 година. Извештајот на ЕКРИ за Република Северна Македонија за 2016 година утврди дека обуката на органите за спроведување на законот, службените лица, обвинителите и судиите за легислативата во врска со говорот на омраза е недоволна²³⁶. Свкупно, податоците покажуваат дека малку случаи на кривични дела од омраза и говор на омраза се успешно истражени, гонети и осудени. Не е јасно дали се посветени доволно ресурси на напорите за препознавање и одговор на кривичните дела од омраза и говорот на омраза.

Охрабрување на пријавувањето

Нема информации за националните напори за охрабрување на пријавувањето на кривичните дела од омраза. Механизмот „Црвено копче“ на Министерството за внатрешни работи овозможува пријавување на кривични дела од омраза и говор на омраза, меѓутоа, како што е истражено во Ситуационата анализа, има малку пријавени случаи со користење на овој механизам.

Поддршка на жртвите

Постојат докази дека некои невладини организации обезбедуваат поддршка за жртвите на кривични дела од омраза и говор на омраза, меѓутоа, не постои конзистентна или целосно обезбедена услуга низ целата земја.

Стратешки пристап

Формирањето на Мрежата за борба против говорот на омраза во медиумите во 2019 година е позитивен момент. Составена од „претставници на професионалните медиуми и новинарските здруженија, носители на одлуки, државни и регулаторни тела

236 ЕКРИ ИЗВЕШТАЈ ЗА „ПОРАНЕШНАТА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (петти циклус), 2016 год., страница 15

одговорни за заштита на човековите права, организации на граѓанското општество и образованието, истражувањето и други субјекти во областа на медиумите и заштитата на слободата на изразување и човековите права“,²³⁷ активностите на кои таа се обврза се во согласност со координираниот пристап за разбирање и справување со говорот на омраза. Меѓутоа, како што е објаснето во Ситуационата анализа, „не постојат видливи резултати од формирањето на оваа мрежа, ниту какви било докази дека таа сè уште постои.“

Преземен е меѓувладин и меѓуинституционален пристап на национално ниво, на пример при развивањето на опциите за реформа на законот за кривични дела од омраза, и, од неодамна, при формирањето на Националното координативно тело за следење на ситуацијата со недискриминација и имплементација на релевантни закони, подзаконски акти и стратешки документи. Сепак, нема тековна национална стратегија или план за кривични дела од омраза или говор на омраза и нема координативни структури за надгледување, планирање и спроведување на активности во овие области (види дел III.3 од Ситуационата анализа).

Препораки

- Советот на Европа треба да размисли да го разгледа статусот на мрежата за борба против говорот на омраза и нејзината тековна одржливост. Врз основа на своите заклучоци, тој би можел да размисли да даде поддршка за преглед на мрежата, вклучувајќи идентификување и одобрување на активности во областа на евидентирањето на говорот на омраза и собирањето на податоци.
- Соодветните национални чинители би можеле да размислат за развој на нова национална стратегија, вклучувајќи активности во врска со кривичните дела од омраза и евидентирање на говорот на омраза и собирање податоци меѓу другите елементи на сеопфатен пристап кон кривичните дела од омраза и говорот на омраза. Стратегијата може да вклучи елементи од тековната Стратегија за инклузија на Ромите кои се однесуваат на кривичните дела од омраза и говорот на омраза, како и преглед на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020 година. Оваа работа треба да го вклучи граѓанското општество и може да биде надгледувана од национално координативно тело слично на она што беше формирано за Националната стратегија за еднаквост и недискриминација.
- При разгледувањето на развојот на национална стратегија, националните чинители, со помош од Советот на Европа, би можеле да им се обратат на колегите во Република Грузија кои неодамна ги испитаа опциите за развој на национална стратегија и акциски план за кривични дела од омраза.
- „Моделите на управување со говорот на омраза на интернет“²³⁸ на Советот на Европа е одличен ресурс што може националните чинители да го разгледаат при развивањето на план за управување и дејствување во врска со говорот на омраза, вклучувајќи идентификување на националните прашања за стратешко управување и спроведување на неопходните рамки на ниво на умереност, надзор и регулатива.

VII.3 Принцип број 3: Да се бара меѓународно усогласување

Како што е објаснето во Принцип број еден погоре, кривичните дела од омраза и говорот на омраза, евидентирањето и собирањето на податоци, обуката, политиката и правото се поткрепени со релативно сеопфатна меѓународна рамка на норми и стан-

²³⁷ Види Ситуациона анализа стр. 24

²³⁸ Александар Браун, (2020 год.) „Моделите на управување со говорот на омраза на интернет“, Стразбур: Совет на Европа, достапно онлајн на - https://rm.coe.int/models-of-governance-of-online-hate-speech/16809e671d?fbclid=IwAR1kB_iSQcZo9bLaonb-td3Azfc_OqpWoaDJ71AJE2lZq0XybK5f1vuljHw, пристапено на 31 мај 2020 година.

дарди. Националното право, политиката и обуката треба да бидат усогласени со оваа рамка колку што е можно повеќе. Конкретно, концептите на кривично дело од омраза и говор на омраза треба јасно да се разграничат, а податоците треба да се собираат и да се презентираат одделно. На практично ниво, ова ја поддржува правилната примена на законот во истрагата, гонењето и другите правни пристапи и придонесува добиените податоци полесно да се доставуваат до редовните барања од меѓувладините организации (на пример, годишните барања на ОДИХР за пријавување кривични дела од омраза).²³⁹

Како што е објаснето во неодамнешниот Правилник на ЕУ, правилното и заедничко разбирање на концептуалната разлика помеѓу кривичните дела од омраза и говорот на омраза е клучно за избегнување на нивното мешање: „при што одредбите за говорот на омраза погрешно се користат за решавање на кривичните дела од омраза, бидејќи се известува дека тоа често се случува. Ова мешање може сериозно да ја ослабне ефикасноста на одговорите на кривичната правда, со оглед на тоа дека различната природа на овие два вида кривични дела покренува многу различни прашања во врска со нивната истрага, гонење, судење и пресуда, вклучувајќи го и одредувањето на ефективни, пропорционални и одвраќачки казни“.²⁴⁰ Размислувањата за истрагата и особено за обвинителската пракса се утврдени во неколку насоки на ОБСЕ-ОДИХР²⁴¹.

Општата препорака за политики бр. 11 на ЕКРИ обезбедува понатамошни суштински насоки фокусирани на жртвите во областа на евиденцијата на кривичните дела од омраза. Во неа се препорачува полицијата да ги дефинира и евидентира расистичките инциденти како „секој инцидент за кој се смета дека е расистички од страна на жртвата или кое било друго лице“²⁴².

Логиката на овој пристап е:

- Да се осигура дека полицијата темелно ги истражува расистичките прекршоци, вклучително и со целосно земање предвид на расистичката мотивација на обичните прекршоци
- Да се воспостави и управува со систем за евидентирање и следење на расистички инциденти, како и степенот до кој овие инциденти се изнесуваат пред обвинителите и на крајот се квалификувани како расистички прекршоци
- Да се охрабрат жртвите и сведоците на расистички инциденти да пријавуваат вакви инциденти

Како што објаснува Агенцијата за фундаментални права на ЕУ, „Овој пристап ѝ овозможува на полицијата да ја спроведе својата законска должност според судската практика на ЕСЧП за „разоткривање на мотивот заснован на предрасуди“.²⁴³

Заземањето на овој пристап ѝ овозможува на полицијата да пристапи до перцеп-

239 Види на пример, Законите за кривични дела од омраза, Практичен водич, ОДИХР (2009 год.), кој се надоврзува на Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ за дефинирање на кривичните дела од омраза како „кривични дела извршени со мотив заснован на предрасуди“ (како различни од говорот на омраза и дискриминацијата) и Правилникот, Европска комисија (2018 год.), која ги дефинира одделните концепти на кривичните дела од омраза и говорот на омраза и препорачува тие да се усвојат на национално ниво за да се поддржи ефективната примена на соодветниот закон и постапка.

240 Група на високо ниво на ЕУ за борба против расизмот, ксенофобијата и другите форми на нетолеранција (2018 год.) „Упатство за практична примена на Рамковната одлука на ЕУ за борба против одредени форми и изрази на расизам и ксенофобија со помош на кривичното право“

241 Види на пример ОБСЕ-ОДИХР (2014 год.) „Гонење на кривични дела од омраза: Практичен водич“, <https://www.osce.org/odihr/prosecutorsguide>

242 ЕКРИ (2007 год.) Општа препорака за политики бр. 11 на ЕКРИ за борба против расизмот и расната дискриминација во полицијата, став 14, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf>

243 Види FRA (2018) Практика на евидентирање на кривични дела од омраза и на собирање податоци низ ЕУ, стр. 18, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf

циите на заедницата за ризикот и реалноста на целното насилство, да добие можност да го идентификува потенцијалниот мотив заснован на предрасуди што е можно порано, транспарентно да ги пренесе овие информации во фазата на обвинителството и да обезбеди точка на поврзаност со ГО кои исто така ги следат кривичните дела од омраза.

Важно е да се напоменат следниве точки:

- Оваа дефиниција се однесува на кривичното дело евидентирано од полицијата. Со други зборови, ЕКРИ препорачува националните системи за евидентирање на криминалот да ги вклучуваат расистичките кривични дела како специфична категорија, дефинирана според перцепцијата на жртвата или кое било друго лице

- Како што се развива судската пракса на ЕСЧП и националните закони, постои основа за предлагање оваа дефиниција да се прошири на полициското работење и евидентирање на другите видови кривични дела од омраза. На пример, Велика Британија ја прошири „Дефиницијата Макферсон“, која го користи истиот вординг како ОПП бр. 11 на ЕКРИ за да покрие пет набљудувани делови на кривичните дела од омраза („раса“, религија, сексуална ориентација, попреченост и трансродов идентитет)²⁴⁴.

Во врска со говорот на омраза, како што е објаснето во воведот, ОПП бр. 15 на ЕКРИ²⁴⁵ ги обврзува државите да собираат податоци во две главни области: 1. да ја разберат природата и распространетоста на говорот на омраза и како тој се користи и 2. да ја поддржат ефикасноста на институционалните одговори. Разликите во говорот на омраза како феномен во однос на неговата распространетост и тенденција и во однос на опсегот на граѓански, кривични, административни одговори низ разновидност на јавни, приватни и прекугранични чинители бараат посебна, но комплементарна рамка за следење на кривичните дела од омраза. Меѓународните насоки во оваа област не се толку развиени во споредба со кривичните дела од омраза, меѓутоа ОПП бр. 15 ги обезбедува потребните состојки. Овие точки се дополнително развиени според Принцип број пет подолу.

Национален коментар

Недостасува јасност за концептите на кривично дело од омраза, говорот на омраза и дискриминацијата во релевантната национална стратегија и насоки на политиката во Република Северна Македонија. На пример, годишниот извештај на Министерството за внатрешни работи не ги одвојува податоците за криминалот од омраза и говорот на омраза. Специфичните прекршоци на говор на омраза, како што се „ширење расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“, се претставени во категоријата „кривични дела од омраза“ (види Графикон 5 од извештајот од ситуационата анализа). Ова, најверојатно, ќе ја одрази конфузијата и грешките меѓу одговорните за составување на овие информации, како и подлабокото непознавање кај полицајците кои се одговорни за препознавање, евидентирање и истражување на овие прекршоци.

Ситуационата анализа во првиот дел од овој извештај покажа дека концептите на кривично дело од омраза и говор на омраза не се јасно разграничени во тековните институционални механизми за евиденција. Неопходните „полиња за штиклирање“ за евидентирање на мотивите за пристрасност кај потенцијалните кривични дела од омраза недостасуваат во полициските системи за евидентирање на криминалот и постојат докази дека полицијата сз уште нема свест за тоа како да препознае кривично дело од омраза. Иако

²⁴⁴ Види <https://www.cps.gov.uk/crime-info/hate-crime>

²⁴⁵ За стандардите на ЕУ види, на пример, Европска комисија (2016 год.), Кодекс на однесување за борба против нелегалниот говор на омраза

обвинителската служба има капацитет да ги класифицира кривичните дела од омраза одделно, доказите укажуваат на тоа дека тоа ретко се користи и дека има недостаток на координација помеѓу фазите на истрагата и гонењето. Судскиот систем за управување со случаи, исто така, има специфично поле за штиклирање за опфаќање на кривичните дела од омраза, но, исто така, ретко се користи.

Националните анализи сугерираат дека постои недостаток на разбирање на различните концепти. ОБСЕ/ОДИХР исто така постојано забележува на ова во нивното годишно известување (види Ситуациона анализа, Дел IV.1.1.a)²⁴⁶.

Постојат докази дека и покрај фокусот на важноста на расчленетото собирање податоци, особено во областа на кривичните дела од омраза, постои недоволно разбирање за тоа зошто е тоа важно, како и недостаток на лидерство во оваа област.

Има ограничен фокус на собирање квалитетни податоци за говорот на омраза.

За разлика од тоа, напорите на невладините организации беа импресивни. Податоците собрани од страна на невладините организации и од неодамнешното национално истражување за виктимизација, нарачано од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, се разгледуваат според Принцип број 5.

Постојат многу ограничени расчленети податоци за специфични видови кривични дела од омраза и говор на омраза и/или специфични прекршоци. На пример, во областа на кривичните дела од омраза, шемите на кривични дела против луѓето или имотот се непознати; исто така недостасуваат информации за најтаргетираните заедници. Во случај на говор на омраза, природата и распространетоста на проблемот исто така е непозната.

Препораки:

Политиката и техничката рамка што Република Северна Македонија ја усвојува за евидентирање и собирање податоци треба да бидат целосно усогласени со меѓународните концепти за „кривични дела од омраза“ и „говор на омраза“, во согласност со повторените препораки од ОБСЕ/ОДИХР во своето годишно известување за кривични дела од омраза.²⁴⁷ Со користењето на овој пристап ќе се поддржат подобрувањата во постапувањето со предметите од страна на полицијата и обвинителите и во квалитетот на податоците, како и ќе се олесни размената на информации со меѓународните агенции, што Република Северна Македонија го има исполнето само во ограничена мера.

Мисијата на ОБСЕ во Скопје планира да ја спроведе програмата INFANCT на ОБСЕ/ОДИХР со националните партнери во текот на 2022 година. Најверојатно оваа работа ќе придонесе за мерливи подобрувања во оваа област. Се препорачува оваа работа да ги земе предвид наодите од овој извештај и Мисијата на ОБСЕ и националната канцеларија на Советот на Европа да се координираат како што е соодветно. Се препорачува државните органи целосно да се посветат на оваа програма, исто така во тесна соработка со специјализирани граѓански организации.

Во рамките на оваа работа, се препорачува да се посвети време на идентификување на тоа како насоките на ОПП бр. 11 на ЕКРИ за евидентирање на расистички инциденти засновано на перцепција може да се спроведе во земјата. СЕ би можел да понуди помош во оваа област врз основа на својата работа во други земји како што се Грузија и Република Молдавија.

Канцеларијата на СЕ треба да испита дали националните партнери бараат помош во дефинирањето на природата и обемот на нивните активности за следење на говорот на омраза. Ова може да вклучува поддршка во развојот на дефиниција за мониторинг на говорот на омраза што лесно може да се користи од страна на органите за спроведување на законот, судските и другите агенции и институции идентификувани во Ситуационата анализа со одговорности во оваа област. Поддржувачката рамка, заснована на ОПП бр. 15, е наведена во Прилог број четири.

246 Види <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

247 Види <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

VII.4 Принцип број 4: Бидете транспарентни

Општата јавност и засегнатите заедници се клучни чинители во напорите за разбирање и справување со кривичните дела од омраза, говорот на омраза и дискриминацијата. Во услови на зголемена поларизација и дезинформации во врска со прашањата за различноста, еднаквоста и инклузијата, од суштинско значење е сите граѓани лесно да дојдат до точни информации за распространетоста, природата и влијанието на овие штети, како и информации за чекорите што органите ги преземаат за нивно решавање.²⁴⁸

Како што објаснува Агенцијата за фундаментални права на ЕУ во својот неодамнешен извештај за евиденцијата на кривични дела од омраза и практиките за собирање податоци во ЕУ, „собирањето на детални и расчленети податоци за кривичните дела од омраза – во најмала рака, со мотив базиран на предрасуди и по вид на кривично дело – е неопходно за да се следи ефикасноста на полицискиот одговор на феноменот и за да се подготват ефективни и насочени политики. Објавувањето и дисеминацијата, како и лесниот пристап до податоците помагаат да се уверат жртвите и заедниците дека кривичното дело од омраза се сфаќа сериозно и испраќа порака до јавноста дека кривичното дело од омраза се мониторира, третира и не се толерира.“²⁴⁹ Одлуката 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ ги обврзува земјите-учеснички да „објават сигурни и детални податоци и статистички податоци за кривичните дела од омраза“²⁵⁰. ОПП бр. 1 и 9 на ЕКРИ препорачуваат државите да објават расчленети информации за бројот на инциденти кои се пријавуваат, истражуваат, гонат и осудуваат.²⁵¹

Во ОПП бр. 15 на ЕКРИ за задачите поврзани со говорот на омраза се налага „редовно да се дисеминираат податоци за зачестеноста на говорот на омраза, како и неговите форми и условите кои водат до негова употреба, како за релевантните јавни органи, така и за јавноста“²⁵². ОПП исто така објаснува во врска со податоците за говорот на омраза, дека „податоците што се собираат и нивната анализа треба да бидат широко распространети. Тие треба да им се обезбедат не само на сите оние тела и поединци кои имаат формални одговорности за справување со употребата на говор на омраза, туку и на политичарите, верските и лидерите на заедниците и други во јавниот живот кои се во позиција јасно да стават до знаење дека употребата на говор на омраза е неприфатлива во едно демократско општество. Понатаму, важно е податоците и нивната анализа да бидат презентирани и во формат кој е достапен за понатамошно ширење преку медиумите. Ова ќе ѝ овозможи на јавноста да сфати што се случува, како и штетата што употребата на говорот на омраза ја предизвикува“.²⁵³

248 Види го мислењето на FRA, „Собирање и објавување на расчленети податоци за криминалот од омраза“, во кое се вели, „Како што извештаите на FRA постојано истакнуваат, собирањето на детални и расчленети податоци за кривичните дела од омраза – минимум, со мотив заснован на предрасуди и по вид на кривично дело – е неопходно за да се следи ефикасноста на полицискиот одговор на феноменот, како и за да се подготват ефективни и насочени политики. Објавувањето и ширењето на, како и лесниот пристап до податоците помагаат да се уверат жртвите и заедниците дека кривичното дело од омраза се сфаќа сериозно и испраќа порака до јавноста дека кривичното дело од омраза се мониторира, третира и не се толерира.“, FRA (2018 год.), „Практика за евидентирање и собирање податоци од кривични дела од омраза низ целата ЕУ“, стр. 11, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/hate-crime-recording-and-data-collection-practice-across-eu>; Види ја и публикацијата на ОДИХР, Механизми за собирање и следење на податоци од кривични дела од омраза, практичен водич (2014 год.). 43. Види ги, исто така, релевантните ОПП на ЕКРИ и министерските заложби на ОБСЕ.

249 FRA (2018 год.), „Практика за евидентирање и собирање податоци од кривични дела од омраза низ ЕУ“, стр. 11, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/hate-crime-recording-and-data-collection-practice-across-eu>

250 Види ја и публикацијата на ОДИХР, Механизми за собирање и следење на податоци за кривичните дела од омраза, практичен водич (2014 год.) стр. 43, <https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>

251 Види, на пример, Одлука 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ за борба против кривичните дела од омраза

252 ЕКРИ (2015 год.) Општа препорака за политики за говор на омраза, точка 3 е, стр. 5 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

253 ЕКРИ (2015 год.) ОПП бр. 15 за говор на омраза, став 86, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Национален коментар

Податоците за кривичните дела од омраза и говорот на омраза не се лесно достапни за пошироката јавност во Република Северна Македонија. Најјасните и најдостапните податоци за кривичните дела од омраза се споделуваат како одговор на барањата на ОБСЕ/ОДИХР за нивно годишно пријавување на кривични дела од омраза. Иако податоците на ОБСЕ се најдостапни, тие не се достапни на националните јазици, а со тоа и за пошироката јавност. Недостатокот на јасни дефиниции за целите на евидентирање, следење и дизагрегација го отежнува толкувањето на податоците кои се достапни на национално ниво во официјалните извештаи (види Принципи број три и пет). Во глобала, доказите укажуваат на тоа дека не постои силно општествено разбирање на кривичните дела од омраза и говорот на омраза како национални проблеми што предизвикуваат загриженост.

Покрај тоа, како што е објаснето во Принцип број еден погоре, не постои национална стратегија која ги објаснува напорите на владата во оваа област.

Препораки

Националните напори за подигнување на свеста треба да бидат вклучени во сите планови за национална стратегија и акционен план за кривични дела од омраза и говор на омраза (види Принцип број еден).

Како дел од програмата INFANCT предводена од Мисијата на ОБСЕ, националните чинители треба да се договорат за конкретни чекори кон објавување и ширење јасни, солидни и точни податоци за кривичните дела од омраза.

Покрај програмата INFANCT, националните чинители треба да се договорат за конкретни чекори кон објавување и ширење на солидни и точни податоци за говорот на омраза, со поддршка на Советот на Европа.

Тековните податоци за кривичните дела од омраза и говорот на омраза треба да бидат повидливи за пошироката јавност.

VII.5 Принцип број 5: Собирање и користење на податоци за да се разбере распространетоста, влијанието и одговорите

Доказите сугерираат дека само мал процент од кривичните дела од омраза и инцидентите на говор на омраза се пријавени и евидентирани од органите во повеќето земји²⁵⁴. Ова значи дека „официјалните податоци“ собрани од органите за спроведување на законот и обвинителството можат да откријат само дел од вистинската распространетост на кривичните дела од омраза и говорот на омраза.²⁵⁵ Понатаму, разбирањето на силните и слабите страни на институционалните одговори, на пример, успешноста на истрагите и гонењата, дали жртвите ја добиле потребната поддршка и дали се применува релевантната национална легислатива, зависи од цврстите административни податоци од релевантните агенции и организации. Како што е испитано во Ситуационата анализа и во овој документ, ова ниво на квалитет допрва треба да се постигне во многу земји, вклучувајќи ја и Република Северна Македонија.

254 Види FRA (2018)

255 Види ги истражувањата за виктимизација, вклучувајќи ги ЕУ-МИДИС I и ЕУ-МИДИС II; види ги и препораките на ОДИХР 20-24, кои детално опишуваат како може да се спроведат истражувањата за виктимизација и што треба да опфатат, во „Механизмите за собирање и мониторинг на податоци за кривичните дела од омраза: Практичен водич“, (2014 год.), стр. 33-39.

Во однос на откривањето на распространетоста на криминалот од омраза, Агенцијата за фундаментални права на ЕУ објаснува: „Со дизајнирањето на истражувања за виктимизација на кривични дела кои вклучуваат прашања специфични за кривичните дела од омраза ќе им се овозможи на органите да ги расветлат, мрачните бројки’ на криминалот – односно бројот на кривични дела кои не се пријавени во полицијата – и да ги разберат искуствата на жртвите, трендовите и новонастанатите прашања.“²⁵⁶

Податоците од граѓанските организации исто така се клучни за разбирање на распространетоста, природата и влијанието на кривичните дела од омраза и говорот на омраза, како и квалитетот на институционалните одговори и поддршката на жртвите.²⁵⁷ ЕКЧП смета дека полицијата и другите органи треба да знаат или би требало да знаат дека малцинските заедници се изложени на ризик од таргетирано насилство каде што постојат сигурни докази за претходни инциденти и негативни јавни ставови од напорите за мониторинг на невладините организации и други извори.²⁵⁸ Како резултат на тоа, оние граѓански организации кои ги евидентираат и следат кривичните дела од омраза врз основа на јасни, транспарентни и цврсти методологии треба да се третираат како рамноправни партнери на полицијата, обвинителството и судството во националните напори за разбирање и справување со кривичните дела од омраза и говорот на омраза.

Затоа, податоците треба да се соберат од голем број извори кога се обидуваме да ја составиме оваа национална слика, а граѓанските организации се клучен партнер во овие напори. Покрај беневитот од пристапот до податоците на граѓанското општество (во согласност со релевантната заштита на податоците на жртвите и доверливоста), оваа соработка може да го зголеми квалитетот и длабочината на односите, што, пак, може да ја зголеми шансата жртвите да останат ангажирани во кривичната правда и другите правни процеси и да развијат доверба во институциите. Исто така, неопходно е тесно да се соработува со релевантните организации на граѓанското општество за да се разгледаат, развијат и усвојат специфични стратегии за подигнување на свеста и информирање на жртвите, кои, исто така, се однесуваат на докажаните бариери за известување, вклучувајќи ги и лошите одговори на полицијата и долгите одложувања во истрагите.²⁵⁹

Сепак, овој пристап бара ресурси и посветеност да се развие капацитетот на организациите на граѓанското општество кои во моментот не се во можност да спроведат мониторинг и поддршка на жртвите на доволно високо ниво.

Агенцијата за фундаментални права на ЕУ идентификува четири вида на соработка со граѓанското општество:

- размена на релевантни податоци и информации;
- заедничка работа на откривање на „мрачната“ бројка на кривичните дела од омраза;
- формирање на работни групи;
- формирање на работни групи за тоа како да се подобри евиденцијата на кривичните дела од омраза²⁶⁰.

Евидентирањето базирано на перцепција може да биде клучна точка за поврзување помеѓу невладините организации и полицијата или други „официјални податоци“. Пот-

256 FRA (2018 год.) „Практика за евидентирање и собирање податоци за кривични дела од омраза низ целата ЕУ“, Мислење на FRA, „Дизајнирање и спроведување истражувања за виктимизација поради криминалот кои вклучуваат прашања специфични за кривичните дела од омраза“ стр. 12, FRA (2018 год.), <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/hate-crime-recording-and-data-collection-practice-across-eu>

257 Види на пример, Одлука 9/09 на Министерскиот совет на ОБСЕ за борба против кривичните дела од омраза

258 Види на пример, Идентоба и други против Грузија (Identoba and others v. Georgia), бр. 73235/12, 12 мај 2015 год.

259 Види Механизми за собирање и следење на податоци за кривичните дела од омраза: Практичен водич, (2014 год.), ОБСЕ, <https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide?download=true> ; види и ОПП бр. 11 на ЕКРИ во врска со полицијата, „Да се воспостават рамки за дијалог и соработка меѓу полицијата и припадниците на малцинските групи“.

260 Види FRA (2018)

сетувајќи се на дискусијата според Принцип број три погоре, Препораката за општа политика бр. 11 на ЕКРИ препорачува полицијата да го дефинира и евидентира расистичкиот инцидент како „секој инцидент кој се смета за расистички од страна на жртвата или кое било друго лице“.²⁶¹ Усвојувањето на овој стандард ќе им овозможи на органите за спроведување на законот автоматски да ги разгледаат податоците на невладините организации како дел од официјалната „слика“ на кривичните дела од омраза. Охрабрувањето на пријавувањето на кривични дела од омраза и говор на омраза е исто така од клучно значење како што е детално наведено во Принцип број еден погоре.

Во однос на институционалните одговори и податоците за криминалот од омраза, Прилог број три ги прикажува специфичните податоци кои се неопходни за да се разбере распространетоста и природата на кривичните дела од омраза, како и силните страни и пропустите во институционалните одговори, заедно со рамките кои треба да бидат поставени за да ги произведат. Овие точки се опфатени и во Принципите број три, четири, и шест.

Распространетост и влијание на говорот на омраза: податоци

Во однос на говорот на омраза, податоците за распространетоста, влијанието и одговорите се малку поинакви и бараат специфичен пристап. Исто така, има помалку насоки во областа во споредба со говорот на омраза. Сепак, како што е објаснето во ОПП бр. 15, разбирањето на распространетоста, природата и влијанието на говорот на омраза е од суштинско значење: „Потребата за решавање на сегашното ограничено разбирање на овој феномен и недостатокот на сигурност во врска со неговиот обем и ефекти се смета за суштинска. Без таквото разбирање не може да се преземе ефикасна акција како за обесхрабрување и спречување на употребата на говор на омраза, така и за намалување и отстранување на штетата што таквата употреба ја предизвикува. За да се подобри нивото на разбирање и да се намали неизвесноста, ќе треба сепак да се развијат и користат разни алатки.“²⁶² ЕКРИ, исто така, укажува на важноста на разбирањето на „различните околности кои можат да доведат до употреба на говор на омраза и до неговите посебни форми, како и на мерењето на обемот на таквата употреба и нејзиното влијание.“²⁶³

Таквите алатки вклучуваат специфични истражувачки проекти во кои се собираат податоци врз основа на јасни, заеднички дефиниции на говорот на омраза и во согласност со барањата за заштита на податоците. Исто така, неопходно е да се уловат непријавените случаи и да се спроведе анализа на дискурсот и содржината.

ЕКРИ смета дека организациите на граѓанското општество и институциите за човекови права имаат важна улога во овие мониторинг активности и ја истакнува важноста на соодветното обезбедување на ресурси, „сепак, ќе постои потреба да се обезбеди соодветна поддршка за таков мониторинг, кој може да бара финансирање на потребните човечки аналитичари или за неопходниот хардвер и софтвер за вршење на автоматизирани техники на анализа.

Телата за еднаквост/националните институции за човекови права и другите надлежни тела, исто така, треба да можат да спроведат или да нарачаат истражувања кај оние кои може да бидат цел на говор на омраза со цел да се утврди неговата зачестеност, особено во околности кога не е лесно таквата појава да се следи или пријави... Таквите

²⁶¹ ОПП бр. 11 на ЕКРИ

²⁶² ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 72, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

²⁶³ ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 72, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

истражувања исто така може да се користат за да се утврдат последиците од оваа појава кај лицата во овие групи, особено кога се работи за можноста дека тие чувствуваат страв, изолација и срам, дека се повлекуваат од општеството и дека немаат волја да се жалат или дека се одвратени од тоа“.²⁶⁴

Одговори на феноменот говор на омраза

Во врска со Препораката бр. 10 од ОПП бр. 15, ставот 189 објаснува конкретни активности за унапредување на ефективната истрага и гонење на користењето на говорот на омраза преку мониторинг и собирање на податоци: редовна анализа на следењето на поплаките за употреба на говор на омраза од времето на нивното евидентирање од страна на полицијата за да се оцени дали жалителите добиле соодветен одговор и преземањето на систематско следење на употребата на говор на омраза на интернет, така што истрагите повеќе не се базираат само на поплаки.

Како што е објаснето погоре, постојат многу тела со потенцијални одговорности во областа на одговорот на говорот на омраза. Идеално, секое тело ќе ги следи нивните перформанси и овие податоци ќе претставуваат дел од националната слика во врска со распространетоста на говорот на омраза и колку ефикасен е одговорот на истиот. ОПП бр. 15 на ЕКРИ ги идентификува следниве тела кои го сочинуваат овој „систем за одговор на говор на омраза“: полиција, обвинителство и судски агенции, компании во доменот на социјалните медиуми, издавачи, институции за човекови права, тела за еднаквост, кривични, граѓански и административни судови и медиумски регулатори.

Во рамките на оваа студија ЕКРИ нагласува дека „податоците што се собираат преку овие различни техники се компилираат и соодветно се анализираат со користење на модерна технологија на обработка за оваа цел, за да може да се препознае целокупниот обем на феноменот што треба да се третира. Особено, кога податоците се собрани од два или повеќе извори и се собрани или „агрегирани“ во анонимизиран статистички формат за да се илустрира зачестеноста на одредени употреби на говор на омраза – како оние коишто се спротивни на административното, граѓанското или кривичното право – тие сепак треба да може да се поделат на мали информативни единици за да може да се идентификуваат прашања поврзани со одредени групи (како што се попреченост, род, религија или уверување) и фактори (како што е типот на корисник или локацијата на употреба). Ова би овозможило појавата на одредени трендови или посебната ранливост на одредени таргети на говорот на омраза да станат појасни. Таквите размислувања потоа би можеле да бидат земени предвид во усвојувањето на мерките за справување со употребата на говор на омраза“.²⁶⁵

Во препораката, исто така, се наведува дека „релевантните јавни органи треба да имаат експлицитна одговорност да ги пријават во статистички формат сите поплаки за случаи во кои се тврди дека се случила употреба на говор на омраза спротивно на административното, граѓанското или кривичното право, како и исходот од секоја акција преземена во врска со таквите поплаки“.²⁶⁶

264 ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 84, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

265 ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 85, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

266 ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 82, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Постојат неколку извори на податоци кои фрлаат светлина врз распространетоста и влијанието на кривичните дела од омраза и говорот на омраза и врз институционалните одговори. Сепак, постојат и големи недостатоци. Официјалните податоци за кривичните дела од омраза се претставени на веб-страницата на ОБСЕ за известување за кривичните дела од омраза (види Табела број еден од Ситуационата анализа). Сумирано, се чини дека има многу малку случаи испитани од полицијата и нема информации за бројот на кривични дела кои се гонат (види Принцип број три погоре за повеќе анализи на податоците за кривичните дела од омраза). Официјалните податоци речиси сигурно претставуваат значително недоволно известување од страна на жртвите и недоволно евидентирање на проблемот од страна на полицијата.

На пример, само 29 кривични дела од омраза беа пријавени во ОБСЕ во 2020 година. Според Ситуационата анализа, податоците за говорот на омраза не се собираат рутински од страна на државните органи. Преку „Црвеното копче“ се добиени 223 извештаи, меѓутоа тие не се расчленети според видот на криминалот и нема информации за полициска акција или следење. Ситуационата анализа укажува дека постои ниска свест за механизмот во земјата

Истражувањето за виктимизација поради криминалот од омраза, нарчано од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, дава цврсти и драгоцен податоци за распространетоста и влијанието на кривичните дела од омраза во земјата.²⁶⁷ Во истражувањето биле вклучени 1510 лица, а 9,1 отсто пријавиле дека биле жртви на кривични дела од омраза. Важно е да се наведе дека наодите покажуваат дека во споредба со жртвите на кривични дела кои не се направени од омраза, жртвите на кривични дела од омраза имаат поголема веројатност: да пријават пост-виктимизација, вклучувајќи социо-емоционални, психолошки, психосоматски и влијанија врз однесувањето; да се грижат за потенцијална виктимизација поради кривичното дело и да пријават симптоми на пост-трауматски стрес. Истражувањето исто така покажа дека тие имаат помала веројатност да пријават дека биле третирани фер и со почит од страна на полицијата. Овие наоди се слични на наодите од споредливи истражувања во други земји и обезбедуваат важни информации кога се разгледува пристапот фокусиран на жртвите (види Принцип број 1²⁶⁸).

Хелсиншкиот комитет за човекови права заслужува посебно да се спомене за работата што ја има направено во зголемувањето на видливоста на кривичните дела од омраза и говорот на омраза во земјата во текот на многу години преку својата онлајн платформа за известување (види дел IV.1.2-IV.1.3 од Ситуационата анализа за детален опис на нивната методологија). Истиот постојано пријавува најголем број инциденти на кривични дела од омраза во споредба со државните органи. На пример, во 2020 година тој пријави 104 кривични дела од омраза во Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Нивните податоци исто така се добро поделени според видовите на криминал. Постојат докази за соработка помеѓу Хелсиншкиот комитет и полицијата во однос на упатување на инцидентите од Комитетот до полицијата и следење на случаите. Сепак, како што е објаснето во Ситуационата анализа, Министерството за внатрешни работи редовно не одговараше на барањата за информации.

267 Игански, П. (2019) Истражување за виктимизација поради криминал од омраза, Извештај, објавен од Мисијата на ОБСЕ во Скопје, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/424193.pdf>

268 Види на пример, истражувања за виктимизација поради криминалот од омраза спроведени во Англија и Велс, <https://www.gov.uk/government/statistics/hate-crime-england-and-wales-2019-to-2020>

Што се однесува до говорот на омраза, повторно податоците од Хелсиншкиот комитет се најцврсти и најбројни, со јасна методологија и наоди (види Ситуациона анализа Графикон 6).

Препораки

- Да се поттикне соработка, формални договори и споделени дефиниции помеѓу Хелсиншкиот комитет и полицијата/МВР за кривичните дела од омраза и говорот на омраза. Ова може да биде поддржано од страна на Мисијата на ОБСЕ, како и од колегите од СЕ.
- Одговорните органи треба внимателно да ги разгледаат наодите, да ги идентификуваат точките на учење во однос на природата и влијанието на кривичните дела од омраза во земјата и да договорат активности за вклучување на национална стратегија во плановите (види Принцип број еден) и координиран одговор (види Принцип број 6). Најверојатно оваа анкета исто така ќе биде во основа на претстојните планирани работилници на INFАНСТ и ќе ги следи активностите што ќе ги одржи ОБСЕ (види Прилог бр. 2).
- Да се спроведуваат редовни истражувања за виктимизација поради криминалот од омраза врз основа на методологијата на ОБСЕ. Да се разгледаат наодите и идентификуваат клучните активности за подобрување на податоците и одговорите. На пример, наодите наведени погоре укажуваат на тоа дека на жртвите им е потребна специјалистичка поддршка за да се справат со специфичното влијание на кривичните дела од омраза.
- Да се разгледа како перцепцијата на жртвите може постојано да биде документирана од полициските системи за евидентирање. Една од опциите би можела да биде усвојување на дефиницијата за перцепција базирана на препораки во ОПП бр. 11 на ЕКРИ за сите категории на кривични дела од омраза. Втората опција е да се осигура дека перцепцијата на жртвите е задолжително прашање во сите потенцијални случаи на кривични дела од омраза и да се евидентира соодветно.
- Да се даде поддршка на соработката на полицијата со Хелсиншкиот комитет во врска со споделувањето на податоци за инциденти на кривични дела од омраза.
- Да се истражи можноста за конкретен истражувачки проект за природата и влијанието на говорот на омраза во Република Северна Македонија, со можна поддршка од Советот на Европа и со поддршка од одговорните национални јавни органи.
- Да се истражи можноста за развивање на рамка за евидентирање и собирање податоци од говор на омраза на национално ниво, врз основа на насоките на ОПП бр. 15 и со поддршка од Советот на Европа. Вклучување на сите релевантни тела, вклучувајќи ја и националната институција за човекови права, телото за еднаквост и релевантните организации на граѓанското општество.

VII.6 Принцип број шест: заложба за соработка

Како што е објаснето во Принцип број еден, успехот на напорите за собирање податоци за кривичните дела од омраза и говорот на омраза се базира на заложбата за соработка помеѓу министерствата, државните органи, агенциите за кривична правда и канцелариите на народниот правобранител, националните институции за човекови пра-

ва и специјалистичките невладини организации. На пример, ефикасниот полициски систем за евидентирање ќе биде строго ограничен ако нема поврзаност со обвинителството и судските пристапи. Исто така, несоработката со граѓанските организации кои се експерти за кривични дела од омраза и говор на омраза, како и поддршката на жртвите со нивните практични и правни потреби, ќе резултира со недостаток на знаење и информации за распространетоста и влијанието на непријавените кривични дела од омраза и говорот на омраза.²⁶⁹ Таквата соработка е поверојатно да успее ако е поткрепена со меѓувладини протоколи и рамки со јасно утврдени улоги и одговорности (види Принцип број еден).²⁷⁰

Соработката во ОПП бр. 15, Препорака 10, став 191 објаснува: „Прво, различните актери - а особено полицијата и обвинителските органи - имаат соодветни добри аранжмани за соработка и координација на нивните индивидуални активности. Постојат различни начини на кои ова може да се постигне.

Сепак, таквата соработка и координација полесно ќе се оствари преку воспоставување на добри канали за комуникација помеѓу органите. Покрај тоа, лицата на раководни позиции треба да имаат заеднички договор дека соработката во справувањето со употребата на говорот на омраза преку кривични постапки – каде што тоа е соодветно – е висок приоритет за секој од засегнатите органи.”

Телата за еднаквост имаат клучна улога во собирањето, компилирањето и споделувањето на податоци и информации за кривичните дела од омраза и говорот на омраза како сериозни форми на дискриминација. [ОПП бр. 2 на ЕКРИ](#) ги насочува телата за еднаквост да собираат и компилираат расчленети податоци за поплаките за дискриминација и нивните резултати, како и информации од „истражувањата, студиите и собирањето на податоци спроведени од самото тело и анализа на истражувањата за еднаквост, студиите и податоците од различни извори. Собирањето и систематизирањето на судската пракса за еднаквост, дискриминација и нетолеранција исто така обезбедува додана вредност“. Комисијата за спречување и заштита од дискриминација би можела да ја разгледа нејзината улога и во тоа да се потпре на добрата пракса од другите земји.

Во рамките на овој принцип треба да биде посветеноста да се избегнат непотребни бирократски оптоварувања за оперативната полиција, обвинителството и другиот релевантен персонал. Колку што е можно, овие системи за снимање треба да се интегрираат во постојните системи.

За разлика од кривичните дела од омраза, кои првенствено ги ставаат органите за спроведување на законот, органите од областа на кривичната правда и специјалистичките ГО со јасни одговорности во врска со евидентирањето и собирањето податоци, во областа на евидентирањето на говор на омраза и собирањето расчленети податоци, поголем број агенции, институции и организации потенцијално имаат одговорности, што прави сето тоа да биде уште посложено. Оваа точка е опфатена во горенаведениот Принцип. За да се обезбеди соработка и координација во делот на собирање и компилирање на податоци од говор на омраза од низа извори, во својата ОПП бр. 15, ЕКРИ препорачува да се определи конкретен јавен орган кој ќе биде одговорен за координирање на овие активности²⁷¹.

269 Види исто така: ОПП бр. 15 на ЕКРИ во однос на „Борбата против говорот на омраза“ им препорачува на државните органи да дадат поддршка на мониторингот на говорот на омраза од страна на граѓанското општество, органите за еднаквост и националните институции за човекови прав, како и да промовираат соработка во преземањето на оваа задача помеѓу нив и јавните органи.

270 Види FRA (2018 год.) за соработка со граѓанското општество и ОДИХР (2014 год.) за поставување на вкрстени владини рамки. Во овој контекст, „релевантните организации на граѓанското општество“ ги вклучуваат оние организации кои имаат искуство во цврсто и транспарентно евидентирање и собирање податоци за кривични дела од омраза/говор на омраза и/или дискриминација.

271 ОПП бр. 15 на ЕКРИ, став 87, <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

Не постојат докази за институционализирана соработка, на пример, во форма на заеднички дефиниции, координирани насоки низ низата чинители кои имаат одговорност да ги разберат и да се справат со кривичните дела од омраза и говорот на омраза во Република Северна Македонија.

Препораки

Во согласност со горенаведените препораки, се препорачува националните чинители целосно да се вклучат во планираната програма на INFANCT, организирана од Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Програмата вклучува фокус на неопходната техничка соработка помеѓу релевантните тела и институции во областа на евидентирањето на кривичните дела од омраза и собирањето на податоци.

Со неколку паралелни механизми на санкции (од кривични до саморегулација) за говор на омраза и некоординирани напори за евидентирање и следење на инциденти, неопходно е да се мапираат тековните напори, да се развие јасен механизам на упатување и да се идентификуваат областите на одговорности на засегнатите страни. Организирањето на вежба за мапирање, која веќе е спроведена од СЕ во Грузија, би можело да се смета како опција.

Би можело да се развие рамка за собирање податоци и соработка во врска со говорот на омраза со поддршка од Советот на Европа (види Принцип број 5 погоре и Прилог број 4).²⁷²

Исто така, може да се разгледуваат следните дејства:

Координација и споделување на податоци

Поради разновидноста на говорот на омраза, како криминален, така и некриминален, како и бројот на органи кои се одговорни, важно е органите и организациите да работат на воспоставување на дефиниции и протоколи за упатување и споделување на податоци за превенција и одговор, истовремено обезбедувајќи заштита на личните податоци. На пример, кога полицијата добива извештај за штетен, некриминален говор кој спаѓа во надлежност на друг регулатор, треба да постои јасен процес за да се евидентира како инцидент од омраза и да се упати инцидентот до соодветното тело. ГО кои спроведуваат мониторинг треба да имаат и јасни процедури за упатување и линии на комуникација. Исто така, треба да биде јасно како да се евидентираат и упатуваат случаи на прекршување на стандардите на заедницата на платформите на социјалните медиуми. Поради големиот обем на говор на омраза и бројните засегнати страни, се препорачува одржување на редовни состаноци, во рамките на утврдените структури препорачани во овој извештај.

272 На пример, платформата „пријавете штетни содржини“ (report harmful content) во Велика Британија обезбедува директни врски до платформите за социјални медиуми за различни штетни содржини: <https://reportharmfulcontent.com/>; Советот на Европа разви лесна референтна алатка за клучните платформи за социјални медиуми кои известуваат за процеси на однесување што ги крши нивните соодветни стандарди на заедницата. <https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/reporting-on-social-media-platforms#%2237117289%:22> [1]

Работа со компаниите од областа на социјалните медиуми

Голем дел од штетниот говор на интернет не се квалификува како криминален чин, но сепак може да ги наруши стандардите на заедницата на компаниите за социјални медиуми. Од друга страна, говорот може да биде криминален, но сепак може да биде отстранет само од страна на компаниите на социјалните медиуми. Релевантните владини министерства треба да настојуваат да се истражи дали се назначени „контролори од доверба“ (trusted flaggers) од страна на, на пример, Google (YouTube) и да го развијат и поддржат капацитетот на ГО да ја играат оваа улога. При формирањето на овие структури, владините министерства треба да се потпрат на Кодексот на однесување на ЕУ за борба против нелегалниот говор на омраза и поврзаната пракса.²⁷³

Градење на капацитети

Органите за спроведување на законот и обвинителите треба да добијат обука за истражување и гонење на криминалниот говор на омраза. Сите чинители треба да добијат обука за договорените дефиниции за говор на омраза и инцидентите од говор на омраза кои не се поврзани со криминал и нивна примена во однос на евидентирање, следење, собирање податоци и одговори.

Од витално значење е да се напомене дека работата за подобрување на евидентирањето на говорот на омраза и собирањето на податоци се одвива во поширок контекст на лидерство, во смисла на политичари кои одбиваат да се впуштат во говор на омраза, како и постојано предизвикување и спротивставување на проблемот, како и поширока стратегија за разбирање и спротивставување на говорот на омраза, вклучувајќи го образованието и подигнувањето на свеста.²⁷⁴

273 Европска комисија (2016)

274 Види ги ресурсите на движењето No Hate Speech за многу релевантни алатки.

VIII. Листа со препораки

ПРЕПОРАКИ ²⁷⁵	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА
Да се воведи специфична дефиниција на говорот на омраза во рамките на членот 122 од КЗ во согласност со Општата препорака за политики бр. 15 на ЕКРИ.	МП СЕ
Да се воведи специфична дефиниција за говор на омраза во согласност со ОПП бр. 15 на ЕКРИ и да се воведат прекршоци за говор на омраза и прекршочни одредби кои ќе ја санкционираат употребата на говор на омраза – ЗСЗД	МТСП ²⁷⁶ СЕ
Да се ревидира членот 10 на начин што ќе се одвојат дејствијата кои спаѓаат во опсегот на говорот на омраза од дејствијата кои претставуваат вознемирување и да се репродуцира нов член или да се интегрира во членот 9 (дефиниција за говор на омраза) - ЗСЗД	МТСП СЕ
Да се воведи нова одредба во рамките на Законот за аудио и аудио-визуелни услуги која препознава интернет страници кои содржат аудио-визуелни елементи само на помошен начин, како што се анимирани графички елементи, куси рекламни спотови или информации поврзани со некој производ или услуга кои не се аудио-визуелни, пребарувачи и електронски верзии на весници и магазини како аудио или аудио-визуелни медиумски услуги или да се измени постојниот член 3	МИОА ²⁷⁷ СЕ
Да се воведат нови одредби со кои се забранува говор на омраза на интернет и прекршочни одредби	МИОА СЕ
Да се измени член 2 став 1 точка 1 од Законот за медиуми и да се вклучи „како медиуми да се сметаат средствата за јавно информирање, односно каков било вид на комуникација како што се весници, магазини, програми на радиото и телевизијата, телетекст и други средства за дневно или периодично објавување на уреднички обликувани содржини во пишана форма, звук или слика и преку интернет“.	МИОА СЕ
Да се измени член 2 став 1 точка 3 од Законот за медиуми и да се вклучи „преку интернет“: „Уредник на медиуми е физичко или правно лице кое врши дејност на издавање на печатен медиум или објавува медиуми преку интернет, или емитување на радио и телевизиски програми (радиодифузери), вклучително и преку интернет.“	МИОА СЕ
Да се измени член 4 од Законот за медиуми со цел да се опфати прецизната формулација/дефиниција на говорот на омраза во согласност со ОПП бр. 15 на ЕКРИ, и да се прошират предвидените основи согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација	МИОА СЕ

Да се изменат сите други одредби од Законот за медиуми за да бидат во согласност со член 2	МИОА СЕ
Формирање на Национално координативно тело за борба против говорот на омраза (со формална структура) кое тесно ќе соработува со мрежата.	МИОА МТСП МВР МП СЕ НО ²⁷⁸ МВР
Да се имплементира посебно поле за штиклирање на говор на омраза во рамките на електронскиот билтен.	СЕ
Градење на капацитети за кривични дела од омраза и говор на омраза	МВР преку тренинг центарот СЕ МВР
Да се воведат Меморандум за соработка со Хелсиншкиот комитет за споделување на податоци поврзани со пријавени инциденти на кривични дела од омраза и говор на омраза	Хелсиншки комитет за човекови права Скопје СЕ
Да се воведат посебен закон за управување со движењето на предметите во ЈО, како што е случајот со Законот за управување на движењето на предметите во судовите. На овој начин ќе се наметне обврска за секој јавен обвинител да го користи СУП.	МП ЈЈ ²⁷⁹ СЈО ²⁸⁰ СЕ ЈЈ
Да се имплементира посебно поле за штиклирање на говор на омраза во рамките на СУП.	Совет на јавни обвинители СЕ
Да се имплементира дополнително поле за избирање параграфи/ставови од членовите во рамките на СУП	ЈЈ Совет на јавни обвинители СЕ
Градење на капацитетите на ЈО за користење на СУП и кривичните дела од омраза и говорот на омраза	Академија за судии и јавни обвинители “Павел Шатев” СЕ
Да се воведат посебен дел Говор на омраза во Годишниот извештај на МВР	Биро за јавна безбедност – Сектор за криминалистичко разузнавање и анализа (МВР) СЕ

Да се создаде мала група во рамките на МВР специјализирана за кривични дела од омраза и говор на омраза	МВР СЕ
Градење на капацитети за полициски службеници кои се членови на оваа група	МВР преку Тренинг центарот СЕ
Да се создадат Насоки за препознавање на говорот на омраза и кривичните дела од омраза	МВР СЕ
Да се воведи нов начин на известување со цел секое регистрирано кривично дело од омраза да биде претставено само во делот „Кривично дело од омраза“ и секој регистриран говор од омраза да биде претставен во рамките на новововеденото поглавје/дел „Говор на омраза“	Биро за јавна безбедност – Сектор за криминалистичко разузнавање и анализа (МВР) СЕ
Да се назначат фокусни точки (обучени професионалци за кривични дела од омраза) од страна на Јавното обвинителство и Министерството за внатрешни работи кои ќе го координираат и следат движењето на случаите на кривични дела од омраза и нивното регистрирање.	МВР ЈЈ СЕ
Градење на капацитети (прилагодени обуки) за обвинители и полициски службеници за кривични дела од омраза и говор на омраза	Академија за судии и јавни обвинители “Павел Шатев” МВР преку Тренинг центарот СЕ
Да се воведи посебен сектор во рамките на обвинителството за кривични дела од омраза и говор на омраза кој ќе има само обучени обвинители кои работат на вакви случаи	ЈЈ СЕ
Да се измени КЗ со цел да се опфати правна квалификација на сите форми на говор на омраза и јасно и прецизно разграничување на кривичните дела од омраза	МП СЕ
Полесните облици на говор на омраза треба да се регулираат како прекршоци (Закон за прекршоци против јавниот ред и мир) или евентуално да се санкционираат со прекршочни одредби (Закон за спречување и заштита од дискриминација)	МВР МТСП СЕ
Градење на капацитети (Специјализирани обуки) за препознавање на говорот на омраза и сите негови форми и идентификување на правилните членови од КЗ за полициски службеници и конкретни насоки	МВР преку тренинг центарот СЕ

<p>Советот на Европа треба да размисли да го разгледа статусот на мрежата за борба против говорот на омраза и нејзината тековна одржливост. Врз основа на своите заклучоци, тој би можел да размисли да даде поддршка за преглед на мрежата, вклучувајќи идентификување и одобрување на активности во областа на евидентирањето на говорот на омраза и собирањето на податоци.</p>	<p>СЕ</p>
<p>Соодветните национални чинители би можеле да размислат за развој на нова национална стратегија, вклучувајќи активности во врска со кривичните дела од омраза и евидентирање на говорот на омраза и собирање податоци меѓу другите елементи на сеопфатен пристап кон кривичните дела од омраза и говорот на омраза. Стратегијата може да вклучи елементи од тековната Стратегија за инклузија на Ромите кои се однесуваат на кривичните дела од омраза и говорот на омраза, како и преглед на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020 година. Оваа работа треба да го вклучи граѓанското општество и може да биде надгледувана од национално координативно тело слично на она што беше формирано за Националната стратегија за еднаквост и недискриминација.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p> <p>НО</p>
<p>При разгледувањето на развојот на национална стратегија, националните чинители, со помош од Советот на Европа, би можеле да им се обратат на колегите во Република Грузија кои неодамна ги испитаа опциите за развој на национална стратегија и акциски план за кривични дела од омраза.</p>	<p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p> <p>НО</p>
<p>„Моделите на управување со говорот на омраза на интернет“²⁸¹ на Советот на Европа е одличен ресурс што може националните чинители да го разгледаат при развивањето на план за управување и дејствување во врска со говорот на омраза, вклучувајќи идентификување на националните прашања за стратешко управување и спроведување на неопходните рамки на ниво на умереност, надзор и регулатива.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>
<p>Политиката и техничката рамка што Република Северна Македонија ја усвојува за евидентирање и собирање податоци треба да бидат целосно усогласени со меѓународните концепти за „кривични дела од омраза“ и „говор на омраза“, во согласност со повторените препораки од ОБСЕ/ОДИХР во своето годишно известување за кривични дела од омраза.²⁸² Со користењето на овој пристап ќе се поддржат подобрувањата во постапувањето со предметите од страна на полицијата и обвинителите и во квалитетот на податоците, како и ќе се олесни размената на информации со меѓународните агенции, што Република Северна Македонија го има исполнето само во ограничена мера.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>

<p>Мисијата на ОБСЕ во Скопје планира да ја спроведе програмата INFANCT на ОБСЕ/ОДИХР со националните партнери во текот на 2022 година. Најверојатно оваа работа ќе придонесе за мерливи подобрувања во оваа област. Се препорачува оваа работа да ги земе предвид наодите од овој извештај и Мисијата на ОБСЕ и националната канцеларија на Советот на Европа да се координираат како што е соодветно. Се препорачува државните органи целосно да се посветат на оваа програма, исто така во тесна соработка со специјализирани граѓански организации.</p>	<p>ОБСЕ Мисијата во Скопје и сите релевантни чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ НО</p>
<p>Во рамките на оваа работа, се препорачува да се посвети време на идентификување на тоа како насоките на ОПП бр. 11 на ЕКРИ за евидентирање на расистички инциденти засновано на перцепција може да се спроведе во земјата. СЕ би можел да понуди помош во оваа област врз основа на својата работа во други земји како што се Грузија и Република Молдавија.</p>	<p>Сите релевантни чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ</p>
<p>Канцеларијата на СЕ треба да испита дали националните партнери бараат помош во дефинирањето на природата и обемот на нивните активности за следење на говорот на омраза. Ова може да вклучува поддршка во развојот на дефиниција за мониторинг на говорот на омраза што лесно може да се користи од страна на органите за спроведување на законот, судските и другите агенции и институции идентификувани во Ситуационата анализа со одговорности во оваа област.</p>	<p>СЕ</p>
<p>Националните напори за подигнување на свеста треба да бидат вклучени во сите планови за национална стратегија и акционен план за кривични дела од омраза и говор на омраза (види Принцип број еден).</p>	<p>Сите релевантни чинители</p>
<p>Како дел од програмата INFANCT предводена од Мисијата на ОБСЕ, националните чинители треба да се договорат за конкретни чекори кон објавување и ширење јасни, солидни и точни податоци за кривичните дела од омраза.</p>	<p>Сите чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ</p>
<p>Покрај програмата INFANCT, националните чинители треба да се договорат за конкретни чекори кон објавување и ширење на солидни и точни податоци за говорот на омраза, со поддршка на Советот на Европа.</p>	<p>Сите чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ</p>

<p>Тековните податоци за кривичните дела од омраза и говорот на омраза треба да бидат повидливи за пошироката јавност.</p>	<p>Сите чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ</p>
<p>Да се поттикне соработка, формални договори и споделени дефиниции помеѓу Хелсиншкиот комитет и полицијата/МВР за кривичните дела од омраза и говорот на омраза. Ова може да биде поддржано од страна на Мисијата на ОБСЕ, како и од колегите од СЕ.</p>	<p>СЕ ОБСЕ</p>
<p>Одговорните органи треба внимателно да ги разгледаат наодите, да ги идентификуваат точките на учење во однос на природата и влијанието на кривичните дела од омраза во земјата и да договорот активности за вклучување на национална стратегија во плановите (види Принцип број еден) и координиран одговор (види Принцип број 6). Најверојатно оваа анкета исто така ќе биде во основа на претстојните планирани работилници на INFANCT и ќе ги следи активностите што ќе ги одржи ОБСЕ.</p>	<p>Сите чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП МП СЕ</p>
<p>Да се спроведуваат редовни истражувања за виктимизација поради криминалот од омраза врз основа на методологијата на ОБСЕ. Да се разгледаат наодите и идентификуваат клучните активности за подобрување на податоците и одговорите. На пример, наодите наведени погоре укажуваат на тоа дека на жртвите им е потребна специјалистичка поддршка за да се справат со специфичното влијание на кривичните дела од омраза.</p>	<p>Сите чинители МВР ЈЈ МИОА МТСП СЕ</p>
<p>Да се разгледа како перцепцијата на жртвите може постојано да биде документирана од полициските системи за евидентирање. Една од опциите би можела да биде усвојување на дефиницијата за перцепција базирана на препораки во ОПП бр. 11 на ЕКРИ за сите категории на кривични дела од омраза. Втората опција е да се осигура дека перцепцијата на жртвите е задолжително прашање во сите потенцијални случаи на кривични дела од омраза и да се евидентира соодветно.</p>	<p>МВР СЕ</p>
<p>Да се даде поддршка на соработката на полицијата со Хелсиншкиот комитет во врска со споделувањето на податоци за инциденти на кривични дела од омраза.</p>	<p>СЕ</p>

<p>Да се истражи можноста за конкретен истражувачки проект за природата и влијанието на говорот на омраза во Република Северна Македонија, со можна поддршка од Советот на Европа и со поддршка од одговорните национални јавни органи</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>
<p>Да се истражи можноста за развивање на рамка за евидентирање и собирање податоци од говор на омраза на национално ниво, врз основа на насоките на ОПП бр. 15 и со поддршка од Советот на Европа. Вклучување на сите релевантни тела, вклучувајќи ја и националната институција за човекови права, телото за еднаквост и релевантните организации на граѓанското општество.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p> <p>НО</p>
<p>Во согласност со горенаведените препораки, се препорачува националните чинители целосно да се вклучат во планираната програма на INFANCT, организирана од Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Програмата вклучува фокус на неопходната техничка соработка помеѓу релевантните тела и институции во областа на евидентирањето на кривичните дела од омраза и собирањето на податоци.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>
<p>Со неколку паралелни механизми на санкции (од кривични до саморегулација) за говор на омраза и некоординирани напори за евидентирање и следење на инциденти, неопходно е да се мапираат тековните напори, да се развие јасен механизам на упатување и да се идентификуваат областите на одговорности на засегнатите страни. Организирањето на вежба за мапирање, која веќе е спроведена од СЕ во Грузија, би можело да се смета како опција.</p>	<p>СЕ</p>
<p>Би можело да се развие рамка за собирање податоци и соработка во врска со говорот на омраза со поддршка од Советот на Европа.</p>	<p>Сите чинители</p> <p>СЕ</p>

<p>Координација и споделување на податоци</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>
<p>Работа со компаниите од областа на социјалните медиуми</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>
<p>Градење на капацитети: Органите за спроведување на законот и обвинителите треба да добијат обука за истражување и гонење на криминалниот говор на омраза. Сите чинители треба да добијат обука за договорените дефиниции за говор на омраза и инцидентите од говор на омраза кои не се поврзани со криминал и нивна примена во однос на евидентирање, следење, собирање податоци и одговори.</p>	<p>Сите релевантни чинители</p> <p>МВР</p> <p>ЈЈ</p> <p>МИОА</p> <p>МТСП</p> <p>МП</p> <p>СЕ</p>

275 Сите препораки треба да се имплементираат со поддршка, водство или помош на СЕ

276 Министерство за труд и социјална политика

277 Министерство за информатичко општество и администрација

278 Невладини организации

279 Јавно Обвинителство на РСМ

280 Совет на јавни обвинители

281 Александар Браун, (2020 год.) „Модели на управување со говорот на омраза на интернет“, Стразбур: Совет на Европа, достапно онлајн на - https://rm.coe.int/models-of-governance-of-online-hate-speech/16809e671d?fbclid=IwAR1kBiSQcZo9bLaonb-td3Azfc_OqpWoaDJ71AJE2lZq0XybK5f1vuljHw, пристапено на 31 мај 2020 година.

282 Види <https://hatecrime.osce.org/north-macedonia>

Прилог број 1: Релевантни норми и стандарди

*Дополнителен протокол кон Конвенцијата за компјутерски криминал, во врска со криминализацијата на дела од расистичка и ксенофобична природа извршени преку компјутерски системи*²⁸³

Дополнителниот протокол²⁸⁴ кон „Конвенцијата од Будимпешта за компјутерски криминал“ ги обврзува државите да ги сметаат за кривични дела, секогаш кога се спроведуваат преку компјутерски системи, следните однесувања: ширење на расистички и ксенофобичен материјал, барем во случаи кога материјалот промовира или поттикнува насилство (чл. 3); расистички и ксенофобични закани и навреди (чл. 4 и 5); прифаќање, грубо тривијализирање, одобрување или оправдување на геноцид или злосторства против човештвото (чл. 6). Италија го потпиша Протоколот во 2011 година, но сè уште не го ратификувала.

Рамковна одлука на ЕУ

Рамковната одлука за борба против расизмот и ксенофобијата го криминализира јавното поттикнување на насилство или омраза насочено против група лица или член на таква група дефинирана според „раса“, боја, религија, потекло или национална или етничка припадност. Говорот на омраза, како што е дефинирано во оваа Рамковна одлука, е кривично дело дури и кога се случува во онлајн светот.

Директива за е-трговија 2000/31/ЕС од 8 јуни 2000 година

Член 14 од Директивата за е-трговија²⁸⁵. Овој член утврдува дека давателите на хостинг услуги не можат да бидат одговорни за информациите зачувани на барање на трети лица, под услов (а) да немаат вистински сознанија за нелегалната активност или информации и, во врска со барањата за штета, да не се свесни за факти или околности од кои е очигледна нелегалната активност или информации или (б), по добивањето на таквото сознание или свест, тие да дејствуваат брзо за отстранување или оневозможување на пристапот до информациите. Истовремено, Директивата треба „да претставува соодветна основа за **развој на брзи и сигурни процедури за отстранување и оневозможување на пристапот до нелегални информации**“²⁶.

Кодекс на однесување за спротивставување на нелегалниот говор на омраза

Кодексот беше усвоен на 31 мај 2016 година. Тој има за цел да ја поддржи имплементацијата на Рамковната одлука, истовремено заштити вајќи го правото на слобода на изразување, кое како што е наведено од страна на ЕСЧП „е применливо не само за „информации“ или „идеи“ кои се примаат позитивно или се сметаат за навредливи или како прашање на рамнодушност, туку и за оние кои ја навредуваат, шокираат или вознемиру-

²⁸³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/189>

²⁸⁴ Дополнителен протокол кон Конвенцијата за компјутерски криминал, во врска со криминализацијата на дела од расистичка и ксенофобична природа извршени преку компјутерски системи.

²⁸⁵ Треба да се напомене дека, според Директивата за е-трговија, само оние даватели на услуги на информатичкото општество кои се квалификуваат како даватели на посреднички услуги (односно обезбедуваат обични услуги за пренос, кеширање или хостинг, соодветно) имаат корист од ослободувањето од одговорност на членовите 12-14. Во точка 42 се појаснува дека, за активностите што треба да бидат опфатени со ослободувањето од одговорност, тие мора да бидат „од само техничка, автоматска и пасивна природа, што подразбира дека давателот на услуги на информатичкото општество нема ниту знаење, ниту контрола врз информациите што се пренесуваат или чуваат“.

ваат државата или кој било сектор од населението“.²⁸⁶ „Осигурајте се барањата за отстранување на нелегални содржини да се решаваат брзо“. Компаниите кои се приклучија на Кодексот „се обврзаа да ги разгледаат поголемиот дел од овие барања за помалку од 24 часа и да ја отстранат содржината ако е потребно“.

Европска комисија „Соопштение за справување со нелегална содржина на интернет – кон зајакната одговорност на онлајн платформите“. 28 септември 2017 год.

Во неговото резиме се вели: „Ова соопштение утврдува збир на насоки и принципи за онлајн платформите за засилување на борбата против нелегалните онлајн содржини во соработка со државните органи, земјите-членки и други релевантни чинители. Тоа има за цел да го олесни и интензивира спроведувањето на добрите практики за спречување, откривање, отстранување и оневозможување на пристапот до нелегални содржини со цел да се обезбеди ефикасно отстранување на нелегалните содржини, зголемена транспарентност и заштита на основните права на интернет.“²⁸⁷

Откривање на и известување за нелегална содржина.

Соопштението идентификува три начини на кои онлајн платформите можат да бидат известени за нелегална содржина.

- (i) судски наредби или административни одлуки;
- (ii) известувања од надлежни органи (на пр. тела за спроведување на законот), специјализирани „контролори од доверба“, носители на права на интелектуална сопственост или обични корисници
- (iii) преку сопствените истраги или знаење на платформите.

„Покрај законските обврски што произлегуваат од правото на ЕУ и националното право и нивната ‚должност за грижа‘, како дел од нивните одговорности, онлајн платформите треба да обезбедат безбедна онлајн клима за корисниците, непријателска кон криминалната и друга нелегална експлоатација, и која ги одвраќа, како и ги спречува криминалните и другите прекршочни активности на интернет.“²⁸⁸

Државните органи би можеле да размислат за разгледување:

- на тековните процеси за откривање и известување за нелегални содржини против овие категории;
- на мапирање и проценка дали постојат ГО кои би можеле да дејствуваат како „контролори од доверба“²⁸⁹ и на улогата на полицијата и другите органи како контролори од доверба, вклучително и дали има доволно ресурси за да ја играат оваа улога. При спроведувањето на оваа вежба, треба да се консултира дел 3.2.1 од Европското соопштение за справување со нелегална онлајн содржина. „Комисијата ја охрабрува тесната соработка помеѓу онлајн платформите и контролорите од

²⁸⁶ Хендисајд против пресудата на Обединетото Кралство (Handyside v. the United Kingdom) од 7 декември 1976 год.

²⁸⁷ Европска комисија (2017 год.) „Соопштение за справување со нелегална онлајн содржина – кон засилена одговорност на онлајн платформите“, достапно на: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-illegal-content-online-towards-enhanced-responsibility-online-platforms>

²⁸⁸ Европска комисија (2017) „Соопштение за справување со нелегална содржина на интернет – Кон засилена одговорност на онлајн платформите“, достапно на <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-illegal-content-online-towards-enhanced-responsibility-online-platforms>, стр. 6

²⁸⁹ Според Соопштението на Европската комисија, (2017 год.) контролорите од доверба се „специјализирани субјекти со специфична експертиза за идентификување на нелегални содржини и специјални структури за откривање и идентификување на такви содржини на интернет.

доверба. Известувањата од контролорите од доверба треба да можат да бидат брзо третирани од платформата. Оваа соработка треба да обезбеди меѓусебна размена на информации со цел да се оцени и подобри процесот на отстранување со текот на времето. Комисијата дополнително ќе го истражи, особено во дијалозите со релевантните чинители, **потенцијалот за усогласување за критериумите на ЕУ за контролори од доверба .“**

- дали онлајн платформите имаат „лесно достапен и лесен за користење механизам(и) што им овозможува на нивните корисници да ги известат за содржините за кои се смета дека се нелегални и кој се наоѓа на платформите“²⁹⁰ . Види 3.2.2 од Соопштението на Европската комисија за повеќе детали.
- на воспоставување или зајакнување на контактните точки со главните онлајн платформи за да се осигура дека е можна тесна соработка со органите за спроведување на законот и другите надлежни органи²⁹¹.
- дали онлајн платформите се во согласност со Кодексот на однесување за спротивставување на нелегалниот говор на омраза, вклучувајќи и дали содржината е отстранета во рок од 24 часа од известувањето.

ЕСЧП СЛУЧАЈ НА БЕИЗАРАС И ЛЕВИКАС против ЛИТВАНИЈА (BEIZARAS AND LEVICKAS v. LITHUANIA)

ЕСЧП утврди дека говорот на омраза на Фејсбук не е правилно истражен, кршење на членот 8; <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-200344%22%5D%7D>]

Добра практика

Разбирање и пријавување на говор на омраза: Соочување со фактите Курс за говор на омраза на интернет.

HELP Курс за говор на омраза²⁹²

Центар за борба против дигиталната омраза (2019 год.) „Не храни ги троловите, како да се справите со омразата на социјалните медиуми“²⁹³

Оваа публикација се фокусира на практичните активности што треба да се преземат кога сте цел на „трол“ на интернет. Тие вклучуваат блокирање на лицето, фаќање докази за тролање ако се чини дека е криминално, пријавување на лицето на платформата за социјални медиуми за кршење на стандардите на заедницата, барање поддршка. Исто така, вклучува препораки за медиумите (на пр. „не засилувајте го говорот на омраза со поднесување лесни, но бесмислени извештаи за трендовите на хаштагот насочени

290 Соопштение на Европската комисија, (2017) стр. 9

291 Види Соопштение на Европската комисија (2017 год.) [онлајн платформите] исто така треба **тесно да соработуваат со органите за спроведување на законот и другите надлежни органи** каде што е соодветно, особено со гарантирање дека тие можат брзо и ефикасно да бидат контактирани за барања за брзо отстранување на нелегални содржини и, исто така, со цел, кога е соодветно, да се алармираат органите за спроведување на законот за знаци на онлајн криминална активност; Член 15(2) од Директивата за е-трговија утврдува дека „земјите-членки може да воспостават обврски за давателите на услуги на информатичкото општество веднаш да ги информираат надлежните јавни органи за преземени наводни нелегални активности или информации обезбедени од примателите на нивната услуга или обврски да им соопштат на надлежните органи, на нивно барање, информации што овозможуваат идентификување на примателите на нивната услуга со кои имаат договори за складирање“.

292 <http://help.elearning.ext.coe.int/course/index.php?categoryid=100>

293 Центар за борба против дигиталната омраза (2019 год.) „Не храни ги троловите, како да се справите со омразата на социјалните медиуми“ (Don't Feed the Trolls, How to Deal with Hate on Social Media), достапно на https://252f2edd-1c8b-49f5-9bb2-cb57bb47e4ba.filesusr.com/ugd/f4d9b9_ce178075e9654b719ec2b4815290f00f.pdf

кон одделни „компаниии од доменот на социјалните медиуми“), компаниите за социјални медиуми (кога компаниите за социјални медиуми објавуваат, а со тоа и промовираат трендови, тие дејствуваат како издавачи, не само како платформи; трендовите го засилуваат насилството; воведуваат човечко модерирање на „трендовите“ и го исклучуваат насилничкото однесувањето; им помагаат на корисниците да се идентификуваат кога се наоѓаат среде „бура“)

Европската комисија работи со платформите на социјалните медиуми и ГО за идентификување и отстранување на нелегалниот говор на омраза и материјали кои ги кршат сопствените стандарди на заедницата на компанијата за социјални медиуми. Во текот на неколку фази, процентот на отстранување на содржини постојано се зголемува²⁹⁴. Според Соопштението на Комисијата за справување со нелегална онлајн содржина, „Ова покажува дека нерегулираниот пристап може да даде одредени резултати, особено кога е придружен со мерки за олеснување на соработката помеѓу сите засегнати оператори.“²⁹⁵

Добра пракса во врска со говорот на омраза

Здружение Промо - ЛЕКС (Promo-LEX), Молдавија

Здружението Промо-ЛЕКС²⁹⁶ од 2017 година спроведе широко истражување за говорот на омраза и поттикнувањето на дискриминација во медиумите и во јавниот простор во Република Молдавија. Истражувањето се заснова на мониторинг процес, кој се спроведува секоја година, а опфаќа период до шест месеци и поголем дел од медиумите и онлајн просторот, како и најважните јавни настани. Мониторингот е направен од страна на обучени набљудувачи со експертиза за говор на омраза и прашања поврзани со дискриминација. Податоците се анализирани од експерти и структурирани во детални извештаи. Овие извештаи претставуваат голема разновидност на расчленети податоци, како што се: бројот на идентификувани случаи, резонирање на јавноста (ставови и споделувања), пол и возраст на авторите, пол и возраст на жртвите, контекст на манифестација (политичка, верска и друга), заштитени основи, засегнати групи, политичари и политички партии кои користеле говор на омраза и кои биле засегнати од него, динамика на говор на омраза, медиуми кои користеле говор на омраза и други.²⁹⁷

https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/equal_treatment_2017/hate_speech_in_the_public_online_debate_eng_2017.pdf

294 Види тука - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1471- „Во просек, во 59% од случаите, ИТ компаниите одговориле на известувања во врска со нелегален говор на омраза со **отстранување на содржината**. Ова е повеќе од **двојно од** нивото од **28%** кое беше забележано шест месеци порано. Бројот на известувања **прегледани во рок од 24 часа се подобри од 40% на 51%** во истиот период од шест месеци. Сепак, Фејсбук е единствената компанија која целосно ја остварува целта за разгледување на поголемиот дел од известувањата во текот на еден ден.“

295 Европска комисија (2017 год.) стр. 4

296 Здружението Промо-ЛЕКС е невладинa организација која има за цел да ја унапреди демократијата во Република Молдавија, вклучително и во регионот на Транснистрија (Приднестровје), преку унапредување и одбрана на човековите права, следење на демократските процеси и зајакнување на граѓанското општество. <https://promolex.md/misiune/?lang=en>

297 „Говор на омраза и поттикнување на дискриминација во јавниот простор и во медиумите на Република Молдавија, период 2018-2021 година“, достапно на https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/11/Factsheet_HS_2018-2021_ENG.pdf

Прилог број 2: Релевантни извадоци од ОПП бр. 1 на ЕКРИ, Борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата²⁹⁸

- Да се осигура дека јавноста е запознаена со законите за борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата;
- Да се осигура дека на кривичното гонење на кривични дела од расистичка или ксенофобична природа му се дава висок приоритет и дека истото се изведува активно и доследно
- Да се осигура дека се прибираат и објавуваат точни информации и статистички податоци за бројот на расистички и ксенофобични прекршоци што се пријавуваат во полицијата, за бројот на случаи за кои се презема постапка на гонење, за причините за негонење и за резултатот од случаите по кои се презела постапка за гонење.
- Да се осигура достапноста на соодветните правни лекови за жртвите на дискриминација во кривичното, административното или граѓанското право кога може да се обезбеди парично или друго обесштетување;
- Да се осигура достапноста на соодветната правна помош за жртвите на дискриминација кои бараат правен лек;
- Да се осигураат информации за достапноста на правните лекови и можностите за пристап кон истите
- Стратегиите за кривични дела од омраза исто така можат да гарантираат дека ќе се преземе координирано дејствување во голем број области на политиката и дека тоа ќе се соопшти на пошироката јавност и засегнатите заедници, вклучувајќи го и образованието:
- Преземање мерки во областите на образованието и информирањето со цел зајакнување на борбата против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата;
- Усвојување политики кои ја унапредуваат свеста за богатството кое културната разновидност го носи во општеството;
- Спроведување истражувања за природата, причините и манифестациите на расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата на локално, регионално и национално ниво;
- Осигурување дека училишните наставни планови, на пример во областа на наставата по историја, се поставени на таков начин што ќе се унапреди вреднувањето на културната разновидност;
- Воспоставување и давање поддршка на курсеви за обука за промовирање на културната сензитивност, свесност за предрасудите и познавање на правните аспекти на дискриминацијата за лицата одговорни за постапките за вработување и унапредување, за лицата кои имаат директен контакт со јавноста и за лицата кои се одговорни да осигураат дека вработените во дадената организација ги почитуваат стандардите и политиките за недискриминација и еднакви можности;
- Осигурување дека таквата обука се воведува особено за полицијата, персоналот во органите од областа на кривичното право, затворскиот персонал и персоналот кој работи со лицата кои не се државјани, особено со бегалците и барателите на азил;

298 <https://rm.coe.int/compilation-of-ecri-s-general-policy-recommendations-march-2018/16808b7945>

- Поттикнување на јавните службеници да ја имаат предвид пожелноста од унапредување на толеранцијата во нивните јавни коментари;
- Осигурување дека полицијата применува еднаков третман на сите членови на јавноста и дека избегнува каков било чин на расизам, ксенофобија, антисемитизам и нетолеранција;
- Развивање на формални и неформални структури за дијалог меѓу полицијата и малцинските заедници и обезбедување на постоење на механизам за независна истрага за инцидентите и областите на конфликти меѓу полицијата и малцинските групи;
- Поттикнување на вработувањето на припадниците на од малцинските групи во јавниот сектор на сите нивоа, а особено во рамките на полицијата и придружниот персонал;
- Осигурување дека сите јавни служби и службите од јавна природа, како што се здравствената заштита, социјалните услуги и образованието, нудат недискриминачки пристап до сите членови на јавноста;
- Преземање конкретни мерки, како што е обезбедување целни информации, за да се осигура дека сите групи што ги исполнуваат условите имаат де факто еднаков пристап кон овие служби;
- Унапредување и зголемување на вистинската еднаквост на можностите преку обезбедување на постоење на посебни мерки за обука за да им се помогне на припадниците на малцинските групи да се вклучат на пазарот на трудот;
- Иницирање истражувања на праксата на дискриминација и пречките или механизмите со кои се исклучуваат лицата во областа на домувањето во јавниот и приватниот сектор;
- Осигурување дека јавното домување ќе се доделува врз основа на објавени критериуми кои се оправдани, односно кои обезбедуваат еднаков пристап на сите квалификувани лица, без оглед на нивното етничко потекло;
- Со оглед на тоа што е тешко без добри податоци да се развијат и ефикасно да се спроведуваат политики во областите за кои станува збор, да се прибираат, во согласност со европските закони, регулатива и препораки за заштита на податоците и заштита на приватноста, тогаш и онаму каде тоа е соодветно, податоци кои ќе бидат од помош во оценката и проценката на ситуацијата и искуствата на групите кои се особено ранливи во однос на расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата.²⁹⁹

²⁹⁹ ОПП бр. 1 на ЕКРИ, Борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата. <https://rm.coe.int/compilation-of-ecri-s-general-policy-recommendations-march-2018/16808b7945>

Прилог број 3: Чекор по чекор дијагноза со користење на алатката INFANCT³⁰⁰

I. Воспоставување рамка за евидентирање на кривични дела од омраза

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Развивање и постигнување согласност за дефиниција за следење, дефинирање на видовите на дејствија кои органите ќе ги евидентираат како кривични дела од омраза;
2. Развивање на политика за евиденција на кривичните дела од омраза, вклучување и спроведување на дефиницијата за мониторинг и поставување на процеси за споделување на податоци меѓу вклучените агенции;
3. Подобрување на евиденцијата на кривичните дела од омраза во рамките на секое од инволвираните органи на кривичната правда, преку:
 - a. Ажурирање на полициските формулари за пријавување инциденти за да се опфатат информации кои идентификуваат еден инцидент како кривично дело од омраза;
 - b. Изготвување на упатства за полициските агенции за користење на достапни ИТ и формулари за внесување на индикатори за пристрасност, мотивации за пристрасност и за означување на случаи на кривични дела од омраза и обезбедување на правилна прелиминарна правна квалификација;
 - c. Изготвување на упатства за обвинителите за евидентирање на кривични дела од омраза и за дејствување на обвинителите во случаи на кривични дела од омраза и нивно синхронизирање со пристапите на полицијата;
 - d. Изготвување упатства или насоки за судската администрација и/или судовите за известување за судските резултати во случаите на кривични дела од омраза; и
 - e. Изготвување на протокол за проценка на потребите на жртвите на кривични дела од омраза и обезбедување на поддршка, поврзана со и активирана во моментот кога е евидентирано потенцијално кривично дело од омраза.

II. Институционализирање на координацијата и соработката помеѓу клучните чинители

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Развивање на меѓувладина политика за утврдување на протоколот на евидентирани податоци за кривичните дела од омраза, улогите на различните субјекти, за воспоставување на национална „база на податоци за кривични дела од омраза“ и утврдување на процесите за централизирано компилирање на податоци за кривичните дела од омраза и изработка на статистика;
2. Да се воспостави национален координативен механизам во форма на работна група која редовно ќе се состанува, на која ќе учествуваат претставници на сите агенции и граѓански организации (ГО) кои работат со оплаки за кривични дела од омраза,

300 Види <https://www.osce.org/files/f/documents/f/3/392117.pdf>

- инциденти и статистика;
3. Да се обезбеди редовна размена на информации за кривични дела од омраза помеѓу органите на системот за кривична правда и други субјекти, како што е телото за еднаквост или ГО кои ги следат кривичните дела од омраза; и
 4. Да се формира заедничка мрежа за следење на кривичните дела од омраза која ја сочинуваат владините тела и ГО.

III. Складирање, користење и компилирање на евидентирани податоци за кривични дела од омраза

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Ажурирање на алатките и/или базите на податоци на полициските агенции за да им се овозможи да ги извршуваат следниве функции:
 - a. Евидентирање на индикатори за пристрасност на структуриран начин;
 - b. Препознавање на мотиви засновани на предрасуди;
 - c. Обезбедување на правилна прелиминарна правна квалификација (каде што е релевантно) со наведување на сите одредби за кривично дело од омраза во кривичниот законик и овозможување на селекција меѓу нив;
 - d. Означување на случај како (потенцијално) кривично дело од омраза и случајот да биде обележан со знаменце/ознака; и
 - e. Олеснување на имплементацијата на горенаведеното од страна на службениците за евидентирање (употреба на промптови, скокачки прозорци, задолжителни полиња, автоматизација и вградени линкови помеѓу горенаведените функции).
2. Ажурирање, поврзување или синхронизирање на информациите што ги користат полициските органи со системот што го користат обвинителите за да се овозможи пренос на евидентирани информации за кривични дела од омраза;
3. Ажурирање на ИТ системите и/или базата на податоци што ги користат обвинителите за регистрирање на:
 - a. Ознаката на кривичното дело од омраза, видот на пристрасна мотивација, индикаторите за пристрасност, одредбите поврзани со кривичното дело од омраза на кои се повикува обвинението и обвинителските/судските исходи;
 - b. Секое отстранување или менување (за време на истрагата, гонењето) на ознаката за кривично дело од омраза и образложението за промената на статусот на кривично дело;
4. Обезбедување на лесно филтрирање и пребарување на случаите на кривични дела од омраза низ ИТ системите кои се користат во сите фази на постапката, со цел да се изработат статистички податоци.

IV. Преглед на евидентирани податоци

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Воспоставување на сеопфатен систем за преглед за проверка на точноста и конзистентноста на податоците, како и недостатоците во евидентирањето на кривичните дела од омраза; и

2. Воспоставување на посебен механизам за преглед за обвинителите и за судовите за третирање на регистрираните потенцијални кривични дела од омраза, каде што не е спроведено означување на кривичните дела од омраза и/или ознаката не може да се префрли од полициските системи на оние на обвинителите.

V. Анализирање и објавување на достапни информации

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Да се анализираат расположливите податоци во целост со цел да дојде до заклучоци за обемот, природата и развојот на проблемот со кривичните дела од омраза, како и да информира за понатамошното дејствување;
2. Да се објавуваат податоци за кривичните дела од омраза најмалку еднаш годишно за да се информира јавноста. Ова овозможува контрола и ја зголемува довербата на јавноста во работата на кривично-правниот систем. Во извештајот за податоците исто така може да се идентификуваат трендовите, научените лекции и приоритетите за владино дејствување;
3. Да се информира јавноста за други иницијативи за подобрување на евидентирањето и собирањето податоци за кривичните дела од омраза, како и секторските политики и работата на владиниот координативен механизам; и
4. Да се изработи посебна веб-страница за пријавување на статистички податоци за кривични дела од омраза и други поврзани информации.

VI. Подобрување на евидентирањето со обука

Може да се разгледа следново дејство:

1. Развивање на специфична обука (програма или модул) фокусирана на правилно препознавање, категоризирање и регистрирање на инциденти од омраза.

VII. Проценување на нивото и природата на непријавените кривични дела од омраза

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Да се искористат достапните податоци (официјални, меѓународни, мониторинг на граѓанското општество) за да се идентификуваат потенцијалните целни групи
2. Да се прошири обемот на постојните истражувања за криминалот (виктимизација) или цензура со вклучување на прашања за виктимизација поради криминалот од омраза.
3. Редовно спроведување на специфично истражување за виктимизација поради криминалот од омраза или истражувачка активност
4. Поддршка и/или соработка со академската заедница и ГО на заеднички истражувања или анкети; и
5. Користење на податоци кои им се достапни на меѓународните организации, врз основа на нивните истраги или истражувања на локалното население за прашања на дискриминација или кривични дела од омраза, како надополнување на информациите достапни на национално ниво.

VIII. Зголемување на нивото на пријавување

Може да се разгледуваат следните дејства:

1. Да се спроведат кампањи за подигнување на свеста, насочени кон пошироката јавност, заедниците за кои се знае дека се ранливи на кривични дела од омраза и полицијата.
2. Да се формира мрежа на службеници за врски во заедницата во рамките на полицијата низ целата земја, вклучувајќи ги и специјалистите за кривични дела од омраза;
3. Да се изградат или охрабрат дополнителни системи за пријавување на кривични дела од омраза во полиција, како што се телефонски директни линии и онлајн алатки за пријавување, вклучувајќи анонимни електронски формулари; и
4. Да се изградат капацитетите на полицијата да постапуваат по пријави од трети лица, како што е Канцеларијата на Народниот правобранител или ГО.

*Овој документ е произведен со финансиска поддршка на Европската Унија и Советот на Европа.
Искажаните мислења искажани во документот не го одразуваат официјалното гледиште
на Европската Унија и Советот на Европа.*

MKD

Советот на Европа е водечка организација за човековите права на континентот. Таа се состои од 46 држави членки, вклучувајќи ги сите држави членки на Европската унија. Сите држави членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, која претставува меѓународен договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права ја следи примената на оваа конвенцијата од страна на државите членки.

www.coe.int

Земјите членки на Европската Унија одлучија да ги поврзат своите знаења, ресурси и судбини. Заедно тие изградиле зона на стабилност, демократија и одржлив развој, истовремено одржувајќи ја културната разновидност, толеранцијата и индивидуалните слободи. Европската Унија се залага за споделување на своите постигнувања и вредности со држави и народи и надвор од нејзините граници.

www.europa.eu

Финансирано
од Европската Унија и
Советот на Европа

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Имплементирано
од Советот на Европа